

PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERZITY

OBOR PRÁVO

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

REALIZACE PRÁVA NA STYK S DÍTĚTEM
V ČESKÉ REPUBLICE A V NĚMECKU

Mgr. ROMANA ROGALEWICZOVÁ

2011/2012

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Realizace práva na styk s dítětem v České republice a v Německu zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

.....

Poděkování:

Děkuji svému milovanému manželovi Adámkovi za trpělivost a podporu, kterou mi poskytoval po celou dobu, kdy jsem se věnovala této práci. Dále Vojtíškovi, že vydržel být hodný a začal kopat, až po dokončení práce a své mamince za stylistické a věcné připomínky.

Moje poděkování patří i JUDr. Kapitánovi, JUDr. Novákové a všem mým kolegyním z Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí za odborné konzultace a cenné rady.

OBSAH

1.	Úvod	8
2.	Právo rodiče na styk s dítětem, právo dítěte na styk s rodiči	11
2.1	Vymezení základních pojmů	11
2.1.1	Právo na styk.....	11
2.1.2	Pečující a oprávněný rodič.....	12
2.1.3	Dítě.....	12
2.2	Obsah práva na styk s dítětem.....	13
2.3	Rozsah práva na styk s dítětem	15
2.4	Ustálená rozhodovací praxe	16
2.5	Formy styku s dítětem	17
2.6	Rodičovská zodpovědnost a styk s dítětem.....	18
2.7	Vyživovací povinnost a styk s dítětem.....	19
2.8	Styk rodičů s dítětem v případech, kdy dítě není svěřeno do péče svých rodičů.	19
3.	Úprava styku rodiče s dítětem a bránění ve výkonu styku rodiče s dítětem	21
3.1	Rodinné modely a úprava styku	21
3.1.1	Manželství.....	21
3.1.2	Družský vztah	21
3.1.3	Vztah se ženatým mužem nebo vdanou ženou	22
3.2	Soudní řízení	22
3.2.1	Řízení o podstatných věcech týkajících se rodiny	22
3.2.2	Řízení o úpravě styku	23
3.3	Proč rodiče bojují o svěřeni dítěte do své péče?	25
3.3.1	Snaha o dosažení příznivějšího finančního vyrovnání	27
3.3.2	Snaha vyhnout se povinnosti platit výživné	27
3.3.3	Snaha udržet bývalého partnera ve vztahu	27
3.3.4	Snaha zajistit si častější kontakty s bývalým partnerem.....	28
3.3.5	Snaha o potrestání bývalého partnera	28
3.3.6	Snaha o dokázání si vlastní ceny	28
3.3.7	Snaha o zmírnění pocitu viny za rozvod nebo rozchod	28
3.3.8	Snaha zajistit si dítě jako prostředek proti samotě.....	29
3.3.9	Přesvědčení, že bude pro dítě lepším rodičem.....	30
3.4	Bránění ve styku rodiče s dítětem	30
3.4.1	Popouzení proti rodiči.....	31
3.4.2	Faktické bránění ve styku	31

3.4.3	Syndrom zavrženého rodiče.....	33
4.	Právní garance práva na styk.....	35
4.1	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.....	35
4.2	Úmluva o právech dítěte	37
4.3	Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.....	39
4.4	Úmluva o styku s dětmi.....	42
4.5	Listina základních práv a svobod.....	43
4.6	Ústava Německé spolkové republiky.....	44
5.	Hmotněprávní úprava a výkon práva na styk v České republice	46
5.1	Rodinné právo	46
5.1.1	Vývoj právní úpravy	46
5.1.2	Úprava výchovy a výživy	47
5.1.3	Úprava styku s dítětem	48
5.1.4	Změna poměrů	50
5.1.5	Omezení styku	52
5.1.6	Styk s prarodiči a sourozenci	54
5.2	Procesní právo	55
5.2.1	Obecná pravidla soudního řízení ve věcech péče o nezletilé.....	56
5.2.2	Výkon rozhodnutí	58
5.2.3	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (nařízení Brusel IIa nebo Brusel IIbis).....	61
5.3	Ostatní právní oblasti související s výkonem práva na styk s dítětem	64
5.3.1	Sociálně právní ochrana dětí.....	64
5.3.2	Trestněprávní odpovědnost za maření výkonu styku s dítětem.....	67
5.3.3	Občanskoprávní odpovědnost za způsobenou škodu.....	69
6.	Hmotněprávní úprava a výkon práva na styk v Německu.....	75
6.1	Pojetí práva na styk s dítětem podle německého práva.....	75
6.1.1	Rozsah práva na styk s dítětem.....	75
6.1.2	Ustálená rozhodovací praxe.....	77
6.1.3	Rodičovská zodpovědnost a právo na styk	78
6.1.4	Právo na styk a vyživovací povinnost.....	79
6.2	Rodinné právo	79
6.2.1	Základní zásada.....	80
6.2.2	Styk dítěte s rodiči	81
6.2.3	Styk dítěte s dalšími osobami	83
6.2.4	Právo na informace	84
6.3	Procesní právo	86

6.3.1	Řízení v rodinných věcech.....	86
6.3.2	Výkon rozhodnutí	88
6.4	Cochemská praxe	89
6.4.1	Vznik a vývoj Cochemské praxe	89
6.4.2	Princip Cochemské praxe	90
6.4.3	Cíle Cochemské praxe	91
6.4.4	Metody Cochemské praxe	92
6.5	Srovnání s českou právní úpravou	93
6.5.1	Pojetí práva na styk.....	93
6.5.2	Rodičovská zodpovědnost	94
6.5.3	Blaho dítěte	94
6.5.4	Názor dítěte.....	95
6.5.5	Opatření a sankce.....	95
6.5.6	Cochemská praxe.....	96
7.	Problematika realizace práva na styk v případech s mezinárodním prvkem.....	97
7.1	Mezinárodní rodiny	97
7.1.1	Soudní řízení s mezinárodním prvkem	98
7.1.2	Přeshraniční výkon práva styku	99
7.2	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.....	100
7.2.1	Styk s dítětem žijícím v České republice.....	102
7.2.2	Styk s dítětem žijícím v zahraničí.....	102
7.2.3	Mediace.....	103
7.2.4	Statistický přehled případů realizace práva rodiče na styk s dítětem řešených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011).....	105
7.2.5	Příklady z praxe	108
8.	Judikatura Evropského soudu pro lidská práva	119
8.1	Evropský soud pro lidská práva	119
8.2	Judikatura k čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	120
8.2.1	Mustafa a Armagan Akin proti Turecku.....	121
8.2.2	Anayo proti Německu	122
8.2.3	Kříž proti České republice	123
9.	Jak usnadnit výkon práva na styk s dítětem?.....	125
9.1	Znalecké posudky.....	125
9.2	Asistovaný styk	126
9.3	Zpřísnění postihů a sankcí.....	126
9.4	Dohody	127

9.5	Mediace	128
9.6	Společný styk	129
9.7	Odebrání dítěte	129
9.8	Názor dítěte	131
9.9	Inspirovat se v Cochemské praxi	131
9.10	Změna právního pojetí práva na styk	132
10.	Závěr	133
	Zusammenfassung	138
	Summary	140
	Použitá literatura	142
	Judikatura	147
	Seznam použitých zkratk	149
	Příloha č. 1: 20 proseb dětí	150
	Příloha č. 2: Grafické znázornění statistického přehledu případů realizace práva rodiče na styk s dítětem řešených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011)	152

1. Úvod

Každý den potkáváme spoustu lidí. Ráno ještě doma své nejbližší – rodiče, manžela, sourozence, v práci kolegy, ve volném čase kamarády a známé, v relativně větších časových intervalech se pak setkáváme se vzdálenějšími příbuznými. Tato setkání považujeme za zcela samozřejmá a mnohé z nás by asi ani nenapadlo, že by bylo potřeba styk s těmito lidmi nějakým způsobem upravovat.

Přesto existují lidé, kteří se nemohou vídat jindy, než je jim dovoleno soudem, a navíc často dochází k situacím, kdy je jim i v tomto setkání zabráněno. Velmi smutné na tom je, že se jedná o osoby, které by si měly být velmi blízké a denní kontakt by pro ně měl být zcela přirozený. Samozřejmě mám na mysli rodiče a děti.

Úprava styku s dítětem je soudem řešena v případech rozvodů nebo rozchodů rodičů, jejichž vzájemná komunikace je na tak špatné úrovni, že se již nejsou schopni domluvit na vztazích ke společnému nezletilému dítěti.

Jaké důsledky a dopady může mít rozchod rodičů na společné děti a obtížnost a naléhavost řešení těchto problémů jsem si v plném rozsahu uvědomila až za svého působení na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Na rozdíl od případů vymáhání výživného, mezinárodních únosů nebo kolizního opatrovnictví s mezinárodním prvkem jsou případy problémů při styku s dětmi prakticky neřešitelné. Pokud nejsou schopni se spolu domluvit rodiče, ve většině případů současný systém nenabízí žádné efektivní řešení – nepomohou soudy, úřady, ani právníci. Vše závisí jen na komunikaci, snaze a vůli mezi rodiči. Postupem času jsem se začala o tuto problematiku hlouběji zajímat, vyhledávala jsem odbornou literaturu i judikáty a zjistila jsem, že se nejedná jen o problém České republiky, ale že jde o problém, s nímž se potýkají prakticky všechny evropské země – jak efektivně zajistit, aby se rodič, který dítě nemá ve své péči, mohl s tímto dítětem stýkat, když to pečující rodič nechce dovolit? Ačkoliv právo na rodinný život a právo dítěte na styk s rodiči, stejně jako právo rodičů na styk s dítětem, jsou garantována v několika mezinárodních úmluvách, faktická realizace těchto práv ztroskotává často na samotných rodičích, resp. většinou na jednom z nich. A jednotlivé státy nemají dostatečné prostředky, jak své závazky k ochraně lidských práv dodržet a nároky stanovené pravomocnými i vykonatelnými rozhodnutími soudů vykonat.

Zcela jistě se nejedná jen o problém právní. Jeho velkou část zaujímá i stránka psychologická a je na pováženu, zda v tomto problému ona psychologická část nepřevažuje. Přesto jsem se snažila svoji práci pojmout více z hlediska právního.

Mým cílem je předložit ucelený obraz právní otázky realizace práva na styk s dítětem a to v komparaci této problematiky v České republice a Německu. Chci objasnit podstatu a potřebu práva styku mezi rodiči a dětmi, zodpovědět otázku,

v jakých situacích a z jakých důvodů se výkon styku s dětmi stává problémem, a samozřejmě seznámit čtenáře s legislativním rámcem tohoto institutu (a to jak v oblasti garance lidských práv, tak se samotnou vnitrostátní úpravou v České republice i Německu). Dále chci vzhledem ke svému profesnímu působení zmínit i problematiku výkonu práva styku v případech s mezinárodním prvkem, uvést praktické příklady, v krátkosti se zmínit o úloze Evropského soudu pro lidská práva a uvést několik vybraných judikátů. V závěru své práce chci nastínit několik možných opatření, která by podle mého názoru mohla vést k efektivnějšímu výkonu práva styku mezi rodiči a dětmi.

Ačkoliv otázka práva na styk s dítětem je převážně upravena v rámci rodinného práva, v případě problémů s realizací práva na styk může být dopad mnohem širší a zasahovat i do jiných právních oblastí. Alespoň okrajově chci tedy ve své práci zmínit význam procesního práva při řízení o úpravu styku a při řízení o výkon rozhodnutí. Další aspekty maření styku s dítětem, tedy trestněprávní odpovědnost a občanskoprávní odpovědnost za způsobenou škodu chci zmínit především ve vztahu k českému právu. V oblasti německého práva bych ráda zůstala spíše u otázek dotýkajících se rodinného a okrajově procesního práva. I když nelze popřít, že k bránění ve výkonu styku rodiče s dítětem dochází i na území Německa a bylo by tedy možné hovořit možné trestní odpovědnosti nebo odpovědnosti za způsobenou škodu, chci se však v této souvislosti věnovat spíše možnostem předcházení vzniku problematických situací a zabývat se tzv. Cochemskou praxí, způsobem řešení rodičovských sporů v co nejlepším zájmu dítěte.

Komparaci s německou právní úpravou jsem zvolila především z toho důvodu, že na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí zpracovávám právě agendu Německa, a proto mám možnost se při své práci setkat s postupy německých orgánů a v podstatě mne moje práce i nutí, abych se seznamovala s německou právní úpravou.

Jsem si vědoma toho, že moje návrhy řešení pojaté formou „co by se mělo udělat“ mohou působit poněkud naivně a jsem si také vědoma, že problematika výkonu práva styku není natolik diskutovaným a veřejně řešeným problémem, aby bylo přistoupeno k zásadnímu legislativnímu řešení a k realizaci těchto návrhů. Je také těžké posoudit, do jaké míry vůbec by taková řešení skutečně byla v nejlepším zájmu dítěte, nebo zda by v některých případech spíše nenapáchala ještě více škody.

V práci chci uvést i několik příkladů z praxe. Jednak případy, které jsou známy z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, jednak případy, které jsem sama měla možnost řešit, nebo s nimiž jsem se setkala v rámci svého působení na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Příběhy jsou si vždy velmi podobné, ale ne vždy mají šťastný konec.

Neočekávám, že svou prací přinesu do problematiky nějaký zásadní zvrat. Plně mi postačí, pokud se mi podaří poukázat na závažnost problému a třeba přimět stávající

nebo budoucí rodiče k zamyšlení, zda jim jejich vzájemné problémy stojí za to, aby zničili život svému dítěti a aby riskovali právní následky svého jednání. A také mi bude stačit, pokud se třeba jen jeden jediný soudce nebo soudkyně, advokát nebo advokátka pozastaví a zamyslí nad v práci zmíněnou tzv. Cochemskou praxí, modelem, který je téměř dvě desetiletí aplikován u stále většího počtu soudů v Německu a který v rodinných sporech staví do středu zájmu nikoliv malicherný spor rodičů, ale nejlepší zájem dítěte.

Problematika styku rodičů s dětmi a především pak bránění ve styku rodiče s dítětem nemá pouze právní aspekty, ale jak již bylo zmíněno, do značné míry je i otázkou psychologickou. Ve své práci se proto zřejmě nevyhnu zpracování některých témat, které se právě psychologie dotýkají více než práva. Vzhledem k tomu, že práce ve svém celku má být zaměřena na právní aspekty zadané problematiky, chci tato témata pojmout pouze jako doplňková a pro podání uceleného obrazu o problematice práva na styk rodičů s dětmi.

2. Právo rodiče na styk s dítětem, právo dítěte na styk s rodiči

Ačkoliv je rodina a rodinný život zcela soukromou sférou a do práva na soukromý život nemůže žádná státní moc svébytně zasahovat, je potřeba si uvědomit, že dítě je nejslabším prvkem této sféry. Je plně podřízeno svým rodičům, a pokud rodiče svoje oprávnění zneužívají, nebo se dítě dostane do centra jejich vzájemných bojů, pak to je právě a jedině stát, kdo je schopen dítě před tímto negativním působením zachránit.¹

V případě, kdy dojde k rozchodu nebo rozvodu rodičů, a musí být upraveny poměry dítěte, až na výjimečné situace, kdy skutečně jeden z rodičů dítěti ubližoval, týral ho, nebo zneužíval, nikdy není možné najít správné řešení. V rozvodovém boji i při pouhém rozchodu je vždy někdo obětí, poraženým. A tím kdo nejvíce ztrácí je v naprosté většině případů právě dítě. Dítě miluje oba své rodiče a chce žít s oběma rodiči, jejich přítomnost je pro ně důležitou životní jistotou a jejich rozchodem se tato jistota hroutí. Nehledě na to, že pro dítě může dojít nejenom ke změně v podobě ztráty úplné rodiny, ale může dojít i ke změně bydliště, školy, dítě ztratí své kamarády, ocitá se v novém pro ně neznámém prostředí. V naprosté většině znaleckých posudků, kdy znalci prováděli pohovory s dětmi, aby zjistili jejich preference, se děti vyjádřily v tom smyslu, že nejlepším řešením by pro ně bylo, kdyby všechno bylo jako dřív a rodiče zase byli spolu. Nebylo by zřejmě rozumné nutit dva dospělé lidi, kteří spolu nejsou schopni vydržet a žít, aby se kvůli svým dětem přetvařovali a nadále trpěli ve společné domácnosti. Zřejmě by to i v mnoha případech vedlo jen k dalším konfliktům a vyhroceným situacím, ale rodiče by se v těchto situacích měli nad přáním svých dětí zamyslet a i když spolu být nemohou, měli by se alespoň pokusit dětem vytvořit takové zázemí a takové podmínky, aby ztrátu jednoho rodiče pocítily co nejméně.

2.1 Vymezení základních pojmů

2.1.1 *Právo na styk*

Právo stýkat se s oběma svými rodiči je jedním ze základních práv, která jsou dětem zaručena mezinárodními úmluvami. Stejně tak oba rodiče mají právo pravidelně se stýkat se svými dětmi, přičemž toto právo je obvykle blíže upraveno právními předpisy rodinného práva každé země.

Právo na styk (v angličtině „right of access“, tedy doslovně přeloženo „právo na přístup“ v němčině „Umgangsrecht“, doslovně přeloženo „právo stýkat se“) nezahrnuje však pouze právo osobně se vidět s dítětem, ale v každém případě pod něj spadá i právo

¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 73

kontaktovat dítě, mít možnost s ním mluvit, komunikovat, a také právo na informace o dítěti.

Právo na styk s dítětem je v zahraniční literatuře tímto způsobem také rozlišováno. V angličtině je právo na osobní kontakt s dítětem označováno „visitation right“, tedy právo návštěv, v němčině „Besuchsrecht“, rovněž právo na návštěvy. Pro právo na udržování jiné formy kontaktu s dítětem je v angličtině používán pojem „right of contact“, tedy právo na kontakt, a v němčině „Kontaktrecht“, rovněž právo kontaktu.

Pro účely této práce je za právo na styk nebo právo styku považováno oprávnění rodiče, který nemá dítě trvale svěřeno do své péče, pravidelně vídat své dítě, udržovat kontakt s dítětem a také právo na pravidelné informace o dítěti.

2.1.2 *Pečující a oprávněný rodič*

Je-li dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, má obvykle druhý rodič právo se s dítětem pravidelně vídat. Tedy jeden z rodičů o dítě dlouhodobě každodenně a celodenně pečuje a druhý rodič má právo se s dítětem v dohodnuté nebo stanovené termíny stýkat.

Pro účely zjednodušení mé práce jsem se rozhodla v této souvislosti zavést pojmy „pečující rodič“ a „oprávněný rodič“.

Pod pojmem pečující rodič je pro účely této práce rozuměna osoba, do jejíž péče bylo dítě po rozvodu nebo rozchodu rodičů svěřeno, nebo v jejíž péči se dítě fakticky nachází, v jejíž domácnosti dítě bydlí a která převážně zajišťuje péči o dítě. V žádném případě tím nemá být naznačeno, že rodič, kterému dítě do péče svěřeno nebylo, není schopen či ochoten o dítě pečovat.

Pod pojmem oprávněný rodič je pro účely této práce rozuměna osoba, která má právo se stýkat se svým dítětem na základě dohody rodičů nebo pravomocného rozhodnutí soudu.

2.1.3 *Dítě*

Je potřeba zdůraznit, že styk rodiče s dítětem je upravován do zletilosti dítěte. Poté se již předpokládá, že dítě je samostatnou osobou, která je schopná samostatně se rozhodovat a sama určí rozsah svého styku s oběma rodiči. Domáhat se styku na zletilém dítěti by bylo zásahem do jeho osobních práv a nucení zletilého dítěte ke styku s rodičem, když samo dítě nemá zájem se s tímto rodičem stýkat, by pak bylo možné považovat za omezení svobody a svobodného rozhodování dítěte.

Proto je i pro účely této práce za dítě považována osoba mladší 18 let.

2.2 Obsah práva na styk s dítětem

Dle pojetí českého rodinného práva představuje styk rodiče s dítětem prostředek, jak může rodič, který dítě nemá ve své stálé péči, dítě vychovávat v nejširším slova smyslu.² Styk s dítětem, v jehož průběhu rodič má (často jedinou) možnost, jak na dítě výchovně působit, je prostředkem, jak může rodič vykonávat svá práva a povinnosti plynoucí mu z rodičovské zodpovědnosti.³ Podle mého názoru je představa, že rodič bude dítě vychovávat každý druhý víkend, nebo dokonce jen několik hodin každý druhý víkend, poněkud absurdní.⁴ Zatímco s pečujícím rodičem dítě tráví většinu dní od probuzení až po ukládání ke spánku, rodič oprávněný ke styku má možnost s dítětem tyto běžné denní rituály zažívat pouze každý druhý víkend, někdy je rozsah styku upraven natolik střídavě, že dítě nemá možnost zůstat u oprávněného rodiče ani přes noc. Takové časové možnosti skutečně příležitost k výchově dítěte příliš nedávají.

Právo na styk především zahrnuje právo dítě pravidelně vidět a mluvit s ním. Ačkoliv se domnívám, že právo mluvit se svým dítětem, resp. být s ním v kontaktu prostřednictvím dostupných komunikačních technologií, by měl mít rodič, kterému zůstala zachována rodičovská zodpovědnost v plném rozsahu, kdykoliv, bez omezení, samozřejmě pokud svým jednáním neomezuje běžný život dítěte a pečujícího rodiče, případně jeho nové rodiny (mám na mysli především opakující se soustavné telefonáty několikrát denně, kdy jsem se již setkala s případy, kdy samo dítě bylo takovým chováním svého rodiče natolik otráveno, že zvonící telefon začalo ignorovat, což samozřejmě rodič považoval za negativní projev způsobený naváděním ze strany pečujícího rodiče), soudy ve svých rozhodnutích obvykle určují pouze podmínky pro osobní styk rodiče s dítětem. Otázka dalších kontaktů mimo stanovenou dobu styku tak zůstává otevřena a závisí především na rodičích a na úrovni jejich vzájemných vztahů a na vztahu dítěte k rodičům, zda a jakým způsobem bude fungovat kontakt mezi dítětem a oprávněným rodičem mimo soudem vymezený styk.⁵ Pokud pečující rodič odmítá umožnit jakoukoliv formu kontaktu dítěte s oprávněným rodičem v době mezi soudem určenými návštěvami, vzniká velmi obtížně řešitelná situace až do doby, dokud dítě samo není schopno se kontaktu s oprávněným rodičem domáhat.

² KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 89

³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 105

⁴ K tomu blíže náleží Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II.ÚS 554/04, kdy Ústavní soud konstatoval, že styk rodiče s dítětem jedenkrát za čtrnáct dní nenaplní právo rodiče podílet se na výchově dítěte; [online]. [citováno 30. 8. 2011]. Dostupné z:

<<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=47200&pos=1&cnt=3&typ=result>>.

⁵ MACHÁČKOVÁ, L. Mobilní telefon a styk rodiče s dítětem. *Časopis Právo a rodina*. 2003, 5. ročník, č. 3, s. 14

Pravidelný osobní styk má umožnit rodiči a dítěti zachovávat a rozvíjet vzájemné rodinné a sociální, zejména citové vazby, neztratit kontakt a upevňovat vzájemná pouta.⁶ A mimo jiné je právo na styk právě prostředkem k výkonu rodičovské zodpovědnosti.⁷

Právu na styk s dítětem oprávněného rodiče odpovídá povinnost pečujícího rodiče tento styk umožnit. Ta spočívá nejen v pasivním jednání v podobě nebránění realizace styku, ale je-li tak určeno v rozhodnutí soudu, nebo dohodou rodičů, může zahrnovat i aktivní jednání – rodič přiveze dítě na místo určené k předání, připraví ho na styk s oprávněným rodičem (nejen psychicky, ale především ho řádně a odpovídajícím způsobem oblékne, pomůže mu připravit si nutné věci, které by s sebou dítě mělo mít, zejména pokud je nemá k dispozici i u oprávněného rodiče), nebo si dítě po ukončení styku vyzvedne na určeném místě.

Pro zamezení budoucích konfliktů, je rovněž vhodné, aby soud ve svém rozhodnutí nebo rodiče ve své dohodě předem upravili, jakým způsobem si oprávněný rodič bude dítě vyzvedávat, kde a za jakých podmínek dojde k předání a vyzvednutí dítěte po ukončení kontaktu, jakým způsobem bude dítě na takové místo dopravováno a jakým způsobem budou hrazeny náklady na dopravu.

Povinnost připravit řádně dítě na styk s oprávněným rodičem je obvykle ukládána již v rozhodnutí soudu o úpravě styku. Příprava dítěte na styk s rodičem by přitom neměla spočívat pouze ve faktické přípravě na konkrétní styk – sdělení dítěti, že bude s oprávněným rodičem, připomínání mu této skutečnosti, příprava věcí, které si dítě vezme s sebou, atd. Důležité je, aby dítě po celou dobu, kdy je s pečujícím rodičem, bylo informováno o oprávněném rodiči, byly mu např. předávány jeho vzkazy, bylo mu umožněno s ním komunikovat, dítě mělo možnost samo rodiče kontaktovat, a především pak, aby pečující rodič dítě proti oprávněnému rodiči nenaváděl, tohoto rodiče nepomlouval, nesnažil se dítě proti oprávněnému rodiči negativně naladit.⁸ Řádná příprava na styk spočívá tedy především v aktivní podpoře vztahu k oprávněnému rodiči mezi jednotlivými setkáními a snaze o pozitivní rozvoj tohoto vztahu.⁹

Dle názoru doc. Králíčkové¹⁰ je možné styk dítěte s rodičem upravit pouze tehdy, je-li dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů a pouze pro dobu po rozvodu. V jiných situacích, než při svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, nemá smysl styk s dítětem upravovat. Snad jen v situacích, kdy o úpravě výchovy dítěte ještě nebylo rozhodnuto

⁶ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1952

⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 59

⁸ NOVÁK, T. Obranné mechanismy bránící řádné přípravě dítěte na styk s druhým rodičem, zejména u tzv. hraničních osob. *Časopis Právo a rodina*. 2011, č. 4, s. 20

⁹ CORRADINIOVÁ, S. Pojem řádné přípravy dítěte na styk s rodičem – výklad bývá nezřídka problematický. *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 8, s. 9

¹⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 59

a rodič, u kterého dítě prozatímne zůstává, brání druhému rodiči ve styku s dítětem, pak je možné problém řešit např. formou předběžného opatření, které styk rodiče s dítětem upraví. Pokud je rozhodnuto o střídavé péči, oba rodiče mají dítě ve své péči ve stanovenou dobu. I když je-li stanovena doba delší, např. jeden měsíc, i zde by bylo na místě rozhodnout alespoň o občasném styku dítěte s druhým rodičem¹¹, střídavá výchova však předpokládá takovou schopnost kooperace a komunikace rodičů navzájem, že obvykle tyto otázky již není třeba upravovat a dítě může kteréhokoliv ze svých rodičů vidět dle svých přání. Je-li péče společná, dítě je stále s oběma svými rodiči a upravit styk v této situaci není potřeba. Ovšem s tvrzením, že úprava styku je na místě pouze pro dobu po rozvodu, nemohu souhlasit. V mnoha případech se rozvodové řízení může táhnout i několik let po vydání rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem, a pokud rodiče mezi sebou vedou válku a nejsou schopni a ochotni komunikovat a umožnit dítěti pravidelný styk s oběma rodiči, pak je na místě, aby o úpravě poměrů nezletilých dětí po dobu před rozvodem i o úpravě styku s rodičem, který děti nemá v tomto období ve své péči, rovněž rozhodl soud. Navíc je potřeba přihlídnout i ke skutečnosti, že stále více dětí se rodí mimo manželství a i v těchto případech dochází k situacím, kdy je styk potřeba upravit.

2.3 Rozsah práva na styk s dítětem

Právo na styk s dítětem v sobě zahrnuje především právo na osobní styk s dítětem (obvykle určovaný v podobě návštěv v pravidelných intervalech, doplněný o mimořádné delší pobyty po dobu školních prázdnin a v období svátků), právo na komunikaci s dítětem mimo období určených návštěv (může se jednat o kontakt telefonický, písemný, prostřednictvím různých komunikačních technologií v podobě emailu, aplikace skype nebo ICQ, apod.) a právo na informace o dítěti. Totéž platí o právu dítěte na styk s rodičem – dítě má právo se s rodičem osobně stýkat, komunikovat s ním v době, kdy se osobně nevidí, a rovněž má právo na informace o svém rodiči.¹²

Je v zájmu dítěte, aby styk s rodičem byl vymezen co nejpřesněji. Pouhé konstatování „matka umožní otci co nejčastěji styk s nezletilým“ tedy v žádném případě nestačí a rozsudek by tak pro svou neurčitost byl prakticky nevykonatelný.¹³ Bohužel právě toto navrhované řešení – tedy co nejčastější styk oprávněného rodiče s dítětem –

¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 90

¹² KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 86

¹³ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 13

je ve většině případů v nejlepším zájmu dítěte a rozhodně mu neodpovídá běžně soudem stanovovaný rozsah styku jedenkrát za dva týdny.

Přesná formulace nejen rozsahu styku ale i časového vymezení zahájení výkonu práva styku je nezbytnou podmínkou pro vykonatelnost rozhodnutí, jak ve svém usnesení ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 20 Cdo 1693/2005, dovedl i Nejvyšší soud České republiky¹⁴.

Podle mého názoru by si mělo především dítě samo určovat, kdy se se svým rodičem chce vidět, jak často a na jak dlouhou dobu. Pečující rodič by v těchto kontaktech neměl bránit a oprávněný rodič, samozřejmě jsou-li přání dítěte v rozumné míře (pokud si dítě přeje se s rodičem vídat v rámci jeho pracovní doby nebo v době, kdy má rodič neodkladné povinnosti, je pochopitelné, že mu v tomto ohledu nemůže být vyhověno), by mu měl vyjít vstříc.

2.4 Ustálená rozhodovací praxe

Dle ustálené praxe je dítě obvykle svěřováno do péče matky, a to přibližně v 90 % případů.¹⁵ Do péče otce jsou děti svěřovány spíše výjimečně, zejména v případech, kdy se na tomto řešení rodiče dohodnou, kdy matka svým způsobem života nenabízí a nemůže zaručit vhodné výchovné prostředí pro dítě (především případy alkoholismu, drogové závislosti, prostituce, dušení nemoci, apod.), nebo o dítě vůbec nejeví zájem, nebo je výslovným přáním dítěte být svěřeno do péče otce. Zejména u malých dětí, které matku intenzivně potřebují (kojenci, batolata), je svěřování do péče matky logické. Postupně dochází ke změnám v zažité praxi. Do péče otců jsou ale svěřovány spíše starší děti, které již nejsou tolik závislé na péči matky.¹⁶

Jak v České republice, tak v zahraničí se z důvodu této ustálené praxe vytváří organizované skupiny otců, které se snaží svým působením dosáhnout změny v systému a prosazení větších práv pro otce. V České republice se jedná například o Ligu otců nebo sdružení K213. Jak pověst, tak samotné projevy těchto skupin jsou bohužel často značně diskutabilní, a to především zásluhou jejich „ideových vůdců“, kteří mnohdy více než na zájmy dětí hledí na zájmy své vlastní a prosazují je způsoby, které nezřídka hraničí se zákonem. Agresivní a někdy i násilné projevy těchto otcovských organizací mohou vést k otázce, zda odmítání otců ze strany dětí je skutečně důsledkem

¹⁴ ASPI [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011 [citováno 3. 10. 2011].

¹⁵ HASTRMANOVÁ, Š. *Pohledy expertů na problematiku porozvodového řízení*. [online]. [citováno 9. 10. 2011]. Dostupné z: <<http://www.soc.cas.cz/info/cz/25047/Pohledy-expertu-na-problematiku-porozvodoveho-rizeni.html>>.

¹⁶ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 98

programování ze strany matek, tedy syndromu zavrženého rodiče, nebo si je svým chováním otcové sami způsobili.¹⁷

V rozhodování soudů o rozsahu styku dítěte s rodičem lze vyzorovat určité standardy. Obvykle u dětí do tří let věku je umožněn styk jedenkrát za týden až za dva týdny v rozsahu několika hodin, dítě tedy není oprávněnému rodiči obvykle svěřeno přes noc, a několikrát do roka na delší období (o Vánocích nebo Velikonocích v počtu několika po sobě jdoucích dnů). U starších dětí se styk stanovuje na celý víkend jedenkrát za dva týdny, delší časové období v době letních prázdnin a obvykle se stanoví určitá doba v období Vánoc a Velikonoc, kterou dítě bude trávit s jedním z rodičů, a tato období se pravidelně střídají pro oba rodiče.¹⁸

2.5 Formy styku s dítětem

Kontakt mezi rodičem a dítětem můžeme rozlišovat podle několika kritérií:¹⁹

Dle způsobu realizace styku:

- přímý – jedná se o osobní setkávání dítěte s rodičem, resp. rodiče s dítětem
- nepřímý – jedná se o jakoukoliv jinou formu komunikace mezi rodičem a dítětem, v nejužším rozsahu pak zahrnuje právo na poskytnutí informací o dítěti²⁰

Dle délky styku:

- pouze omezený časový interval během dne (dítě nemá možnost zůstat u rodiče přes noc)
- víkendové pobyty (obvykle od pátku do neděle, může být však stanoveno i pouze na sobotu a neděli, nebo několik dní během týdne)
- víkendové pobyty doplněné omezeným časovým intervalem v průběhu pracovního týdne
- delší pobyty (např. týdenní, nebo měsíční) – obvykle v době školních prázdnin nebo v období svátků

Dle omezení styku:

- bez přítomnosti třetí osoby – nejobvyklejší forma styku, po dobu styku dítěte s rodičem nemá právo do průběhu tohoto styku nikdo zasahovat a nikdo nad průběhem styku nedohlíží

¹⁷ NOVÁK, T. Mají něco společného „Stockholmský syndrom“ a trauma zavrženého rodiče? *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 1, s. 11

¹⁸ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 99

¹⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 86 – 87

²⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 106

- za přítomnosti třetí osoby – určuje se zejména v situacích, kdy vztah mezi dítětem a rodičem je nějakým způsobem narušen a je potřeba nejprve obnovit vzájemné vazby; třetí osobou mohou být např. prarodiče, nebo i pečující rodič, mělo by se jednat o osobu, která má s dítětem dobrý vztah a která je zárukou, že styk s oprávněným rodičem bude probíhat bezproblémově a bezkonfliktně
- za aktivní účasti třetí osoby – většinou se jedná o stanovený dohled orgánu sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) nebo krizového centra nebo obdobných institucí; styk bývá takto omezen zejména v případech, kdy je potřeba profesionální dohled nad jeho průběhem, např. dítě svého rodiče vůbec nezná, teprve si na něj zvyká, dítě má na rodiče traumatické vzpomínky, nebo došlo k vybudování syndromu zavrženého rodiče. Problémem třetích osob je skutečnost, že takováto osoba nebo instituce musí se svou účastí na styku rodiče s dítětem souhlasit, nelze takovou povinnost uložit proti vůli tohoto subjektu. Z vlastní zkušenosti pak vím, že OSPOD jsou omezeny pracovní dobou (a není jich mnoho, které jsou schopny a ochotny poskytovat své služby i o víkendech), krizových center pak je nedostatek, jsou vytížené, pobyt v tomto centru je potřeba předem zamluvit a rovněž ne všechna krizová centra poskytují své služby i o víkendech, kdy je realizace styku pro mnoho rodičů nejjednodušší.

2.6 Rodičovská zodpovědnost a styk s dítětem

Právo na styk s dítětem je součástí rodičovské zodpovědnosti. Rodičovská zodpovědnost rodiče trvá od narození dítěte až do dosažení zletilosti, tedy 18 let, dítěte. Rodičovskou zodpovědnost je možné omezit pouze na základě rozhodnutí soudu, na její výkon by tak neměly mít v žádném případě vliv negativní vztahy rodiče s dítětem nebo rodičů mezi sebou, nebo vzdálenost, v jaké od sebe rodič a dítě žijí.²¹ Naproti tomu je rodičovská zodpovědnost částečně přiznána i novému partnerovi rodiče, se kterým dítě žije ve společné domácnosti, pokud se podílí na jeho výchově.²²

Vzhledem k tomu, že právo na styk s dítětem je součástí rodičovské zodpovědnosti, je třeba při výkonu práva na styk přihlídnout i k tomu, zda rodič má rodičovskou zodpovědnost v plném rozsahu. V případě pozastavení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti totiž z podstaty věci samé vyplývá, že právo rodiče na výkon styku s dítětem je spolu s rodičovskou zodpovědností pozastaveno, nebo byl rodič práva stýkat se s dítětem zcela zbaven. V případě omezení rodičovské zodpovědnosti je pak nutné zkoumat, v jakém rozsahu byla rodiči rodičovská zodpovědnost omezena a zda

²¹ BENÁTČANOVÁ, P., JAHELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá* 3. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2006, s. 202

²² § 33 ZoR, srovnej BENÁTČANOVÁ, P., JAHELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá* 3. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2006, s. 203

nedošlo právě k omezení v podobě zákazu styku s dítětem. Opačný názor však zastává doc. Králíčková²³. Podle jejího názoru by se soud i v případě pozastavení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti měl zabývat úpravou práva styku s dítětem a výslovně stanovit, zda a v jakém rozsahu se rodič s dítětem může stýkat. Doc. Králíčková se navíc domnívá, že i rodič, kterému byl styk s dítětem zakázán, může se svým dítětem komunikovat a své dítě kontaktovat (např. telefonicky nebo písemně), pokud mu i tento způsob styku nebyl soudem výslovně zakázán. Domnívám se, že rodič zbavený rodičovské zodpovědnosti nemá právo na styk se svým dítětem, pokud mu toto právo není soudem výslovně přiznáno. A to se týká jak práva na osobní styk, tak práva na jakoukoliv jinou formu kontaktu.

2.7 Vyživovací povinnost a styk s dítětem

Realizace výkonu styku nesmí být v žádném případě podmiňována nároky v oblasti vyživovací povinnosti. Neumožňovat dítěti styk s rodičem z toho důvodu, že rodič neplatí řádně výživné, nebo vydírat oprávněného rodiče tím, že pokud dobrovolně nebude platit vyšší výživné, nebude mu umožňován styk s dítětem vůbec, nebo pouze v omezeném rozsahu, je zcela nelegitimní. Stejně tak je však nelegitimní a neoprávněný přístup oprávněného rodiče, který se svého práva na styk s dítětem vzdá z toho důvodu, aby nemusel platit výživné, nebo naopak placení výživného podmiňuje tím, že kontakt bude probíhat pouze za jím určených podmínek.²⁴

Neumožňování řádného styku rodiče s dítětem však může v některých zemích (např. v Nizozemí) vést ke snížení nebo úplnému odnětí výživného rozvedeného manžela²⁵ (zcela správně nikoliv k odnětí výživného pro dítě, protože dítě za boj svých rodičů nemůže a výživné je určeno k pokrytí jeho potřeb, není tedy správné, aby za jednání svých rodičů bylo postiženo právě dítě).

2.8 Styk rodičů s dítětem v případech, kdy dítě není svěřeno do péče svých rodičů

Rodiče (a v tomto případě oba) mají právo na styk s dítětem i v situacích, kdy dítě není svěřeno do péče jednoho z nich, ale z nějakého důvodu bylo svěřeno (a třeba i za trvání vztahu rodičů) do péče třetí osoby. Pod tímto pojmem se ukrývají hned tři různé varianty právní úpravy:

²³ srovnej KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 95

²⁴ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 116

²⁵ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice*. Hague Conference on Private International Law, 2008, s. 34

- svěření dítěte do péče třetí osoby – obvykle se jedná o někoho z příbuzných, prarodiče, starší sourozence, sourozence rodičů, apod. K tomuto opatření je přistoupeno ve chvíli, kdy rodiče nemohou nebo nechtějí se o dítě starat, nemohou nebo nechtějí mu zajistit vhodné podmínky, ale v rodině existuje osoba, která dítěti potřebné zázemí zajistit může. Je to pro dítě nejlepší možné řešení, neboť nadále zůstává v péči blízkých a jemu známých osob, někdy i ve známém prostředí a přitom je zde i nejjednodušší možnost realizace styku s rodiči.
- svěření dítěte do ústavní výchovy – stejně jako v prvním případě soud přistoupí k tomuto opatření, pokud rodiče dítěti nemohou nebo nechtějí zajistit vhodné prostředí, ale v okruhu příbuzných není osoba, která by dítě byla ochotna převzít do své péče. I v tomto případě mají rodiče právo své dítě v ústavním zařízení navštěvovat, na omezenou dobu si dítě brát k sobě, mají právo na informace o dítěti.
- svěření dítěte do pěstounské péče – obvykle jsou do pěstounské péče umístěny děti, které dříve byly umístěny v ústavním zařízení a u nichž není předpoklad, že by si je rodiče byli ochotni nebo schopni v dohledné době převzít zpět do své péče, přitom však tyto děti nejsou právně volné nebo vhodné pro osvojení. Někdy si do pěstounské péče přebírají děti i příbuzní, zejména prarodiče, místo institutu svěření dítěte do péče třetí osoby, a to obvykle z finančních důvodů. I pěstouni mají povinnost umožnit rodičům a dítěti vzájemný kontakt a poskytovat rodičům informace o dítěti a dítěti informace o jeho rodičích. To může způsobovat komplikace, neboť pěstouni jsou obvykle úplně cizí lidé (kromě situace, kdy si o pěstounskou péči požádá někdo z příbuzných).²⁶

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 98 – 101

3. Úprava styku rodiče s dítětem a bránění ve výkonu styku rodiče s dítětem

Každé dítě má svoji matku a svého otce, dva rodiče. Bez ohledu na to, za jakých okolností se narodilo, existují dva lidé, kteří jsou jeho biologickými rodiči. Ne vždy však tito dva lidé spolu žijí i po narození dítěte a ne vždy má dítě možnost oba své rodiče poznat. Pokud dítě má možnost poznat oba své rodiče, můžeme o dítěti a jeho rodičích hovořit jako o rodině.

V rámci každé rodiny může dříve nebo později dojít k problémům, rozpadu vztahu, a poté je potřeba řešit otázku úpravy poměrů ke společným dětem a v krajních případech i otázku styku. Zde bych chtěla zdůraznit, že zákon o rodině (dále jen ZoR), jak bude uvedeno dále (viz podkapitola 5.1) nepředpokládá povinnost úpravy styku rodiče s dítětem, pokud rodiče jsou schopni se v této otázce dohodnout. Následující kapitola je tedy věnována pouze obecně otázce úpravy poměrů k nezletilým dětem, v rámci níž může, ale nemusí dojít i k úpravě styku, a následně formám a projevům bránění ve výkonu styku rodiče s dítětem.

3.1 Rodinné modely a úprava styku

3.1.1 *Manželství*

Při rozvodu manželství je otázka úpravy poměrů k nezletilým dětem vždy řešena soudně. Pravomocné soudní rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilým dětem je dokonce nutnou podmínkou, aby manželství mohlo být rozvedeno. Soud vždy rozhoduje o tom, kterému z rodičů budou děti svěřeny do péče, případně zda péče rodičů bude společná nebo střídavá, jak bude který z rodičů přispívat na výživu dětí a v případě, že rodiče nejsou schopni se dohodnout v otázce styku s dětmi, i v této věci rozhoduje soud. Soud může také schválit již uzavřenou dohodu rodičů.

3.1.2 *Družský vztah*

V případě rozchodu rodičů, kteří nebyli sezdáni a žili spolu tzv. „na hromádce“, není jejich povinností upravovat vztahy k dětem soudní cestou. Pokud se rodiče dohodnou, se kterým z nich dítě nadále bude žít, jak bude druhý z rodičů přispívat na jeho výživu a kdy se s dítětem bude stýkat, nepotřebuje taková dohoda schválení soudem. A to po dobu, dokud funguje a je dodržována. Obvykle je v těchto případech podáván k soudu návrh na úpravu poměrů, pokud jeden z rodičů nechce přispívat na výživu dítěte, jeden z rodičů nechce umožňovat styk s dítětem, nebo pokud svoji situaci rodiče

nejdou schopni vyřešit sami. Pak je na soudu, aby rozhodl, jakým způsobem bude o dítě dále pečováno, jak bude plněna vyživovací povinnost a případně i o tom, kdy se může rodič, který dítě nemá v péči, s dítětem stýkat. Stejně jako v prvním případě může i zde soud schválit dohodu rodičů. Obvykle k tomu dochází, pokud jeden z rodičů chce mít do budoucna právní jistotu, že v případě neplnění vzájemné dohody bude mít v ruce exekuční titul, na jehož základě se bude moci domáhat svých práv.

3.1.3 *Vztah se ženatým mužem nebo vdanou ženou*

V těchto případech je potřeba rozlišovat, zda se jedná o situaci, kdy otec je ženatý s jinou ženou než matkou dítěte, nebo zda se jedná o situaci, kdy matka je provdána za jiného muže než biologického otce dítěte.

Je-li otec ženatý s jinou ženou než matkou dítěte, potom záleží na dohodě mezi partnery, bude-li uznáno otcovství a bude-li se biologický otec ke svému dítěti vůbec znát a mít o ně zájem. Postup v případě rozvodu odpovídá případu družského vztahu, pokud otec odmítá uznat otcovství, musí matka zvážit, zda jej vůbec jako otce chce uvádět a případně před řízením o úpravu poměrů zahájit řízení o určení otcovství.

Je-li matka vdaná za jiného muže než biologického otce dítěte, pak manželovi matky bude svědčit domněnka otcovství, bude zapsán do rodného listu dítěte a biologický otec nebude mít k dítěti žádná práva, dokud nebude popřeno otcovství manžela matky a skutečný biologický otec se nestane rovněž matrikovým otcem. Po řízení o popření otcovství matrikového otce a řízení o určení otcovství skutečného biologického otce může teprve být zahájeno řízení o úpravu poměrů k dítěti.²⁷ V obdobném případě rozhodoval i Evropský soud pro lidská práva (dále jen ESLP) ve věci Anayo proti Německu (podrobněji viz oddíl 8.2.2).

3.2 Soudní řízení

3.2.1 *Řízení o podstatných věcech týkajících se rodiny*

Ke konfliktům mezi rodiči může docházet i za trvání manželství nebo partnerství, a tyto konflikty se nemusí týkat pouze styku s dítětem. Pokud rodiče nejsou schopni se dohodnout o podstatných věcech týkajících se rodiny, může podle ustanovení § 20 ZoR rozhodnout na návrh jednoho z nich soud. V praxi je však toto ustanovení využíváno velmi zřídka. Rodiče buď využijí služeb profesionální poradny, která jim pomůže jejich problém vyřešit, nebo se rodiče nejsou schopni dohodnout za žádných okolností a dojde

²⁷ za určitých okolností však mohou být i nadále zachována práva původního matrikového otce, jehož otcovství bylo pravomocně popřeno, k tomu blíže náleží Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06; *ASPI* [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011 [citováno 3. 10. 2011].

k rozvodu či rozchodu. Pokud však rodiče dítěte, kteří nežijí společně, nejsou schopni se dohodnout na úpravě otázek týkajících se výchovy a výživy jejich společného dítěte, může soud o těchto otázkách rozhodnout i bez návrhu.²⁸

3.2.2 Řízení o úpravě styku

Dokud rodiče žijí ve společné domácnosti, nebo dojde-li k rozchodu, ale rodiče stále jsou schopni spolu komunikovat a alespoň v zájmu dětí se dohodnout na věcech, které se právě dětí týkají, skutečně není potřeba otázku styku rodičů s dětmi soudně řešit. Problémy však nastávají při rozchodu rodičů, odstěhováním se jednoho z nich ze společné domácnosti a tím pádem oddělením dítěte od jednoho z rodičů, pokud rozchod rodičů je natolik emotivní a bouřlivý, že komunikace mezi rodiči a tedy ani jakákoliv dohoda mezi nimi již není možná. Bohužel je potřeba poznamenat, že ve většině případů nejsou rodiče, alespoň v prvním období po rozchodu, schopni se rozumně domluvit a umožnit dítěti rovnocenný styk s oběma.

Ačkoliv ZoR, jak bude uvedeno dále, netrvá na tom, že dohoda rodičů o styku musí být schválena soudem, resp. nestanoví obligatorní povinnost soudu rozhodovat o úpravě styku dítěte s rodičem, s nímž nežije ve společné domácnosti, pokud je rozvod nebo rozchod rodičů příliš emotivní, vztahy jsou vyhrocené a přetrvává napjatá atmosféra, lze jen stěží očekávat, že rodiče se dokážou na úpravě styku dohodnout.²⁹ Styk dítěte s rodičem má být upraven především tehdy, vyžadují-li to poměry v rodině. Z největší části sem patří právě situace, kdy je dítěti fakticky bráněno ve styku s rodičem, který s ním nežije ve společné domácnosti.³⁰

Dojde-li pak k zahájení řízení o úpravu poměrů dítěte a styku s dítětem, situace je již často velmi komplikovaná a rodiče do řízení o úpravu poměrů vnášejí své emoce jednak z pocitu křivdy z rozchodu, na druhou stranu to může být ale i pocit viny, které je nutí až absurdně se mstít druhému rodiči právě prostřednictvím dětí.³¹

Pokud se jeden z rodičů umožnění styku zarputile brání, může sám navrhnout provedení důkazu v podobě znaleckého posudku, který má prokázat, že rodič, který nemá dítě v péči, je pro dítě naprosto nevhodnou osobou a styk dítěte s tímto rodičem představuje pro dítě přímé ohrožení. Na základě takového posudku pak by samozřejmě soud měl rozhodnout o omezení případně úplném zákazu styku dítěte s rodičem. Stejně tak může takový důkaz ale navrhnout i rodič, který se práva styku s dítětem domáhá,

²⁸ § 50 odst. 1 ZoR, srovnej HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000, s. 9

²⁹ BENÁTČANOVÁ, P., JAHIELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2003, s. 47

³⁰ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 100

³¹ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 11

nebo o provedení znaleckého posudku rozhodne soud a znalci zadá, aby zhodnotil, který z rodičů pro dítě bude vhodnější pečující osobou a zda a v jakém rozsahu je vhodné, aby se dítě stýkalo s druhým rodičem. Problémem je v tomto případě skutečnost, že vypracování znaleckého posudku, případně revizního znaleckého posudku mohou navrhnout oba rodiče, kdy obvykle vychází závěr znaleckého posudku ve prospěch, nebo v extrémně podezřelých případech zcela dle přání rodiče, který jeho vypracování navrhl. Zadáváním dalších a dalších znaleckých posudků se nejen prodlužuje, ale zejména značně prodražuje celé soudní řízení.³²

Zejména matky jsou schopné pracovníkům OSPOD a mnohdy i v samotném soudním řízení uvést smyšlené a nepravdivé informace, aby očernily otce a pokud možno co nejvíce omezily, nebo přímo dosáhly zákazu styku s dítětem. Ve své praxi se téměř v polovině případů, kdy matky žádají radu v případě komplikovaného rozchodu nebo rozvodu, setkávám s tvrzením, že se otec vůči matce i dětem choval násilně, případně děti sexuálně zneužíval. V případě, že matka tato tvrzení uvádí veřejně a tato tvrzení jsou nepravdivá, může nespravedlivě obviněný otec podat na matku trestní oznámení pro křivé obvinění.³³

Dle ustanovení § 26 odst. 4 ZoR má soud již při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče posoudit, do jaké míry je rodič schopen zajistit styk s druhým rodičem a zajistit, aby druhý rodič měl k dispozici pravidelné informace o dítěti.³⁴ Právo na podávání pravidelných informací o dítěti souvisí zcela jednoznačně s výkonem práva styku. Do ZoR se výslovné ustanovení o tom, že soud má při rozhodování o svěření do péče zkoumat, zda se oprávněnému rodiči budou informace o dítěti skutečně dostávat, dostalo až velkou novelou v roce 1998 a hlavním důvodem byla snaha o zmírnění konfliktních porozvodových a porozchodových situací, kdy rodiče spolu nejsou vůbec schopní komunikovat. I v těchto případech jim pak zákon ukládá povinnost si vzájemně podávat informace o dítěti. Soud může v tomto ohledu rodičům i výslovně uložit povinnost podávat si vzájemně informace o dítěti a to např. i v konkrétních časových úsecích. Otázkou však zůstává reálná možnost vymáhání takového rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že se jedná o práva a povinnosti, které se nedotýkají přímo dítěte, ale jsou uloženy pouze rodičům navzájem, vymahatelnost takového rozhodnutí podle ustanovení § 272 a 273 občanského soudního řádu (dále jen OSŘ) je nepřípustná.³⁵ Totéž judikoval i Nejvyšší soud České republiky svým usnesením ze dne 30. 6. 2010,

³² BENÁTČANOVÁ, P., JAHIELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2003, s. 20

³³ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 100

³⁴ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 12

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 97 - 98

sp. zn. 20 Cdo 1064/2008: „Pokud jde o právo rodiče na informaci o dítěti, to není obsahem vztahu mezi rodičem a dítětem, nýbrž vztahu mezi rodiči navzájem. Ze znění celého ustanovení § 26 odst. 4 ZoR a ostatně i z logiky věci nelze dovodit jiný závěr, než že právu druhého rodiče na informaci o dítěti odpovídá povinnost rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do výchovy, tyto informace poskytnout. Z uvedeného pak plyne, že k vynucení splnění informační povinnosti nelze postupovat podle ustanovení § 272 a násl. OSŘ vztahujících se k úpravě výchovy nezletilých dětí a styku rodičů s nimi.“³⁶

3.3 Proč rodiče bojují o svěření dítěte do své péče?

Dlouholetá praxe českých soudů je založena na svěření dětí do péče matky. Důvodem pro toto počínání jsou zřejmě zažitě předsudky – dítě patří matce, dítě potřebuje více péči matky než otce a otec není schopen dítěti poskytnout stejnou péči jako matka. Psychology je tento přístup nazýván „kultem mateřství“³⁷. Pro některé z těchto předsudků je zajisté možné najít dostatek argumentů – je to matka, která dítě nosila devět měsíců pod svým srdcem, to otec nemohl, protože k tomu není biologicky uzpůsoben, byla to matka, kdo dítě porodil, ani v tomto ohledu otec matku zastoupit nemůže, ovšem v dalším vývoji dítěte již je úloha matky a otce zastupitelná. Psychologickými výzkumy dokonce bylo již v minulosti prokázáno, že muži jsou schopni zvládnout péči o dítě i o domácnost na stejné úrovni jako ženy. Tvzení, že dítě potřebuje více péči matky než otce, je tímto také značně oslabeno, nehledě na to, že opět psychologické výzkumy prokazují, že dítě potřebuje stejným způsobem péči a lásku matky, jako péči a lásku otce.³⁸ Bohužel má-li mezi partnery dojít k rozchodu či rozvodu, obvykle rodiče více času stráví úvahami nad tím, jak si rozdělit společně nabytý majetek, než nad střídavým uvažováním nad tím, jak upravit poměry k dětem v nejlepším zájmu dětí. Buď se automaticky přikloní k zaběhnutému stereotypu a otec nic nenamítá proti tomu, aby děti byly svěřeny do péče matky, nebo každý z rodičů je přesvědčen, že on je tím lepším rodičem, u něho bude dětem nejlépe a toto jeho přesvědčení je zcela neoblomné, což ve výsledku vede k nevyhnutelné válce rodičů právě o děti.³⁹

Přibližně v 90 % procentech případů je dítě svěřeno do péče matky. Vzhledem k tomu, že lze jen těžko provést věrohodný průzkum o úspěšnosti realizace práva na styk, netroufám si odhadnout, v jaké části případů dochází při realizaci styku ke komplikacím a zda jsou jejich původcem více matky nebo více otcové. Ve své praxi jsem se setkala s oběma případy, s matkami bránícími otcům vídat děti, s otcí bránícími

³⁶ ASPI [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. [citováno 27. 7. 2011].

³⁷ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 26

³⁸ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 30 – 72

³⁹ WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 15

matkám vídat děti a stejně tak s absolutním nezájmem otců i matek o děti. Nedomnívám se tedy, že je možné bez věrohodných podkladů zobecnit, že by problémy při styku dětí s oprávněným rodičem způsobovaly pouze matky. Jistě, bude to většina případů, což je ale dáno skutečností, že dítě je ve většině případů svěřeno do péče matky. Domnívám se, že podíl problémových případů bude na obou stranách přibližně vyrovnaný.

Pro správný vývoj dítěte je důležité, aby mělo k dispozici oba rodiče. Otec je pro vývoj dítěte především významný z hlediska formování osobnosti dítěte, kdy je jeho úloha (stejně jako úloha matky) nenahraditelná. U chlapců vyrůstajících bez otce se tento handicap může v dospělosti projevit v podobě nedostatku autority, chybějící mužský vzor může způsobit jejich přílišnou zženštilost, závislost na matce, neschopnost zvládat agresivitu. U dívek pak nedostatek mužského prvku ve výchově a vývoji může způsobovat nejistotu ve vztazích s muži, sníženou schopnost navázat a udržet dlouhodobější vztah.⁴⁰

V této otázce pro mne byla velkým přínosem kniha Richarda A. Warshaka z roku 1992 *Revoluce v porozvodové péči o děti*. V úvodu této knihy jsem se domnívala, že se jedná o objektivní studii, která by měla přispět ke spravedlivějšímu rozhodování o svěření dítěte do péče jednoho z rodičů, přičemž by namísto automatického svěření dětí do péče matky mělo být vždy zohledněno, který z rodičů je schopen lépe zajistit péči o děti, a to bez předsudků a bez klamných představ, že otec nemůže být dobrým rodičem. Bohužel jsem časem pochopila, že kniha není objektivním porovnáním, jaké výhody a nevýhody má pro dítě život v péči matky a život v péči otce, ale pouze obhajobou toho, že dítě v péči otce se může mít stejně dobře, nebo dokonce ještě lépe než v péči matky. Tyto závěry nechci zpochybňovat. Ve své práci chci však vycházet z toho, že oba rodiče mají mít stejná práva a stejné možnosti na získání dítěte do své péče a následně stejná práva a stejné možnosti na realizaci styku s dítětem.

Pokud v rámci soudního řízení o úpravu výchovy a výživy dochází k boji mezi rodiči o to, komu bude dítě svěřeno do péče, v němž jeden z rodičů projevuje zvýšenou snahu získat dítě do své péče, může mít toto jednání několik příčin. Warshak se ve své knize zaměřuje na situace, kdy velkou snahu o svěření dítěte do své péče projevují otcové, a hledá možné motivy pro toto jednání⁴¹. Tyto motivy jsem sice v následujících bodech převzala, nicméně jsem je zobecnila, protože se domnívám, že stejné motivy mohou vést ke snaze získat dítě do své péče i matky. Ke každému bodu jsem pak připojila vlastní komentář o pravděpodobném vývoji v chování pečujícího rodiče a jeho postoji k výkonu styku dítěte s oprávněným rodičem.

⁴⁰ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001, s. 34

⁴¹ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001, s. 26, srovnej WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996, s. 73

3.3.1 *Snaha o dosažení příznivějšího finančního vyrovnaní*

V těchto případech je obvykle snaha o získání dítěte do své péče používána spíše jako prostředek pro vydírání druhého rodiče, který o dítě před rozchodem fakticky pečoval a který má skutečný zájem mít dítě u sebe a kterého soudní tahanice stresují a bojí se, že by o dítě mohl přijít. Raději pak ustoupí z majetkových požadavků výměnou za jistotu, že dítě skutečně bude svěřeno do jeho péče.

V otázce budoucího styku nelze obecně říci, jak by se takový rodič, kterému by se podařilo získat dítě do své péče, zachoval a zda by oprávněnému rodiči styk s dítětem umožňoval v souladu s rozsudkem. Pokud rodič o dítě skutečný zájem neměl, je velmi pravděpodobné, že styk umožní a bude tak rád, že se alespoň na nějakou dobu povinnosti péče o dítě zbaví. Na druhou stranu může dojít i k situaci, kdy se rodič vlastně o dítě ve skutečnosti starat nechtěl a tím, že styk s dítětem neumožní, se bude mstít za to, že nejen prohrál bitvu o majetek, ale ještě mu navíc přibyla povinnost pečovat o dítě.

3.3.2 *Snaha vyhnout se povinnosti platit výživné*

Stejně jako v prvním případě ani zde nejde rodiči až tak o dítě, jako o vlastní prospěch.

Obvykle však tyto případy nemají v konečném důsledku dopad na realizaci práva styku, rodiči jde o výživné (aniž by si uvědomoval, že dítě, žijící s ním ve společné domácnosti, ho bude stát mnohem více, než jen výživné, které by musel pravidelně platit, kdyby dítě měl ve své péči druhý rodič). V krajních případech však může dojít k situaci, kdy si rodiče budou dítě mezi sebou ve finančních otázkách „přehazovat“ – dítě sice žije u jednoho z rodičů, druhý rodič platí výživné, ale pokud dítě od pečujícího rodiče chce mimořádný finanční příspěvek, obvykle slyší větu „řekni si mámě / tátovi“.

3.3.3 *Snaha udržet bývalého partnera ve vztahu*

V těchto případech vychází rodič z premisy, že druhý rodič lpí na dítěti natolik, že kdyby nemělo být po rozvodu či rozchodu svěřeno do jeho péče, raději nadále zůstane s dítětem i svým partnerem, ať už byl důvod pro rozchod jakýkoliv.

Pokud tato premisa není naplněna a nový život je pro rodiče v danou chvíli důležitější než vlastní dítě, s vysokou pravděpodobností lze očekávat, že pečující rodič bude dítě proti oprávněnému rodiči navádět, popouzet a v konečném důsledku dojde k odcizení a přerušení styku. Často zde může hrát roli i další motiv a to snaha o potrestání bývalého partnera v duchu myšlenky „když jsi nechtěl mě, nebudeš mít ani naše dítě“.

3.3.4 *Snaha zajistit si častější kontakty s bývalým partnerem*

I v tomto případě je dítě používáno jako prostředek, tentokrát buď jako prostředek pro dosažení kontroly nad bývalým partnerem, nebo jako prostředek k znovu získání bývalého partnera, k čemuž právě mají přispět časté kontakty zdůvodněné potřebami dítěte.

Už ze samotné podstaty věci vyplývá, že v tomto případě k omezování styku a kontaktu s dítětem v žádném případě nedochází, naopak, tyto kontakty jsou vyhledávány a pod nejrůznějšími záminkami mohou být i mnohem častější než pouze kontakt stanovený soudem. Pouze v případě, že se opuštěný rodič chce mstít a stále udržovat dohled a kontrolu nad bývalým partnerem, sice často připouští kontakt s druhým rodičem (např. z důvodu vyzvednutí dítěte, řešení otázek týkajících se dítěte), ale pod nejrůznějšími záminkami tomuto kontaktu zamezí, ale nabídne náhradní termín – opět důvod, jak znovu vidět bývalého partnera – kdy ani v tomto termínu ke kontaktu nedojde.

3.3.5 *Snaha o potrestání bývalého partnera*

Tento důvod se může do značné míry kombinovat s přesvědčením rodiče, že bude pro dítě tím lepším rodičem, protože nezpůsobil ani si nepřál rozpad vztahu. Tím, že druhému rodiči bude odepřena možnost mít dítě ve své péči, bude potrestán za to, že opustil rodinu. Ani zde není dítě středem zájmu rodiče, rodiči jde pouze o uspokojení jeho vlastních cílů.

Pravděpodobnost, že postupně dojde k omezení či zamezení styku oprávněného rodiče s dítětem, je velice vysoká, neboť to bude bráno za ještě vyšší formu trestu – nejen, že dítě nezíská do své péče, ale nebude mít možnost dítě ani vidat.

3.3.6 *Snaha o dokázání si vlastní ceny*

Opět je zde v popředí zájmu pouze sám rodič a není brán ohled na potřeby a přání dítěte. Jeho jediným motivem je pouze snaha dokázat si, že má na to, aby vyhrál soudní při o dítě, aby dokázal, že on je ten lepší rodič a přesvědčil soud, že u něj se dítě bude mít nejlépe.

Nelze zde zobecnit, jaký bude další vývoj, zda styk bude nebo nebude umožňován. U této varianty jsou přibližně stejně pravděpodobné obě možnosti.

3.3.7 *Snaha o zmírnění pocitu viny za rozvod nebo rozchod*

Je velice paradoxní nicméně poměrně časté, že rodič, který stál za příčinou rozchodu, ať již z důvodu své nevěry, dopouštění se fyzického násilí, nebo psychického

týrání druhého rodiče, nebo z jakéhokoliv jiného důvodu, se snaží následky svého počínání převést k tíži druhého rodiče. A není vůbec podstatné, který z rodičů nakonec finální krok vedoucí k rozvodu nebo rozchodu udělal.

Zde může dojít ke dvěma situacím. Buď si rodič uvědomuje, že jeho chování bylo příčinou rozvodu, ale snaží se toto svoje chování omluvit prostřednictvím hledání chyb a nedostatků druhého rodiče, který vlastně byl příčinou toho, že se takto musel chovat – musel si najít jiný vztah, musel vyhledávat alkohol, protože atmosféra doma byla již nesnesitelná, partner svým chováním vyprovokoval agresivní chování, urážky, ponižování, protože si o ně vysloveně říkal. Samozřejmě u soudu násilnické chování ani psychické týrání nikdo nepřizná a bude je naopak vydávat za křivá obvinění protistrany. Dítě se potom snaží přesvědčit, že se u něj bude mít lépe právě z toho důvodu, že druhý rodič je pro jeho výchovu nezpůsobilý, naprosto neschopný, apod. Druhou variantou je situace, kdy si rodič své chování vůbec neuvědomuje, nepřipouští si, že by udělal nějakou chybu (jeho chování mu totiž připadá zcela normální, milénka, násilí nebo soustavné ponižování není důvod pro rozchod, je to zcela přirozené a partner musí něco vydržet; takovíto jedinci obvykle nemají správně uspořádané hodnoty a jejich vnímání vztahu má patologické rysy) a to, že ho partner opustil, je jen a pouze jeho chyba a vina a on zničil rodinu a z toho důvodu si dítě nezaslouží. Zde pak takový člověk vůbec vinu za konec vztahu není schopen si uvědomit a tento bod v postatě splývá s některým z výše uvedených bodů – snaha o udržení partnera ve svazku prostřednictvím dítěte, snaha o potrestání, snaha mít nadále nad bývalým partnerem kontrolu.

Co do budoucího styku je zde opět velmi těžké posoudit, jak se k němu rodič postaví. Vzhledem k tomu, že se tento bod silně prolíná s již dříve zmíněnými body, domnívám se, že bude záležet na konkrétních okolnostech a skrytých motivech pečujícího rodiče, jaký postoj ke stykům dítěte s oprávněným rodičem později zaujme.

3.3.8 Snaha zajistit si dítě jako prostředek proti samotě

V tomto případě je vysoká pravděpodobnost, že rodič dítěti poskytne veškerou péči a veškerý komfort, který se bude nabízet. Aby měl skutečně jistotu, že nebude sám, bude dítěti věnovat všemožnou pozornost, upne dítě zcela k sobě a bude se snažit dítě chránit před všemi skutečnými i fiktivními riziky a nebezpečími.

Právě z těchto důvodů je zde však vysoká hrozba, že v budoucnu bude bránit ve styku s oprávněným rodičem, protože tento by mohl dítě odloučit k sobě, protože pečující rodič je hluboce přesvědčen o tom, že oprávněný rodič pro dítě představuje nebezpečí, že není schopen se o dítě kvalitně postarat a zajistit mu stejně dokonalou péči, nebo prostě proto, že pečující rodič nesnese představu, že by i jediný víkend strávil osamocen.

3.3.9 Přesvědčení, že bude pro dítě lepším rodičem

Pokud je toto přesvědčení oprávněné (zejména v situacích, kdy rodič převážně o dítě pečoval, věnoval mu veškerý svůj čas a dítě je na něho velmi dobře citově navázáno), pak je to ten nejlepší důvod proč se snažit získat dítě do své péče a na druhou stranu také částečná záruka, že nebude bráněno v kontaktu s druhým rodičem, protože rodič, kterému skutečně záleží na dítěti a snaží se získat dítě do své péče, aby mu poskytl to nejlepší zázemí a nejlepší péči, si uvědomuje, že pro správný vývoj dítěte je důležitý kontakt s oběma rodiči a nebude tedy bránit umožnění styku dítěte s oprávněným rodičem, ani nebude dítě vůči oprávněnému rodiči žádným způsobem popouzet.

Riziko nastává v situacích, kdy je přesvědčení rodiče oprávněné z důvodů závadného chování na straně druhého rodiče – rodič je alkoholik, gambler, dopouštěl se na dítěti násilí, apod. Pak rodič sice ze správných důvodů usiluje o svěření dítěte do své péče, jeho předchozí negativní zkušenost však může vést také k odůvodněným obavám z péče oprávněného rodiče a právě na základě těchto špatných zkušeností se může bránit umožnění výkonu styku oprávněného rodiče s dítětem.

Problém může nastat také v situaci, pokud je přesvědčení rodiče, že je skutečně tím lepším rodičem pro dítě, kombinováno s některým z výše uvedených motivů, pak bude velmi důležité, který motiv převládá a není vyloučeno, že k problémům v realizaci styku skutečně dojde.

3.4 Bránění ve styku rodiče s dítětem

Dle ustanovení § 32 odst. 2 ZoR mají rodiče jít svým chováním a osobním životem příkladem svým dětem, mají povinnost vytvářet pro své děti zdravé rodinné prostředí.⁴² Pokud kterýkoliv z rodičů se před dítětem hanlivě vyjadřuje o druhém rodiči, pomlouvá ho, snaží se dítě přesvědčit o jeho špatných vlastnostech, nebo se rodiče vzájemně slovně či fyzicky napadají, různými úskoky a triky se snaží zabránit ve styku s oprávněným rodičem, rozhodně takové chování nelze považovat za správný příklad pro zdárný vývoj dítěte.

Pečující rodič, který se svým chováním snaží oddělit dítě od oprávněného rodiče, znemožnit styk dítěte s oprávněným rodičem a vyvolat v dítěti strach a negativní postoj k oprávněnému rodiči, pak v žádném případě neposkytuje dítěti vhodné výchovné prostředí a nezaručuje dobré podmínky pro vývoj dítěte.

Chování pečujícího rodiče, který se snaží co nejvíce narušit vztah dítěte k oprávněnému rodiči a zamezit výkonu styku mezi oprávněným rodičem a dítětem, může mít několik podob.

⁴² HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000, s. 6

3.4.1 *Popouzení proti rodiči*

Jedná se o takové chování pečujícího rodiče, kdy jak přímými slovními útoky, tak zdánlivě bezelstnými poznámkami se snaží druhého rodiče v očích dítěte očernit, snížit jeho hodnotu. Může k tomu docházet formou přímého ponižování, pomlouvání, zdůrazňování špatných vlastností a absolutního negování jakýchkoliv dobrých vlastností, zesměšňování. Zásadní problém je v tom, že dítě se nechá velmi snadno ovlivnit, zejména v nižším věku přijme názor pro sebe blízké osoby za svůj vlastní.⁴³ O to horší je situace, pokud takto nejedná (jen) rodič, ale i další pro dítě blízké osoby – prarodiče, nový partner rodiče, apod. Z praxe se bohužel působení těchto osob na názor dítěte jeví ještě mnohem horší, než když snahu o popouzení vyvíjí sám rodič.

Dítě je v těchto situacích postaveno do role soudce, pečující rodič se s ním touto formou snaží řešit svůj vlastní osobní konflikt s oprávněným rodičem, přičemž si neuvědomuje, že dítě není schopno zpracovat problémy dospělých, kterým ve svém věku vůbec nemůže rozumět. Starší děti si naopak názor vytvoří samy, a pokud jsou již schopny posoudit a uvědomit si kladné vlastnosti pomlouvaného rodiče, velmi snadno se toto negativistické chování může otočit proti pečujícímu rodiči, když si dítě uvědomí, že rodič jedná ve snaze poštvat dítě proti oprávněnému rodiči. Důležité tedy je, aby se rodiče oprostili od své snahy řešit své osobní konflikty prostřednictvím dítěte a před dítětem se snažili uchovat pokud možno dobrý obraz druhého rodiče.⁴⁴

Situace je však pro rodiče mnohem komplikovanější, pokud oprávněný rodič sám o styk s dítětem a o dítě jako takové žádný zájem nejeví. Zejména u mladších dětí je velmi obtížné vysvětlit, proč tomu tak je, aniž by byly zraněny jeho city a jeho kladný vztah k oprávněnému rodiči. Je zde vysoké riziko, že nezájem oprávněného rodiče bude dítě prisuzovat sobě, bude se považovat za natolik špatné, že o ně rodič nestojí.

3.4.2 *Faktické bránění ve styku*

Jeho příčinou může být snaha pečujícího rodiče zcela vymazat oprávněného rodiče ze svého života i z života dítěte, přesvědčení, že se oprávněný rodič nedokáže o dítě postarat, nebo že dítěti u něj nebude stejně dobře jako u pečujícího rodiče. Dalším důvodem může být, podobně jako při snaze získat dítě do své péče, snaha o potrestání bývalého partnera, snaha o pomstu za zkažený život a zbytečně ztracené roky společného soužití.

Nejpříímější formou bránění ve styku je odmítnutí předání dítěte. V době předání pečující rodič s dítětem odcestuje z místa bydliště, nedostaví se na místo předání, nebo předstírá, že není doma. Mírnějšími formami je pak tvrzení o nemoci dítěte jako důvod

⁴³ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001, s. 42

⁴⁴ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001, s. 43

nepředání ke styku. Zde však je potřeba zohlednit mnoho dalších faktorů – věk dítěte, závažnost onemocnění, místo styku s rodičem; ne všechna onemocnění jsou důvodem k nepředání dítěte, např. je-li důvodem pro nepředání obyčejné nachlazení v situaci, kdy oba rodiče bydlí ve stejném městě, pak se jedná o zcela neodůvodněné odmítnutí předání dítěte. Oba rodiče jsou stejně způsobilí se o dítě postarat a lze předpokládat, že v době společného soužití se o dítě starali v určitém rozsahu oba, rozchod tedy není odůvodněním, že by se oprávněný rodič nebyl schopen postarat o nemocné dítě.⁴⁵ Nemoc je asi nejčastěji využívaným důvodem k nepředání dítěte, nicméně zdravotní problémy na straně dítěte v žádném případě nelze paušálně považovat za překážku výkonu styku, vždy musí být individuálně zkoumána závažnost onemocnění ve vztahu k věku dítěte, plánovaným aktivitám s oprávněným rodičem, možnostmi přepravy dítěte, apod.⁴⁶ Na druhou stranu korektní rodič by měl v případě, kdy je nemoc dítěte skutečně natolik vážná, že není možné dítě předat a převézt k oprávněnému rodiči, nebo to neumožňuje situace, alespoň umožnit kontakt a krátké setkání oprávněného rodiče s dítětem ve svém bytě, i když toto místo není v rozsudku uvedeno jako místo pro styk. Vzájemné vztahy jsou bohužel mnohdy natolik špatné, že pečující rodič odmítá oprávněného rodiče vůbec pustit do svého bytu a tím znemožní dítěti alespoň na krátkou chvíli vidět a pozdravit oprávněného rodiče, když už mu nemoc zabránila s ním strávit celý víkend.

Dalšími způsoby jak bránit ve styku dítěte s rodičem může být naplánování pravidelné zájmové aktivity dítěte právě na dobu, kdy by měl probíhat styk, naplánování jiné pro dítě atraktivní aktivity na dobu, kdy by mělo být s oprávněným rodičem (např. víkendový výlet do aquaparku, kterého by se dítě rádo zúčastnilo, což je mu znemožněno s odůvodněním, že nemůže, protože musí být s oprávněným rodičem; což je samozřejmě dítěti líto a oprávněného rodiče bude vinit z toho, že mu znemožnil účastnit se tohoto výletu) – toto je efektivní zejména u dětí přibližně do 10 let věku. Starší děti si již atraktivní aktivity nacházejí samy a povinnost trávit čas s oprávněným rodičem obvykle berou jako nutnou a nudnou povinnost, která jim brání se těchto aktivit se svými vrstevníky a kamarády účastnit.

Nejprostší a nejnenápadnější formou bránění ve styku je pak znepríjemňování předání dítěte.⁴⁷ Je-li dítě předáváno rozrušeno, nebo musí-li být při předání svědkem bouřlivé hádky svých rodičů, do značné míry to pak naruší průběh celého styku.

⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 108

⁴⁶ CORRADINIOVÁ, S. Náhrada škody při maření styku s dítětem (2.). *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 8, s. 17

⁴⁷ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001, s. 44

Naproti tomu i oprávněný rodič může být velmi zákeřný a způsobovat problémy při navracení dítěte, např. hysterickými scénami, že bez dítěte nemůže žít, že bez něj nevydrží a že sotva ho odevzdal, už se mu po něm strašlivě stýská.

3.4.3 Syndrom zavrženého rodiče

Pojem „syndrom zavrženého rodiče“ (Parental Alienation Syndrome, zkráceně PAS) poprvé použil v 80. letech 20. století americký psychiatr R. A. Gardner. Podle jeho definice se jednalo o poruchu, při níž děti devalvují či kritizují svého rodiče. V praxi pak dítě je přimknuto pouze k jednomu, z jeho pohledu „hodnému“ rodiči, přičemž naprosto nekompromisně zavrhuje druhého, podle svého přesvědčení „zlého“ rodiče. Zdánlivě „hodný“ rodič navíc systematicky programuje dítě proti druhému rodiči. Tento stav bývá někdy označován také jako „psychologický únos“.⁴⁸

Oproti prostému popouzení proti druhému rodiči se v tomto případě jedná o systematické programování dítěte tak, aby si podvědomě zakódovalo odpor proti oprávněnému rodiči. Může jít – obdobně jako u popouzení – o přímé i nepřímé podněty, které v dítěti vybudovávají odpor, aniž by si to samo uvědomovalo. Jedná se o dlouhodobé jednání, které v dítěti vytváří neodůvodněný negativní vztah k rodiči. Rozdílem oproti popouzení je právě ta skutečnost, že zavržený rodič sám nevytvořil žádnou příčinu k vytvoření tohoto negativního vztahu, např. vytýkané nedostatky nebo negativní vlastnosti vůbec nemá, špatné skutky vůbec nevykonával, nebo byly pouze dítěti dezinterpretovány tak, aby působily negativním dojmem. Časem si dítě samo vybuduje natolik negativní bariéru proti oprávněnému rodiči, že veškerý kontakt s ním odmítá, chová se odtažitě, projevuje svoje vytvořené bludné negativní postoje. Jakákoliv náprava v této situaci je velmi obtížná, rovněž je velmi těžké prokázat pečujícímu rodiči, že syndrom zavrženého rodiče v dítěti vzbudil.⁴⁹

Skutečnost, že své dítě pečující rodič cíleně navádí proti oprávněnému rodiči, si tento rodič obvykle ani sám není schopen připustit. Naopak, je pevně přesvědčen o tom, že dítěti říká jen čistou pravdu a varuje ho před špatným a zlým rodičem. Domnívá se, že vše dělá v nejlepším zájmu dítěte, které se snaží chránit.⁵⁰

V případě syndromu zavrženého rodiče je však velice těžké rozpoznat, kdy dítě skutečně jedná pouze na základě navádění pečujícího rodiče a kdy k jeho negativnímu postoji přispěl svým chováním sám oprávněný rodič. Je potřeba vždy zohlednit věk

⁴⁸ NOVÁK, T. Mají něco společného „Stockholmský syndrom“ a trauma zavrženého rodiče? *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 1, s. 10

⁴⁹ ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001, s. 45-46

⁵⁰ NOVÁK, T. Mentální programování jako forma ovlivňování dítěte po rozvodu. *Časopis Právo a rodina*. 2011, č. 7, s. 19

a rozumovou vyspělost dítěte a zohlednit, do jaké míry je dítě schopno si vytvořit vlastní názor.⁵¹

Ve všech situacích je velice důležité začít co nejdříve jednat a jakékoliv negativní postoje dítěte vůči rodiči se snažit zmírnit a napravit. Pokud se v dítěti skutečně zakoření odpor vůči rodiči a bude jakýkoliv kontakt odmítat, nebo se v něm rozvine naprosto neopodstatněný strach z druhého rodiče, realizace styku je potom velmi obtížná, je pro dítě zátěžovým a stresovým faktorem a ačkoliv oprávněný rodič tuto situaci nezpůsobil a třeba k ní ani nezavdal žádnou příčinou, může být i důvodem pro omezení styku, protože nucení ke styku by mohlo ohrozit (psychické) zdraví dítěte.

Jak uvedl ve svém usnesení ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. III. ÚS 438/05, i Ústavní soud, není podstatné, kdo rozvrat vztahů mezi rodičem a dítětem způsobil a kdo na něm má větší či menší vinu, je však iluzorní si představovat, že právo, resp. soud může svou autoritou poručit lidským citům. Z toho jednoznačně vyplývá, co již bylo uvedeno dříve: pokud nebude vůle na straně všech zúčastněných, tedy rodičů i dětí, šance na nalezení jakéhokoliv řešení je mizivá.

⁵¹ K tomu pro srovnání rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Fiala proti České republice, sp. zn. 26141/03, v části popisu skutkového stavu – ačkoliv Evropský soud pro lidská práva shledal porušení čl. 8 EÚOLPZS a pochybení na straně státních orgánů České republiky, z popisu skutkového stavu je zřejmé, že otec svým chováním vůči dětem v nich vzbuzoval negativní reakce a nijak nepřispíval k obnově vzájemných vztahů a vazeb.

4. Právní garance práva na styk

Právo na styk rodiče s dítětem a stejně tak právo dítěte na styk s rodiči je zaručeno v několika mezinárodních úmluvách, k nimž Česká republika přistoupila, a které se tak staly součástí jejího právního pořádku dle čl. 10 Ústavy. Stejně tak Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon České republiky garantuje právo na rodinný život, na soukromí a na péči rodičů o děti a obdobně německá ústava (Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland) chrání právo občanů na rodinný život, právo rodičů vychovávat své děti a právo dětí nebýt nezákonně odděleny od svých rodičů.

Samotné mezinárodní úmluvy a ostatně i ústavní zákony sice garantují základní a nezadatelná lidská práva. Jak se těchto práv skutečně domoci, však již neřeší. Nejinak je tomu i v případě práva na rodinný a soukromý život a práva na pravidelný kontakt se svou rodinou. Proto je v této otázce potřeba hledat prostředky a postupy, jak dosáhnout uskutečnění stanoveného styku, v zákonech jednotlivých zemí a v unijních předpisech.

Kromě níže uvedených mezinárodních úmluv a ústavních zákonů samozřejmě existuje mnoho dalších mezinárodních úmluv, které upravují otázky týkající se práv nezletilých dětí a jejich rodičů. Jedná se např. o Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Evropskou úmluvou o výkonu práv dětí, Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, a další.⁵² Z mého pohledu však tyto úmluvy již nejsou v problematice týkající se realizace práva styku natolik významné, a nebo nejsou v praxi příliš aplikované. Proto jim nebudu věnovat další pozornost.

4.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen EÚOLPZS) byla přijata dne 4. 11. 1950 v Římě a v platnost vstoupila dne 3. 9. 1953⁵³. Česká republika (resp. Československo) ratifikovala EÚOLPZS dne 18. 3. 1992. Signatářskými státy EÚOLPZS je více než 40 evropských států, které jsou současně členy Rady Evropy, neboť přijetí EÚOLPZS je podmínkou pro členství v Radě Evropy.⁵⁴

EÚOLPZS se nezabývá vymezením vzájemných práv a povinností členských států. Vymezuje práva, která náleží jednotlivcům, a k nim stanoví odpovídající

⁵² KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 32 – 33

⁵³ ŠÍŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 110

⁵⁴ ŠÍŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 109

povinnosti signatářským státům. Tyto povinnosti korespondují s cíli, které by měly být sledovány a jichž by i prostřednictvím EÚOLPZS mělo být dosaženo. EÚOLPZS chrání práva všech osob, které se nacházejí na území signatářských států bez ohledu na jejich národnost a státní příslušnost.⁵⁵

EÚOLPZS byl zřízen ESLP, který má sídlo ve Štrasburku a jehož úkolem je dohlížet nad dodržováním lidských práv deklarovaných EÚOLPZS.

EÚOLPZS byla postupně doplňována přijímáním doplňujících protokolů, kterých bylo k dnešnímu dni přijato 14. Většina z nich se dotýkala úpravy procesních postupů ochrany lidských práv, tedy upravovala postup ESLP a činnost Komise pro lidská práva.⁵⁶

Pro otázky realizace práva na styk s dítětem a práva dítěte na styk s rodičem je nejvýznamnější čl. 8, který garantuje právo na soukromí a na rodinný život.

Čl. 8 EÚOLPZS

(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

(2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Žádný z pojmů, které jsou v ustanovení čl. 8 EÚOLPZS uvedeny, není EÚOLPZS blíže definován, v případě nejasností je tedy potřeba hledat výklad v judikatuře ESLP, která je, alespoň co se týká čl. 8, poměrně rozsáhlá.⁵⁷

Za rodinný život jsou dle judikatury ESLP považovány vztahy vzniklé na základě manželství nebo i mimo manželství, vztahy osaměle žijícího rodiče a dítěte, ale i vztahy dalších blízkých příbuzných, prarodičů i osob bez biologické příbuznosti, pokud mezi nimi existují faktická rodinná pouta.⁵⁸

⁵⁵ ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 113

⁵⁶ ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 110

⁵⁷ ČAPEK, J. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou*. 1. část: Úmluva. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, s. 279

⁵⁸ viz rozsudky ESLP ve věci Johnstona další proti Irsku ze dne 18. 2. 1986, sp. zn. 9697/82, Marckx proti Belgii ze dne 13. 6. 1979, sp. zn. 6833/74, Pla a Puncernau proti Andoře ze dne 13. 7. 2004, sp. zn. 69498/01, srovnej MARTINKOVÁ, J. Rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. *Časopis Právnik*. 2005, 144. ročník, č. 4, s. 360

Nejvyšší soud České republiky ve své judikatuře právo na rodinný život rovněž definoval a to jako „udržování a rozvíjení vzájemných citových, morálních a sociálních vazeb mezi nejbližšími osobami.“⁵⁹

Za porušení čl. 8 EÚOLPZS je považován zásah do soukromého a rodinného života pouze tehdy, pokud takové konání není v souladu se zákonem, nesleduje legitimní cíle, jak jsou vymezeny v ustanovení odstavce 2, a daný postup není v demokratické společnosti nezbytný pro dosažení cílů dle odstavce 2.⁶⁰

Dalším ustanovením, které může být v souvislosti s realizací práva na styk s dítětem aplikováno, je čl. 5 protokolu č. 7, zakotvující rovnost mezi manžely.

Čl. 5 protokolu č. 7 k EÚOLPZS

Při uzavírání manželství, za jeho trvání a při rozvodu mají manželé rovná práva a povinnosti občanskoprávní povahy mezi sebou a ve vztazích ke svým dětem. Tento článek nebrání státům přijmout opatření, jež jsou nezbytná v zájmu dětí.

Čl. 5 protokolu č. 7 k EÚOLPZS je doplněním čl. 8 EÚOLPZS. Zajišťuje rovnost mezi manžely a to i v otázkách práva na styk s dítětem – na tento styk mají oba manželé stejné právo.⁶¹

4.2 Úmluva o právech dítěte

Úmluva o právech dítěte (dále jen ÚPD) byla přijata v New Yorku dne 20. 11. 1989 Spojenými národy. Česká republika (resp. Československo) podepsala ÚPD dne 30. 9. 1990 a ÚPD pro ni vstoupila v platnost dne 6. 2. 1991.

Cílem ÚPD je zabezpečit zvláštní pomoc a péči dětem bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení, neboť dítě z důvodu své duševní i tělesné nezralosti si zasluhuje zvláštní ochranu.⁶²

Pro účely realizace práva styku jsou nejdůležitějšími ustanoveními čl. 9, čl. 16 a čl. 29 odst. 1 písm. c) ÚPD.

⁵⁹ nález Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3361/2007; [online]. [citováno 30. 8. 2011]. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/judikatura_prevedena2.nsf/WebSearch/E2332EE54AEDCB2AC12575FF007B47F9?openDocument.

⁶⁰ ČAPEK, J. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. 1. část: Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, s. 281

⁶¹ ČAPEK, J. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. 2. část: Protokoly*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, s. 128

⁶² srovnej preambule ÚPD

Čl. 9 ÚPD

(1) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.

(2) V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.

(3) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

(4) Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) člena (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Čl. 9 ÚPD garantuje dítěti právo stýkat se s rodičem, se kterým nežije ve společné domácnosti, resp. právo stýkat se pravidelně s oběma rodiči.

Čl. 16 ÚPD

(1) Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

(2) Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl. 16 ÚPD zaručuje dítěti právo na jeho soukromý život, do něhož nesmí být zasahováno svévolně. Do sféry soukromého života je zařazena rodina, domov dítěte, jeho soukromá korespondence a čest a pověst dítěte.

Čl. 29 ÚPD

(1) Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k:

- a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;*
- b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;*
- c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím;*
- d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;*
- e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.*

(2) Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Z ustanovení čl. 29 ÚPD je nejpodstatnější odst. 1 písm. c), kde je přímo deklarováno, že dítě má být vychováváno v úctě ke svým rodičům. Aniž by si to rodiče, kteří se snaží popouzet své dítě proti druhému rodiči, uvědomovali, porušují právě toto ustanovení, neboť způsobem své výchovy v dítěti ničí úctu k jeho rodiči.

4.3 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen ÚOAMÚD) byla přijata Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého dne 25. 10. 1980 v Haagu. Česká republika (resp. Česká a Slovenská federativní republika) přistoupila k této úmluvě svým podpisem dne 28. 12. 1992, Česká republika je signatářským státem ÚOAMÚD jako nástupnický stát České a slovenské federativní republiky na základě svého oznámení depozitáři Úmluvy ze dne 28. 1. 1993. Pro Českou republiku vstoupila ÚOAMÚD v platnost dne 1. 3. 1998.

Účelem ÚOAMÚD je chránit děti před škodlivými následky jejich protiprávního přemístění nebo zadržení, stanovit postupy pro zajištění jejich bezodkladného návratu do místa obvyklého bydliště a zajistit ochranu práva na styk s dětmi.

ÚOAMÚD je možné aplikovat dle čl. 4 pouze na případy dětí, které doposud nedosáhly věku 16 let.

V současné době má ÚOAMÚD 86 signatářských států⁶³.

V otázkách práva na styk s dítětem jsou nejvýznamnější ustanovení čl. 5, čl. 7 písm. f), čl. 21 a čl. 26.

Čl. 5 ÚOAMÚD

Pro účely této Úmluvy:

- a) "právo péče o dítě" zahrnuje práva vztahující se k péči o osobu dítěte a zejména právo určit místo pobytu dítěte,*
- b) "právo styku s dítětem" zahrnuje právo odvézt dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte.*

Čl. 5 ÚOAMÚD definuje právo styku s dítětem jako právo odvézt dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je místo jeho obvyklého bydliště.

Čl. 7 písm. f) ÚOAMÚD

Ústřední orgány budou navzájem spolupracovat a podporovat spolupráci mezi příslušnými orgány ve svých státech k zajištění bezodkladného návratu dětí a k dosažení dalších cílů této úmluvy. Zejména buď přímo, nebo pomocí prostředníka učiní všechna potřebná opatření, aby:

- f) zahájily nebo usnadnily zahájení soudního nebo správního řízení za účelem nařízení návratu dítěte, případně umožnily úpravu nebo zajištění účinného výkonu práva styku s dítětem.*

Čl. 7 písm. f) ÚOAMÚD ukládá ústředním orgánům signatářských států povinnost vzájemně spolupracovat a činit veškeré potřebné kroky k realizaci práva styku.

Čl. 21 ÚOAMÚD

Návrh na úpravu nebo zajištění účinného vykonávání práva styku s dítětem může být podán ústředním orgánům smluvních států stejným způsobem jako návrh na návrat dítěte.

Ústřední orgány jsou povinny spolupracovat, jak je stanoveno v článku 7, k zajištění klidného vykonávání práva styku s dítětem a ke splnění jakýchkoliv podmínek, jež

⁶³ Status table. [online]. [citováno 1. 11. 2011]. Dostupné z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24.

mohou být pro výkon tohoto práva stanoveny. Ústřední orgány učiní opatření, aby v mezích možností byly odstraněny všechny překážky k vykonávání tohoto práva.

Ústřední orgány buď přímo, nebo pomocí prostředníka mohou zahájit nebo pomáhat při zahájení řízení o úpravě nebo ochraně tohoto práva a zajištění zachovávání podmínek, jež mohou být pro výkon tohoto práva stanoveny.

Čl. 21 ÚOAMÚD upravuje postup při řízení o výkonu práva styku na základě ÚOAMÚD, ukládá povinnosti ústředním orgánům, které mají přispět k bezproblémové realizaci práva na styk. Dle výkladu Haagské konference mezinárodního práva soukromého by právo péče pro účely čl. 21 ÚOAMÚD zásadně mělo být vykládáno jako právo zahrnující právo na styk s dítětem.⁶⁴ Z toho také vyplývá, že možnost domáhat se práva na styk podle čl. 21 ÚOAMÚD by neměla být podmiňována existencí rozhodnutí upravujícího styk s dítětem, ale měla by primárně vyplývat ze samotného práva pečovat o dítě (a contrario – styk by neměl být odepírán rodiči, jehož rodičovská práva nebyla soudním rozhodnutím omezena).⁶⁵

Čl. 26 ÚOAMÚD

Každý ústřední orgán ponese své vlastní náklady při provádění této úmluvy.

Ústřední orgány a jiné veřejné služby smluvních států neuloží žádné poplatky, pokud jde o návrhy podané podle této úmluvy. Zejména nesmějí požadovat žádné platby od navrhovatele za náklady řízení nebo případně poplatky vyplývající z účasti právního zástupce nebo poradců. Mohou však požadovat zaplacení výdajů vzniklých, nebo které vzniknou, při zajišťování návratů dítěte.

Smluvní stát však může výhradou podle článku 42 prohlásit, že nebude hradit výdaje uvedené v předcházejícím odstavci vzniklé účasti právního zástupce nebo poradce nebo jako náklady řízení kromě nákladů, které je možné uhradit podle jeho vlastní úpravy o poskytování právní pomoci a o poradenství.

Soudní nebo správní orgány, které vydávají rozhodnutí o navrácení dítěte nebo o úpravě práva styku s ním podle této úmluvy, mohou, je-li to vhodné, uložit osobě, která přemístila nebo zadržela dítě, nebo která zabránila výkonu práva styku s ním, aby zaplatila nezbytné výdaje vzniklé navrhovateli nebo jeho jménem, zejména cestovní výdaje, náklady právního zastoupení navrhovatele a výdaje spojené s návratem dítěte, jakož i všechny náklady spojené s vyhledáním dítěte.

⁶⁴ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice.* Hague Conference on Private International Law, 2008, s. xix

⁶⁵ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice.* Hague Conference on Private International Law, 2008, s. 45

Čl. 26 ÚOAMÚD ukládá povinnost osobě, která bránila ve výkonu práva styku, nahradit náklady, které vznikly oprávněné osobě v souvislosti s řízením spojeným s realizací práva styku. Náklady ústředních orgánů, které v souvislosti s řízením vznikly, si hradí příslušný orgán sám.

4.4 Úmluva o styku s dětmi

Úmluva o styku s dětmi (dále jen ÚSD) byla vyhlášena Radou Evropy ve Štrasburku dne 15. 5. 2003. Česká republika přistoupila k této úmluvě téhož dne a v platnost pro ni ÚSD vstoupila dne 1. 9. 2005.

ÚSD si klade za cíl umožnit navázání spolupráce orgánů jednotlivých členských států k zabezpečení práva na styk mezi dětmi a jejich rodiči, případně dalšími osobami, které mají vytvořeny k dětem citové vazby, a prosazovat soudní spolupráci v otázkách úpravy přeshraničního styku⁶⁶.

Za dítě je dle ÚSD považována osoba mladší 18 let.

Mezi nástroje, které jsou Úmluvou k řádné realizaci práva styku využívány, patří

- dohled nad stykem s dítětem
- povinnost nahradit náklady za doprovod dítěte, případně pobyt dítěte v jiném místě než je jeho obvyklé bydliště
- složení kauce rodičem, který má právo styku s dítětem, v případě, že hrozí, že dítě po realizaci styku nebude chtít vrátit do péče druhého rodiče
- uložení pokuty rodiči, který má dítě v péči a odmítá vydat dítě ke styku⁶⁷

Zásadním problémem ÚSD je skutečnost, že kromě České republiky je ÚSD platná pouze v pěti dalších členských státech Rady Evropy, a to v Albánii, Chorvatsku, Rumunsku, San Marinu a Ukrajině. 11 dalších členských států ÚSD sice podepsalo, doposud však nedošlo k ratifikaci a tedy ke vstupu ÚSD v platnost na území daných států (jedná se o Rakousko, Belgii, Bulharsko, Kypr, Řecko, Itálii, Maltu, Moldávii, Polsko, Portugalsko a Turecko).⁶⁸ V praxi je tedy aplikace ÚSD značně obtížná a kromě již výše uvedených pěti zemí, v nichž již ÚSD vstoupila v platnost, nelze očekávat jakoukoliv spolupráci státních orgánů v ostatních evropských zemích a nelze se spolupráce v souladu s ustanoveními ÚSD dovolávat.

⁶⁶ *Convention on Contact concerning Children* [online]. [citováno 16. 7. 2011]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Summaries/Html/192.htm>.

⁶⁷ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 8. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2007, s. 85

⁶⁸ *Convention on Contract concerning Children CETS No.: 192* [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=192&CM=8&DF=&CL=ENG>.

4.5 Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod (dále jen LZPS) byla vyhlášena usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb. a stala se součástí českého ústavního pořádku.

Z hlediska realizace práva na styk s dítětem považují za nejdůležitější ustanovení čl. 7, čl. 10, čl. 13 a čl. 32 odst. 4 LZPS

Čl. 7 LZPS

(1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.

(2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Čl. 7 odst. 1 LZPS zaručuje nedotknutelnost soukromí každé osoby. Jakékoliv omezení je přípustné pouze na základě zákona.

Čl. 10 LZPS

(1) Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.

(2) Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.

(3) Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.

Čl. 10 odst. 2 LZPS zaručuje ochranu před neoprávněnými zásahy do soukromého a rodinného života.

Čl. 13 LZPS

Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.

Čl. 13 LZPS zaručuje zachování listovního tajemství. V souvislosti s realizací práva styku považují toto ustanovení za podstatné zejména z hlediska komunikace mezi dítětem a oprávněným rodičem, kdy nezřídka dochází k tomu, že pečující rodič tuto komunikaci buď neoprávněně kontroluje, nebo dítěti příchozí poštu dokonce zatajuje.

Čl. 32 LZPS

(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon.

Za zřejmě nejdůležitější ustanovení LZPS považuji ustanovení čl. 32 odst. 4 LZPS, které jakékoliv odloučení dětí od jejich rodičů umožňuje pouze na základě zákona a po rozhodnutí soudu. Rodičům je garantováno právo vychovávat své děti a děti mají právo na péči a výchovu svých rodičů.

4.6 Ústava Německé spolkové republiky

Stejně jako LZPS je ústavním zákonem garantujícím lidská práva v České republice, v Německu jsou tato práva garantována ústavou, resp. Základním zákonem Spolkové republiky Německo (Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland). Tento zákon byl přijat 8. 5. 1949 a byl vyhlášen dne 23. 5. 1949.

Pro účely této práce je nejvýznamnější ustanovení čl. 6, který garantuje občanům základní práva týkající se rodinného života. Práva obecně garantovaná německou ústavou jsou dále rozvedena v německém občanském zákoníku, který upravuje komplexně celou oblast rodinného práva.

Čl. 6 německé ústavy

(1) Manželství a rodina jsou pod zvláštní ochranou státního pořádku.

(2) Péče a výchova dětí jsou přirozeným právem rodičů a především jim náležející povinnosti. Nad jejich výkonem dohlíží státní společenství.

(3) Proti vůli pečující osoby mohou být děti od rodiny odděleny pouze na základě zákona, pokud pečující osoby selžou nebo pokud hrozí, že děti budou z jiných důvodů zanedbávány.

(4) Každá matka má právo na ochranu a péči společnosti.

(5) Nemanželské děti mají zákonem zaručeny stejné podmínky pro tělesný a duševní vývoj a postavení ve společnosti jako děti narozené v manželství.⁶⁹

Toto ustanovení chrání rodinu jako takovou, právo rodičů vychovávat své děti a obdobně jako česká LZPS umožňuje oddělit děti od jejich rodičů pouze na základě zákona.

Závěrem této kapitoly chci zdůraznit, že v mezinárodních úmluvách zakotvená základní práva týkající se práva na rodinný život a práva na styk rodičů s dětmi a dětí s rodiči odpovídají všeobecně uznávaným pravidlům a hodnotám společenského života. Na těchto hodnotách jsou pak postaveny standardy, které by měly být, a většinou i jsou, zachovány v úpravě rodinného práva ve všech zemích (alespoň na evropském kontinentu). Z pohledu této práce se pak jedná především o:

- rovná práva obou rodičů, matky i otce, především zahrnující stejná práva a povinnosti v rámci rodičovské zodpovědnosti, rovná práva na soužití s dítětem, na kontakt s dítětem a na informace o dítěti,
- zajištění nejvyššího blaha dítěte jako primární kritérium při rozhodování jakýchkoliv otázek týkajících se dítěte.⁷⁰

⁶⁹Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [online]. [citováno 24. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gg/gesamt.pdf>>.

⁷⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 45 – 46

5. Hmotněprávní úprava a výkon práva na styk v České republice

Na rozdíl od mezinárodních úmluv, garantujících základní lidská práva a obecně deklarujících, že nikomu nesmí být odpíráno právo na jeho rodinný život a nikomu nesmí být bezdůvodně bráněno v kontaktu s jeho rodinnými příslušníky, vnitrostátní a unijní právní úprava určuje konkrétní pravidla, za kterých je potřeba autoritativně rozhodovat o styku mezi rodiči a dětmi a také podmínky, za kterých je možné styk omezit.

5.1 Rodinné právo

5.1.1 Vývoj právní úpravy

Úpravu vzájemných práv mezi rodiči a dětmi obsahoval již obecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, dále jen ABGB) z roku 1811, zákon č. 946/1811 Sb. z. s. ze dne 1. 6. 1811, a to ve svých ustanoveních § 137 až § 284. Pro naše téma je nejpodstatnější ustanovení § 142 ABGB, které v případě rozvodu garantovalo rodiči, do jehož péče dítě po rozvodu manželství nebylo svěřeno, právo se s dítětem nadále stýkat. Soudu pak byla dána možnost, nikoliv povinnost, blíže styk upravit.⁷¹ Tento text však nebyl původní a do ABGB byl včleněn až první dílčí novelou, zákonem č. 46/1868 ř. z. Až do této novely se ABGB otázkou styku mezi rodiči a dětmi po rozvodu vůbec nezabýval.

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 byly převzaty veškeré zákony Rakouska-Uherska tzv. recepční normou a ABGB tak platil až do roku 1950, kdy byl vydán nový občanský zákoník, zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. 10. 1950. Tento občanský zákoník však již úpravu rodinného práva neobsahoval, to bylo upraveno v samostatném zákoně. Tímto zákonem byl zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, ze dne 7. 12. 1949, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1950. V zákoně o právu rodinném otázka styku rodičů s dítětem vůbec řešena nebyla. Ustanovení § 32 zákona o právu rodinném pouze neumožňovalo rozvést manželství, dokud nejsou upravena práva a povinnosti rodičů stran dítěte a jeho majetku. Pod toto ustanovení

⁷¹ Znění § 142 ABGB: „Jestliže manželé při rozvodu nebo při rozluce se neshodli se schválením soudu o péči a výchově dětí, rozhodne soud, přihlížeje k zvláštním okolnostem případu a se zřetelem k zájmům dětí, k povolání, osobnostem a vlastnostem manželů, jakož i k důvodům rozvodu nebo rozluky, mají-li všechny děti nebo které z nich otci nebo matce býti svěřeny. Druhý manžel bude i přesto nadále oprávněn se osobně s dítětem stýkati. Soud může tento styk blíže upravit. Náklady na výchovu nese otec. Změní-li se poměry, může soud, nejso vázán dřívějšími opatřeními nebo dohodami manželů, učiniti nová opatření v zájmu dětí.“ viz SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993, s. 67

nesporně spadá i úprava styku rodiče s dítětem, ale zákon žádné bližší podmínky této úpravy nespécifikoval.

V současnosti účinné právní úpravě, v zákoně č. 94/1963 Sb., ZoR, který byl přijat dne 4. 12. 1963 a nabyl účinnosti dne 1. 4. 1964, jsou otázky styku mezi rodiči a dětmi věnovány § 26 až § 28. Tato úprava je zařazena do hlavy páté, která se věnuje rozvodu. Je zde třeba vycházet z toho, že zákon o rodině vznikl v době, kdy společenské normy kladly na vrchol svých zájmů rodinu, a základním předpokladem tedy bylo, že dítě se narodí ve svazku manželském. V dnešní době, kdy se značná část dětí rodí mimo manželství, je potřeba použít uvedená ustanovení pro tyto případy analogicky.

Ustanovení § 26 a § 27 ZoR byla novelizována pouze jedenkrát a to zákonem č. 91/1998 Sb., tedy v rámci tzv. velké novely zákona o rodině, s účinností od 1. 8. 1998.

Ustanovení § 26 ZoR bylo změněno v tom smyslu, že rozhodnutí o úpravě poměrů k nezletilému dítěti musí být vydáno před vydáním rozhodnutí o rozvodu manželství (podle původní úpravy mohla být tato úprava součástí rozsudku o rozvodu manželství). Dále do ustanovení § 26 ZoR konkrétně do odstavce 2 byly přidány alternativní způsoby určení výchovy dítěte, tedy zákonem bylo umožněno svěřit dítě do společné nebo střídavé péče rodičů. Odstavec 4 byl rozšířen o výčet okolností, k nimž má soud přihlížet při rozhodování o úpravě poměrů nezletilého dítěte. Z našeho pohledu je zde důležité zejména zdůraznění, že soud má přihlídnout také k tomu, zda bude nadále respektováno právo dítěte na styk s oběma rodiči a právo obou rodičů na informace o dítěti. Nově byl přidán také odstavec 5, který soudu při rozhodování ukládá zohlednit, kdo doposud převážně zajišťoval citovou, rozumovou a mravní výchovu dítěte.

Ustanovení § 27 ZoR bylo novelizováno významnou měrou z důvodu narůstajícího počtu případů, kdy bylo pečujícím rodičem bráněno oprávněnému rodiči v realizaci styku s dítětem. Proto bylo znění § 27 odst. 2 ZoR rozšířeno a výslovně bylo zákonem stanoveno, že bezdůvodné opakované bránění ve výkonu styku je považováno za změnu poměrů a vyžaduje nové rozhodnutí o výchovném prostředí. Doplněn byl také odstavec 4, který nově zavedl možnost upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.

5.1.2 Úprava výchovy a výživy

§ 26 ZoR je věnován otázce úpravy výchovy a výživy po rozvodu. Úpravě samotného styku je v tomto ustanovení věnován pouze odstavec 4, který demonstrativním výčtem stanoví skutečnosti, ke kterým má soud přihlídnout při rozhodování, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče.

§ 26 odst. 4 ZoR

Při rozhodování o svěření dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vloh, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

Mimo jiné je zde zdůrazněno, že soud „dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti“. Z toho vyplývá, že soud má při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče, zohlednit i schopnost rodiče dohodnout se s druhým z rodičů na zajištění výkonu práva styku a na dalších výchovných otázkách.⁷² Zajímavou skutečností bezesporu je, že zákon soudu vůbec neukládá přihlížet k věku dítěte, případně dítěti od určitého věku dát možnost se k úpravě jeho vlastních poměrů vyjádřit. Právo dítěte být slyšeno a vyjádřit se v každém řízení, které se ho dotýká, vyplývá z ustanovení § 31 odst. 3 ZoR. Neexistuje však (a judikaturou stále nebylo upřesněno) konkrétní pravidlo, jak posuzovat rozumovou vyspělost dítěte a ve kterých případech má být dítě slyšeno a jakou váhu má mít jeho vyjádření pro řízení.⁷³

5.1.3 Úprava styku s dítětem

Styku s dítětem je věnován § 27 ZoR. § 27 odst. 1 ZoR umožňuje, aby rodiče v otázce úpravy styku s dítětem uzavřeli dohodu. Taková dohoda pak nepotřebuje schválení soudu. Zákonodárce tím dává najevo, že upřednostňuje řešení, kdy se rodiče na úpravě styku s dítětem dohodnou a styk bude probíhat dle jejich uvážení.

§ 27 odst. 1 ZoR

Dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu.

⁷² KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000, s. 59

⁷³ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 98

Zákon upřednostňuje variantu smírné dohody rodičů především z toho důvodu, že dohoda, která bude kompromisem vytvořeným vzájemnou diskusí a spoluprací obou rodičů, bude rodiči spíše respektována než autoritativní soudní rozhodnutí.⁷⁴

Zatímco o otázce, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do péče, zda rodiče budou mít péči společnou nebo střídavou, a jakým způsobem bude rodič, do jehož péče dítě nebylo svěřeno, přispívat na jeho výživu, musí soud rozhodnout, nebo schválit dohodu rodičů, otázka úpravy styku s dítětem schválení nebo rozhodnutí soudu nevyžaduje. Oblast rodinného práva spadá do práva soukromého a jednou ze základních zásad v této oblasti je zásada autonomie vůle.⁷⁵ Kdyby soudy měly rozhodovat o úpravě styku ve všech případech, kdy rodiče dítěte nežijí ve společné domácnosti, bylo by to projevem vměšování se státní moci do soukromé sféry rodičů i dítěte. Na druhou stranu, pokud rodiče žádají o schválení dohody o úpravě styku, není důvod, aby soud takové rozhodnutí odmítl vydat s pouhým odůvodněním, že dohoda rodičů o úpravě styku nepotřebuje schválení soudu.⁷⁶ Pokud tedy návrh na úpravu výchovy a výživy k nezletilému dítěti nezahrnuje úpravu styku, soud o této otázce rozhodovat nemusí. Předpokládá se, že rodiče jsou schopni se mezi sebou domluvit, kdy a jakým způsobem se bude rodič, který dítě nemá v péči, s dítětem stýkat, a není tedy potřeba autoritativního zásahu soudu, který by tuto otázku speciálně řešil. Samozřejmě pokud rodiče trvají na soudním schválení jimi uzavřené dohody, není důvod, aby jim v tomto soud nevyhověl.

Rodiče mohou mít dohodu o styku s dítětem uzavřenou písemně a přesto soudem neschválenou, nebo tato otázka vůbec nemusí být mezi rodiči vyřešena, případně může jít pouze o dohodu ústní. V takovém případě se však oprávněný rodič vystavuje riziku, že pokud v budoucnu dojde k jakýmkoliv problémům a nebude mu dovoleno styk s dítětem vykonávat (ať už v souladu s dohodou, nebo vůbec), nemá k dispozici soudně vykonatelné rozhodnutí, jehož prostřednictvím by se výkonu svého práva na styk mohl domáhat. Jedinou možností mu tak zůstává opět se obrátit na soud a žádat o soudní úpravu styku se svým dítětem. Takové soudní řízení však může být značně časově náročné⁷⁷.

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 80

⁷⁵ HURDÍK, J., FIALA, J., HRUŠÁKOVÁ, M. *Úvod do soukromého práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 73 - 83

⁷⁶ HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 105

⁷⁷ Samozřejmě je zde možnost požádat o vydání předběžného opatření, na jehož základě rodič bude mít právo se s dítětem stýkat. O návrhu na předběžné opatření rozhodne soud bezodkladně, nejpozději však do 7 dnů od jeho podání - § 75c odst. 2 OSŘ. Dle ustanovení § 76 OSŘ. může být předběžné opatření časově omezeno.

5.1.4 Změna poměrů

§ 27 odst. 2 ZoR výslovně klasifikuje opakované bezdůvodné bránění ve výkonu práva styku za změnu poměrů, která vyžaduje nové rozhodnutí ve věci úpravy poměrů nezletilého dítěte.

§ 27 odst. 2 ZoR

Soud však styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

Toto ustanovení se vztahuje také na případy, kdy již u soudního jednání o úpravu výchovy a výživy je zřejmé, že rodiče nejsou schopni se dohodnout o budoucí úpravě styku s dítětem, případně jimi navrhovaná úprava není v zájmu dítěte. V takovém případě má soud povinnost upravit styk i bez návrhu.

Kdy skutečně bylo zabránění ve styku bezdůvodné, se poměrně obtížně prokazuje. I když je dítě nemocné a jeho nemoc je doložena i lékařským potvrzením, je otázkou, zda je to překážkou pro výkon práva styku rodiče s dítětem. Záleží zde samozřejmě na charakteru nemoci, věku dítěte, vzdálenosti bydliště dítěte od bydliště oprávněného rodiče a způsobu přepravy mezi těmito místy. Proč ale v takové situaci upírat rodiči kontakt alespoň tím způsobem, že přijde dítě navštívit u něj doma, stráví s ním několik hodin, bude si s ním hrát, povídat, nebo mu bude číst? Opět zde hraje úlohu sebestřednost rodičů, zejména pak pečujícího rodiče, který odmítá připustit, aby bývalý partner překročil práh jeho nového domova, nebo v opačném případě sebestřednost rodiče, který má na styk právo, který důsledně trvá na tom, že má právo si dítě vyzvednout a mít ho nerušeně u sebe, aniž by přitom bral v úvahu aktuální zdravotní stav dítěte a to, co je v danou chvíli pro dítě nejlepší. O možných způsobech bránění ve výkonu styku bylo blíže pojednáno v podkapitole 3.4.

Pokud však skutečně opakovaně dochází k bezdůvodnému bránění ve výkonu práva styku, je tato situace považována za změnu poměrů, která odůvodňuje vydání nového rozhodnutí o výchovném prostředí. Výkladem bychom tedy došli k závěru, že pokud je dítě svěřeno do péče matky a matka opakovaně bezdůvodně neumožňuje otcí kontakt s dítětem (přitom za opakované bránění ve styku je dle zažitých praxe považováno, pokud k bezdůvodnému odepření výkonu styku dojde třikrát⁷⁸), soud vydá i bez návrhu nové rozhodnutí, v němž dítě svěří do péče otce. V praxi toto ustanovení

⁷⁸ MACHÁČKOVÁ, L. Mobilní telefon a styk rodiče s dítětem. *Časopis Právo a rodina*. 2003, 5. ročník, č. 3, s. 14

není příliš využíváno. Odůvodnění se nabízí samo: Je to skutečně nejlepší řešení v zájmu dítěte? Má v takové situaci rodič skutečně zájem mít dítě u sebe 24 hodin denně a pečovat o ně na plný úvazek? Jak na takovou změnu bude reagovat dítě, které je zvyklé žít s pečujícím rodičem, když bude muset kompletně změnit své návyky, zažítý denní rytmus, bydliště, školu, kamarády? A jak na novou situaci bude reagovat oprávněný rodič, který byl doposud zvyklý pouze pracovat a starat se sám o sebe? Případně jeho nový partner nebo nová partnerka, budou připraveni starat se o cizí dítě? A kde je záruka, že v budoucnu se situace nebude opakovat ovšem v opačné sestavě, tzn. dříve pečujícímu rodiči bude na oplátku bráněno ve styku s dítětem jen proto, aby věděl, jaké to je, a soud bude po několika měsících nebo letech opět rozhodovat o změně výchovného prostředí a vrátí dítě zpět k původně pečujícímu rodiči.

Ačkoliv ustanovení § 27 odst. 2 ZoR považuje bezdůvodné bránění ve výkonu styku za důvod pro nové rozhodnutí o úpravě výchovy a výživy, při svém rozhodování bude muset soud přihlídnout k ustanovení § 26 odst. 4 ZoR a pokud oba rodiče nejsou stejnou měrou vhodní, nezajišťují stejně kvalitní výchovné prostředí, dítě není citově vázáno na oba rodiče, soud o změně výchovného prostředí nerozhodne. Navíc jak již bylo zmíněno výše – ne ve všech případech má i oprávněný rodič zájem mít dítě ve své péči a svěřit dítě do péče rodiči, který o ně nemá zájem, může napáchat a zcela jistě napáchá nenapravitelné škody na psychice dítěte.

Analogicky lze však dovodit, že pokud nastává opačná situace a rodič svého práva na styk s dítětem nevyužívá a s dítětem se nestýká, je to opět důvod pro změnu rozhodnutí a soud může nejen omezit nebo zakázat styk rodiče s dítětem, ale také omezit jeho rodičovskou zodpovědnost, protože fakticky o dítě nejvíce zájem.⁷⁹

Je na místě však také zmínit skutečnost, že stejně jako český ZoR neukládá rodiči povinnost stýkat se se svým dítětem, nikde není ani uložena povinnost dítěte stýkat se dle rozsudku se svým rodičem⁸⁰ (rozsudky upravující styk stanoví pouze oprávnění rodiče). Dítě tedy ke styku nikdo nemůže nutit.

Problém však nastává v případech, kdy dítě styk s rodičem odmítá, pečující rodič odmítá dítě ke styku jakýmkoliv způsobem nutit a oprávněný rodič se styku domáhá. Postižen v takové situaci bude pečující rodič, který styk dítěte s oprávněným rodičem nezajistil, i když je otázkou, kterou by se měl v každé situaci individuálně zabývat soud, zda i u dětí, které jsou dostatečně rozumově vyspělé na to, aby si vlastní názor vytvořily, je i nadále za jejich rozhodnutí o odmítnutí styku s oprávněným rodičem zodpovědný pečující rodič. Ačkoliv tedy dítě ke styku s oprávněným rodičem nenutí zákon, je k němu nuceno faktickou situací, kdy odmítáním styku způsobuje značné

⁷⁹ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 100

⁸⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009, s. 89

problémy pečujícímu rodiči. Zejména u starších dětí by si pak především sám oprávněný rodič měl uvědomit, že dítě je dostatečně rozumově vyspělé na to, aby si utvořilo vlastní názor a bylo schopno vyhodnotit vlastní preference⁸¹ a pokud styk s rodičem odmítá, měl by v první řadě se snažit s dítětem vyjasnit důvody, proč k tomuto dochází, a případně se pokusit najít přijatelné řešení pro dítě i pro sebe.⁸²

5.1.5 Omezení styku

§ 27 odst. 3 ZoR je zákonnou normou, která umožňuje zásah do základních práv jedince v podobě omezení jeho práva na styk s dítětem. Nutným předpokladem takového zásahu je však jednání v zájmu dítěte.

§ 27 odst. 3 ZoR

Jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže.

V běžně fungujících rodinách obvykle není aplikace tohoto ustanovení po rozvodu či při rozvodu nutná. Její význam však narůstá v případech řešení úpravy budoucích poměrů dítěte, které vyrůstalo v rodině s určitými patologickými jevy, např. domácí násilí, týrání, alkoholismus nebo drogová závislost. V těchto případech, zejména pokud má dítě traumatickou zkušenost ve vztahu k rodiči, s nímž by mělo udržovat styk, je na místě styk raději zakázat, nebo výrazně omezit, např. stanovením dohledu krizového centra nebo psychologa. Důležité je i psychologické posouzení, zda rodič své agresivní chování může využívat i ve výchovných metodách a zda by byl schopen se dopouštět násilí i na dítěti. I když se rodič nedopouštěl násilí na dítěti, stalo se dítě nepřímou obětí domácího násilí již tím, že muselo být svědkem těchto událostí, ke kterým v domácnosti docházelo. Až třetina takových dětí pak kontakt s násilnickým rodičem zcela odmítá a dochází u nich ke vzniku syndromu zavrženého rodiče. U dětí staršího věku se jedná dokonce o tři čtvrtiny dětí.⁸³ V méně závažných případech, nebo v situacích, kdy dítě rodiče např. několik měsíců či let nevidělo, není na něj zvyklé, je

⁸¹ Touto problematikou se zabýval i Ústavní soud, ve svém nálezu ze dne 24. 9. 1998, sp. zn. III. ÚS 125/98, vyjádřil domněnku, že pokud neexistují objektivní skutečnosti, na jejichž základě by bylo možné omezit nebo zakázat styk rodiče s dítětem, není důvod k takovému opatření, i když se dítě s rodičem stýkat nechce. Naproti tomu v nálezu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03, Ústavní soud došel k závěru, že má-li dojít k výkonu rozhodnutí a dítě má být prostřednictvím soudního vykonatele nuceno stýkat se se svým rodičem, měl by být brán zřetel i na přání dítěte a mělo by být postupováno takovým způsobem, aby nebyl poškozen jeho psychosociální vývoj. [online]. [citováno 30. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=31862&pos=2&cnt=4&typ=result>> a <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=43889&pos=1&cnt=4&typ=result>>.

⁸² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 106

⁸³ ČÍRTKOVÁ, L. Styk dítěte s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. *Časopis Právo a rodina*. 2009, 11. ročník, č. 11, s. 2 – 3

vhodné styk alespoň v počátečním období stanovit pouze v rozmezí několika hodin a zpočátku nejlépe pod dozorem, buď rodiče, který má dítě v péči, nebo třetí osoby. Má-li soud rozhodnout o jakémkoliv omezení, vždy musí být prvotním kritériem blaho dítěte a musí být zcela jisté, že není možné najít a upřednostnit jiné šetrnější řešení.⁸⁴

Jak judikoval Ústavní soud v nálezu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03, není důvodem pro omezení styku rodiče s dítětem zahájení povinné školní docházky.⁸⁵ Obdobně pak v nálezu ze dne 17. 1. 2006, sp. zn. I. ÚS 238/05, Ústavní soud doplnil, že neschopnost rodičů dohodnout se a projevovaný zájem otce o syna i nad rámec soudem vymezeného styku nemůže být přičítán k tíži otce a na základě těchto skutečností nemůže dojít k omezení rozsahu styku rodiče s dítětem.⁸⁶

Samozřejmě konkrétní úprava rozsahu styku závisí zejména na věku dítěte, na jeho vztahu k rodiči, na zdravotním stavu dítěte i rodiče a schopnostech rodiče. U dětí starších pak je potřeba zohlednit i jejich vlastní přání a názory, neboť děti ve věku nad 10 let už obvykle preferují svoje vlastní zájmy a např. omezení jejich volného času tím, že by byly vázány trávit každou sobotu s rodičem, by mohly vnímat jako omezení jejich vlastního programu. Mnoho rodičů bohužel přání dětí zcela ignoruje a důsledně trvá na výkonu styku přesně dle soudního rozhodnutí. Pokud pak dítě vysloví jakoukoliv výhradu, obratem je pečující rodič obviněn z navádění dítěte a tím je jen navozována negativní nálada a dochází k dalšímu vyhocení vztahů.⁸⁷ I v této souvislosti pak závisí na přístupu rodičů, zda budou bez ohledu na přání svých dětí, trvat na výkonu práva na styk, i když si to dítě nepřeje a upřednostnilo by v daném termínu vlastní program (zájmový kroužek, setkání s kamarády, apod.), nebo zohlední přání dítěte a pokusí se s ním třeba dohodnout na náhradním termínu. V prvním případě obvykle dochází ke vzniku averze dítěte vůči rodiči, který ho v jeho očích takto omezuje, zatímco v druhé situaci si rodič získá sympatie dítěte a napomáhá to pozitivně vytvářet vzájemný vztah.

⁸⁴ K této problematice mohu uvést rovněž část odůvodnění usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. III. ÚS 438/05: „Nedostatečná síť speciálních odborných pracovišť, vybavených dostatečnými kompetencemi na zvládání konfliktních situací při řešení rozvrácených rodinných vztahů, které by se soudy spolupracovaly, resp. doplňovaly je v tom, co v taláru a od soudní katedry činit nemohou, spolu s délkou řízení mohou mít na neúspěchu v tomto i jiných obdobných případech svůj podíl. Tato skutečnost však nemůže mít vliv na řešení aktuální situace, zda jsou či nejsou dány důvody pro omezení styku rodiče s dítětem nebo dokonce pro jeho zákaz. Jediným kritériem je aktuální nezbytnost takového opatření a zájem dítěte, z něhož tato nezbytnost vyplývá.“; *ASPI* [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. [citováno 3. 10. 2011].

⁸⁵ [online]. [citováno 30. 8. 2011]. Dostupné z:

<<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=18673&pos=1&cnt=4&typ=result>>.

⁸⁶ *ASPI* [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. [citováno 3. 10. 2011].

⁸⁷ NOVOTNÁ, V. Možnosti soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v pomoci řešit spory rodičů a dětí. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 1, s. 7

5.1.6 Styk s prarodiči a sourozenci

Pokud rodiče nejsou schopni nebo ochotni zajistit styk dítěte s dalšími příbuznými, může o úpravě styku s prarodiči, nebo o úpravě styku mezi sourozenci rozhodnout soud, a to na základě § 27 odst. 4 ZoR.

§ 27 odst. 4 ZoR

Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.

Nejen rodiče mají právo na styk s dítětem, se kterým nežijí ve společné domácnosti. Pokud se mezi rodiči vyskytují problémy, v mnoha případech se problematický vztah přenesení i na vztah k prarodičům. Je pochopitelné, že rodiče se zastávají a hájí zájmy svého dítěte, čímž se obvykle dostávají do opozice vůči jeho bývalému partnerovi. Jen v malém procentu případů jsou zachovány dobré vztahy mezi partnerem a rodiči druhého partnera i po rozchodu.

Většinou se realizace styku mezi prarodiči a dítětem uskutečňuje v rámci styku rodiče s dítětem. Ale v situacích, kdy pečující rodič si výslovně nepřejí, aby se prarodiče s dítětem stýkali, aniž by k tomu měl nějaký důvod, nebo rodič sám o dítě a styk s ním zájem nejeví, ale jeho rodiče své vnouče chtějí vídat, ale ze strany pečujícího rodiče jim to není umožňováno, případně může jít o bránění ve styku s prarodiči ze strany kteréhokoliv rodiče v úplné rodině, je možné upravit styk dítěte s prarodiči rozhodnutím soudu.⁸⁸

Zejména v případech, kdy jeden z rodičů dítěte již nežije a druhý rodič brání dítěti stýkat se s prarodiči, nebo obecně s rodinou ze strany zemřelého rodiče, lze toto chování považovat za vysoce nemorální. Ať již jsou vztahy v rodině jakékoliv, dítě má právo znát své kořeny, svůj původ a svoje předky ze strany obou rodičů.⁸⁹ Nehledě na to, že přerušování kontaktu s prarodiči, k nimž již dítě mělo a má vytvořené vazby, v žádném případě není v zájmu dítěte.⁹⁰

Obdobně platí tato úprava i o sourozencích, ačkoliv zde zřejmě bude otázka vyřešena již samotným rozhodnutím o úpravě výchovy a výživy (touto situací se zabýval ESLP v případě Mustafa Akin proti Turecku, blíže viz oddíl 8.2.1, a rovněž i Nejvyšší soud SR již v roce 1973, který judikoval, že styk rodičů s dětmi v případech, kdy některé byly svěřeny do výchovy otce a jiné do výchovy matky, je potřeba upravit

⁸⁸ CORRADINIOVÁ, S. Soudní úprava styku prarodičů s nezletilými vnuky. *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 5, s. 15

⁸⁹ CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 101

⁹⁰ V tomto smyslu se vyjádřil i ESLP v rozhodnutí Bronda proti Itálii, ze dne 9. 6. 1998, sp. zn. 22430/93

tak, aby byl umožněn i vzájemný styk mezi dětmi v zájmu rozvíjení jejich sourozeneckých vztahů⁹¹).

Výkladovou otázkou zůstává, zda je podle ustanovení § 27 odst. 4 ZoR možné upravit styk dítěte i s jinými osobami než prarodiči a sourozenci. Doslovným výkladem docházím k závěru, že výčet osob je taxativní a není tedy možná analogie. Stejný názor na výklad tohoto ustanovení zastává např. i prof. Hrušáková.⁹² Naproti tomu dle výkladu JUDr. Holuba, pokud dítě má zájem o zachování styku s dalšími osobami, k nimž má úzké vazby, měl by soud analogicky použít ustanovení § 26 odst. 4 ZoR a o styku rozhodnout.⁹³ Obdobný názor zastává i JUDr. Jahelka.⁹⁴

5.2 Procesní právo

Soudní řízení týkající se úpravy a výkonu práva na styk s dítětem se v České republice řídí jednak zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen OSŘ) a v řízeních s mezinárodním prvkem pak nařízením Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a výkonu a rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (nařízení Brusel IIa nebo Brusel IIbis).

OSŘ byl přijat dne 4. 12. 1963 a nabyl účinnosti od 1. 4. 1964. OSŘ provází problematiku úpravy styku s dítětem již od samého počátku. Jsou to právě ustanovení OSŘ, která upravují příslušnost soudu, který bude rozhodovat o úpravě poměrů dítěte a případně i o úpravě styku, určují účastníky řízení a jejich práva a povinnosti v řízení, nabízejí možnost využití opravných prostředků proti rozhodnutí a v neposlední řadě také řeší otázku případného výkonu rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že většina pravidel upravených OSŘ platí obecně pro veškerá občanskoprávní řízení, zmíním pouze nejpodstatnější body související s úpravou poměrů nezletilých dětí, resp. úpravou práva styku.

⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 20. 7. 1973, sp. zn. 2 Cz 46/73; *ASPI* [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. [citováno 27. 7. 2011].

⁹² HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 110

⁹³ HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 8. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2007, s. 83

⁹⁴ BENÁTČANOVÁ, P., JAHELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2003, s. 48

5.2.1 Obecná pravidla soudního řízení ve věcech péče o nezletilé

5.2.1.1 Príslušnost soudu

Dle ustanovení § 9 odst. 1 OSŘ, nestanoví-li zákon jinak, rozhodují ve věci okresní soudy. V případě opatrovnických sporů zákon žádnou výjimku nestanoví, tudíž v prvním stupni jsou k rozhodování o otázkách rodičovské zodpovědnosti (tedy úpravy výchovy a výživy, práva styku a ostatních podstatných otázek týkajících se dítěte) příslušné okresní soudy, resp. v Praze obvodní soudy a v Brně městský soud.

Místně příslušný je ve věci péče o nezletilé dle ustanovení § 88 písm. c) OSŘ soud, v jehož obvodu má nezletilé dítě bydliště.

5.2.1.2 Účastníci řízení

Účastníky řízení jsou žalobce a žalovaný, resp. v řízeních, která mohou být zahájena i bez návrhu jsou to navrhovatel a osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Takovým subjektem je samozřejmě i nezletilé dítě. To v řízení nemůže být z důvodu konfliktu zájmů zastoupeno žádným ze svých rodičů, tj. zákonných zástupců, a proto dítěti musí být pro řízení ustanoven opatrovník (§ 37 ZoR).

5.2.1.3 Průběh řízení

Dle ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ může soud řízení ve věci péče o nezletilé přerušit a nařídít jeho účastníkům účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo na rodinné terapii. Pro účely takových jednání může soud řízení přerušit až na tři měsíce. K tomuto kroku však soudy příliš často nepřistupují. Soud navíc rodiče nemůže k účasti na mimosoudním jednání nutit. Nicméně už sama skutečnost, že rodič odmítá jednání, které by mohlo vést ke kompromisnímu řešení, je mnohdy významným ukazatelem jeho výchovných předpokladů a vztahu k dítěti.⁹⁵

5.2.1.4 Soudní poplatky

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, ke kterým se řadí právě i řízení o úpravu poměrů a o úpravu styku, jsou osvobozena od soudních poplatků dle ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

⁹⁵ NOVOTNÁ, V. Možnosti soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v pomoci řešit spory rodičů a dětí. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 1, s. 8

5.2.1.5 Postavení dítěte v řízení

Velice důležitým ustanovením je § 100 odst. 4 OSŘ, který zcela v souladu s ustanovením § 31 odst. 3 ZoR ukládá soudu zjistit názor nezletilého dítěte, které je účastníkem řízení a které je schopno formulovat vlastní názory. Povinnost přihlídnout k tomuto názoru však zákon soudu ukládá pouze omezeně a to s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte. Názor dítěte může soud zjistit buď přímým výslechem dítěte, nebo prostřednictvím OSPOD, nebo prostřednictvím zástupce dítěte.

Výslech dítěte je však v každém případě nutné brát s rezervou. I když je dítě dostatečně rozumově vyspělé, aby bylo schopno se k věci vyjádřit, je potřeba vždy zohlednit, že dítě je závislé na svých rodičích, především pak na rodiči, s nímž žije ve společné domácnosti. Pokud pak dojde k výsledku za situace, kdy dítě se má objektivně vyjádřit o obou svých rodičích, ale přitom již určitou dobu s jedním z rodičů společně nežije, nebo dokonce delší dobu nemělo ani možnost se s rodičem setkat, nelze vyjádření dítěte v takovém případě považovat za nestranné. Výslech dítěte může mít plnohodnotný význam pouze tehdy, žije-li dítě s oběma svými rodiči. I v tom případě je však potřeba si uvědomit, že dítě je velmi snadno uplatitelné (dítě snadno upřednostní toho rodiče, který na něj klade menší nároky, ukládá méně povinností, snadněji povinnosti nebo závazky odpouští), vydíratelné (k vydírání patří vedle poměrně běžného citového vydírání např. i negativní popisování života s druhým rodičem, přibarvené hroživé představy o tom, jak se dítě bude mít špatně, apod.) a programovatelné (především v situacích, kdy dítě je od jednoho z rodičů izolováno a druhý rodič má alespoň dočasně možnost na dítě působit bez jakékoliv kontroly).⁹⁶

5.2.1.6 Předběžná opatření

Ustanovení § 74 a násl. OSŘ upravují problematiku předběžných opatření. Předběžné opatření může soud nařídit před vydáním samotného rozhodnutí ve věci, pokud je potřeba, aby byly prozatímně upraveny poměry účastníků řízení. S výjimkou řízení, která je možné zahájit i bez návrhu, může soud nařídit předběžné opatření pouze na návrh. Mezi řízení zahajovaná bez návrhu patří dle ustanovení § 28 ZoR řízení o úpravu rodičovských práv a povinností. O návrhu na předběžné opatření soud rozhodne bezodkladně, nejpozději do sedmi dnů. Soud nařídí předběžné opatření, aniž by byli slyšeni účastníci řízení. Předběžné opatření je vykonatelné vyhlášením, pokud nedošlo k jeho vyhlášení, pak doručením tomu účastníku řízení, jemuž se prostřednictvím předběžného opatření ukládá nějaká povinnost.

⁹⁶ BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Časopis Právo a rodina*. 2003, 5. ročník, č. 3, s. 5 – 7

Zvláštní ustanovení o řízení ve věci péče soudu o nezletilé jsou obsažena v ustanoveních § 176 až § 180 OSŘ. Nejpodstatnější je zde skutečnost, že ve věci samé soud vždy rozhoduje rozsudkem.

5.2.2 Výkon rozhodnutí

Zákon o rodině upravuje právo rodiče na styk s dítětem obecně. Pravomocné rozhodnutí pak zakládá nárok rodiče na styk s dítětem. Rodič se tak může v případě, že je mu ve výkonu jeho práva na styk bráněno, domáhat uskutečnění svého práva soudní cestou.⁹⁷

5.2.2.1 Vývoj právní úpravy

Ustanovení o výkonu rozhodnutí týkajících se výchovy nezletilých dětí jsou, s výjimkou ustanovení § 273a, obsažena v OSŘ již od jeho publikace v roce 1963, liší se pouze jejich zněním, přesněji jejich obsah je neustále rozšiřován.

V ustanovení § 272 OSŘ došlo k první změně novelou zákona s účinností od 1. 1. 1992. V původním znění bylo povinností soudce předvolat osobu, která neplnila povinnosti plynoucí ze soudního rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí nebo ze schválené dohody a poučit tuto osobu o následcích plynoucích z neplnění povinnosti. Po účinnosti novely bylo povinností soudce povinnou osobu písemně vyzvat, aby se podrobila soudnímu rozhodnutí a v této výzvě rovněž upozornit na možné následky neplnění povinnosti. S účinností od 1. 1. 2001 pak je soud povinen ve výzvě výslovně upozornit na možnost postihu formou ukládání pokut nebo odnětím dítěte.

Dle původního znění § 273 odst. 1 OSŘ bylo možné uložit povinné osobě, která odmítala předat dítě oprávněné osobě do péče, a nebo k výkonu styku, pokutu do výše 1.000,-- Kčs. S účinností od 1. 1. 1992 se výše jednorázové pokuty zvýšila na 2.000,-- Kč. Dnešní podoba ustanovení § 273 OSŘ je účinná od 1. 1. 2001. Výše pokuty byla stanovena až na 50.000,-- Kč a kromě povinnosti zaslat výzvu, v případě jejího neuposlechnutí uložit pokutu, nebo přímo odejmout dítě, byla soudu otevřena i možnost uložit účastníkům řízení povinnost účastnit se smířčího nebo mediačního jednání, nebo určit plán styku dítěte s oprávněným rodičem, kterého dítě nezná, nebo na kterého není zvyklé.

5.2.2.2 Současná právní úprava

Ustanovení § 272 až § 273a OSŘ jsou speciální úpravou pro výkon rozhodnutí týkajících se výchovy nezletilých dětí, tedy zejména se podle nich bude postupovat

⁹⁷ HURDÍK, J., FIALA, J., HRUŠÁKOVÁ, M. *Úvod do soukromého práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 144

v případech, kdy dítě má být svěřeno do péče jednoho z rodičů a druhý rodič dítě odmítá vydat, nebo právě v případech, kdy je bráněno ve výkonu práva na styk.

Na výkony těchto rozhodnutí se nepoužijí obecná ustanovení o výkonu rozhodnutí, je třeba zde zohlednit zejména citlivost situace a skutečnost, že předmětem výkonu rozhodnutí jsou nezletilé děti. Přesto pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí platí obecné zásady pro výkon rozhodnutí (např. příslušnost soudu, otázka aktivní a pasivní legitimace, apod.), pokud ustanovení § 272 a násl. OSŘ neurčují jinak. Místně příslušným soudem je vždy soud, v jehož obvodu má dítě trvalé bydliště a to i v situacích, kdy se fakticky dítě nachází v jiné lokalitě. Aktivně legitimován k podání návrhu je rodič, který je oprávněn se s dítětem stýkat, pasivně legitimován je rodič, který má dítě svěřeno do péče a má povinnost dítě ke styku předat. Vydá-li soud usnesení o výkonu rozhodnutí, je však toto rozhodnutí vykonatelné proti kterékoliv osobě, která dítě zadržuje a odmítá je ke styku vydat. Není tedy řešením situace, aby pečující rodič dítě v době, kdy má být předáno oprávněnému rodiči, předal např. prarodičům a nepředání dítěte ke styku odůvodňoval tím, že se u něj nenachází. V takovém případě by usnesení o výkonu rozhodnutí mohlo být provedeno i vůči prarodičům, kteří dítě zadržují a odmítají vydat oprávněnému rodiči v souladu s pravomocným rozhodnutím soudu o styku s dítětem.⁹⁸

Řízení o výkonu rozhodnutí o styku s dítětem je osvobozeno od soudních poplatků dle ustanovení § 11 odst. 3 písm. g) ve spojitosti s ustanovením § 11 odst. 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích. Od soudních poplatků jsou osvobozena řízení opatrovnická, v jejichž rámci je obvykle řešena úprava styku rodiče s dítětem, a rovněž řízení o výkon rozhodnutí vydaných v rámci řízení osvobozených od soudních poplatků.

Výkon rozhodnutí o styku s dítětem může soud nařídít na návrh oprávněného rodiče, nebo i bez návrhu, např. z podnětu OSPOD, jemuž je známo, že k realizaci styku s dítětem nedochází. V každém případě však musí být výkon rozhodnutí nařízen na základě vykonatelného rozhodnutí. Vykonatelným rozhodnutím je rozsudek českého soudu⁹⁹, rozsudek zahraničního soudu, který byl v České republice prohlášený za vykonatelný, případně jedná-li se o rozsudek soudu jiného členského státu Evropské unie vydaný po vstupu České republiky do Evropské unie, doplněný o osvědčení dle čl. 41 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 (formulář osvědčení je obsažen v příloze III tohoto nařízení). V žádném případě není možné výkon rozhodnutí nařídít

⁹⁸ KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 729 – 739

⁹⁹ Soud může na základě návrhu vyslovit i předběžnou vykonatelnost rozsudku, pokud by účastníkům řízení hrozilo nebezpečí značné újmy - § 162 odst. 2 OSŘ, srovnej VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007s. 182

na základě pouhé dohody rodičů, byť by byla uzavřena písemně, pokud nebyla schválena soudem, neboť takové dohody nejsou exekucním titulem.¹⁰⁰

Dříve než k samotnému výkonu rozhodnutí dojde, soud je povinen vyzvat toho, komu je rozhodnutím uložena povinnost, aby svoji povinnost splnil dobrovolně, a současně tuto osobu upozornit na právní následky v případě nesplnění povinnosti. Soudy se tedy mají nejprve snažit o smírné vyřešení případu, než dojde k nucenému výkonu rozhodnutí. Rovněž zákon poukazuje na možnost spolupráce s OSPOD, který má na povinného působit v tom směru, aby své povinnosti plnil dobrovolně a k výkonu rozhodnutí nemuselo dojít.¹⁰¹ Vyzývat povinného, aby svoji povinnost dobrovolně splnil, soud nemusí pouze v těch případech, kdy je zcela zjevné, že by tato výzva nevedla k žádnému výsledku¹⁰². V takových případech soud může přistoupit přímo k výkonu rozhodnutí nařízením odnětí dítěte. Obvykle se jedná o situace, kdy je již předem zřejmé, že výzvou rodiče, tedy upozorněním na skutečnost, že byl podán návrh na výkon rozhodnutí, by mohlo dojít ke zmaření výkonu rozhodnutí jako takového, rodič by se s dítětem začal skrývat, odcestoval do zahraničí, vyhýbal by se přímému setkání se soudním vykonavatelem, apod.¹⁰³

Pokud však snaha o smírné a dobrovolné vyřešení věci zůstane neúspěšná, dojde k nařízení výkonu rozhodnutí. Výkon rozhodnutí může být veden dvěma způsoby:

- rodiči, který neplní svoji povinnost, bude uložena pokuta až do výše 50.000,-- Kč, pokuta může být ukládána opakovaně,
- bude nařízeno odnětí dítěte a jeho předání osobě, do jejíž péče bylo dítě svěřeno, nebo která má právo na styk s dítětem, ke kterému dítě nebylo řádně předáno.

Jak z dikce zákona logicky vyplývá, soud by měl v případě neuposlechnutí výzvy nejprve ukládat pokuty. Pokud ani tato sankce nevede k řešení situace a nadále pečující rodič dítě ke styku odmítá předávat, soud může uložit povinnost účastnit se mimosoudního smířčího nebo mediačního jednání, nebo stanovit tzv. „plán navykacího režimu“, aby si dítě postupně mohlo zvykat na kontakt s osobou, která je oprávněna se s ním stýkat. Pokud je stanovený plán ze strany povinné osoby porušován, přistoupí soud přímo k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte. Soud může tato opatření použít v případě, že je to účelné.

Pokud soud k ukládání pokut nepřistoupí a z nějakého důvodu nejprve nařídí odnětí dítěte (např. proto, že pečující rodič je nemajetný a lze očekávat, že uloženou pokutu by neuhradil) je možný i opačný postup, tj. nejprve přistoupit k nařízení výkonu

¹⁰⁰ VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 186

¹⁰¹ § 272 odst. 2 a 3 OSŘ

¹⁰² § 273 odst. 2 OSŘ

¹⁰³ KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 735

rozhodnutí. Pokud se nezdaří nařízený výkon rozhodnutí třeba z důvodu, že rodič se s dítětem zdržuje na neznámém místě a není tedy možné fakticky provést výkon rozhodnutí, soud může až po nařízení výkonu rozhodnutí odnětím dítěte začít ukládat pokuty. Je vhodné poznamenat, že v souvislosti s výkonem rozhodnutí nemají ukládané pokuty být sankcí za porušení práva, ale mají funkci donucujícího prostředku a měly by povinného rodiče přimět k plnění jeho povinnosti a předávání dítěte ke styku. Uložené pokuty se nepromíjejí.¹⁰⁴

Domnívám se, že ani jedno z těchto řešení není ideální. Pokuta v případě finančně dobře situované rodiny nemusí být žádným trestem (zvláště pokud není uložena v maximální výši), v případě sociálně slabší rodiny pak může mít naprosto destruktivní účinky a v některých případech vůbec nelze očekávat, že bude uhrazena, případně v budoucnu vymožena. Na druhou stranu v takové situaci by ale mohla vést k odůvodněné obavě z dalšího ukládání pokut a povinný rodič raději, i když pod nátlakem, začne dítě ke styku vydávat. V konečném důsledku je pak tak jako tak rodina připravena o finanční prostředky, které mohly být vynaloženy ve prospěch dítěte, čímž dojde k faktickému dopadu na životní úroveň dítěte, a za nezodpovědné chování svých rodičů je opět postiženo dítě.

Odnětí dítěte pak je pro dítě značně traumatizující záležitostí. Přítomnost soudního vykonavatele, policie, pracovníka OSPOD, zuřivě se bránícího rodiče, v mnoha případech doprovázeno hysterickým křikem, nadávkami, případně i fyzickým napadáním, nutně musí na dítěti zanechat stopy. Zde samozřejmě bude záležet i na věku a rozumové vyspělosti dítěte, jak bude schopno celou situaci vnímat a jaké na něm zanechá následky. A přirozeně také na přístupu rodičů, jak takovou situaci dítěti vysvětlí.

5.2.3 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (nařízení Brusel IIa nebo Brusel IIbis)

Nařízení, nazývané v praxi Brusel IIa, bylo přijato Radou Evropské unie dne 27. 11. 2003. V členských státech je přímo závazné a není potřeba k jeho aplikaci žádných prováděcích předpisů. Pro Českou republiku vstoupilo toto nařízení v platnost vstupem do Evropské unie, tedy k 1. 5. 2004.

Nařízení upravuje pravidla pro příslušnost soudů členských států ve věcech týkajících se rodičovské zodpovědnosti a pravidla pro výkon rozhodnutí ve věcech

¹⁰⁴ KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004, s. 736

rodičovské zodpovědnosti v členských státech, tedy i pravidla pro výkon rozhodnutí ve věcech práva na styk s dítětem.

Dle ustanovení čl. 2 bodu 7 nařízení Brusel IIa zahrnuje rodičovská zodpovědnost mimo jiné i právo na péči o dítě a styk s dítětem.

Ustanovení čl. 2 bodu 10 nařízení Brusel IIa podává i definici práva na styk s dítětem, kdy se právem na styk s dítětem rozumí zejména právo vzít dítě na omezenou dobu na místo, které je odlišné od místa obvyklého bydliště dítěte, kdy tato definice plně koresponduje s definicí uvedenou v čl. 5 písm. b) haagské ÚOAMÚD.

V praxi se podle nařízení Brusel IIa bude postupovat v těch případech, kdy o úpravě styku s dítětem rozhodoval soud jiného členského státu, než ve kterém má být právo na styk realizováno (tedy jiného státu, než ve kterém má v současné době dítě obvyklé bydliště). Soudy České republiky budou podle tohoto nařízení postupovat v případech, kdy se jedná o rozhodnutí, které bylo vydáno po vstupu České republiky do Evropské unie, tedy o rozhodnutí vydané po 1. 5. 2004. V případě rozhodnutí vydaných před vstupem České republiky do Evropské unie bude potřeba žádat uznání těchto rozhodnutí za vykonatelná na území České republiky.

Uznávání a výkonu rozhodnutí je věnována kapitola III nařízení Brusel IIa. Zvláštní úprava řízení o výkonu rozhodnutí o styku s dítětem a rozhodnutí o navrácení dítěte je pak obsažena v oddílu 4 nařízení III. kapitoly nařízení Brusel IIa. Osoba, která se domáhá výkonu rozhodnutí o styku s dítětem na základě rozhodnutí vydaného v některém z členských států Evropské unie na území jiného členského státu Evropské unie, se sama může rozhodnout, jakým způsobem bude postupovat.¹⁰⁵

Obecná ustanovení o uznávání a výkonu rozhodnutí obsažená v oddíle 1 a 2 III. kapitoly nařízení Brusel IIa umožňují podání návrhu na prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí v jiném členském státě než státě původu rozhodnutí. Aktivně legitimován k podání takového návrhu je rodič, kterému z rozhodnutí plyne právo na styk s dítětem, ve svém návrhu se může domáhat pouze uznání rozhodnutí, nikoliv prohlášení o neuznání rozhodnutí.¹⁰⁶

Dle ustanovení čl. 40 odst. 1 nařízení Brusel IIa není nutné pro výkon rozhodnutí o styku s dítětem vést řízení o uznání a vykonatelnosti v jiném členském státě, než bylo rozhodnutí vydáno, pokud příslušný soud členského státu, v němž bylo rozhodnutí vydáno, osvědčí rozhodnutí dle ustanovení čl. 41 odst. 1 nařízení Brusel IIa, tedy na formuláři, který je přílohou č. III nařízení Brusel IIa. Osvědčení vyhotoví soud, který vydal rozhodnutí, za předpokladu, že

- všechny strany řízení měly možnost se k věci vyjádřit

¹⁰⁵ VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 160

¹⁰⁶ VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 147

- dítě, jehož se rozhodnutí týká, mělo možnost být vyslechnuto, ledaže by výsledek nebyl vhodný s ohledem na věk dítěte a úroveň jeho rozumové vyspělosti
- pokud byl vydán rozsudek v nepřítomnosti některé ze stran řízení, byla tato strana vyrozuměna o konání řízení v dostatečném předstihu a takovým způsobem, aby měla dostatek času se na řízení připravit, případně pokud tyto podmínky nebyly splněny, je zcela zřejmé, že tato strana rozhodnutí přijala.¹⁰⁷

Soud vydává osvědčení bez návrhu, pokud již v době vydání rozhodnutí mělo řízení přeshraniční povahu, tzn. bylo zřejmé, že styk s dítětem bude probíhat na území jiného státu, nebo rodič, který je ke styku oprávněn, bude za dítětem z jiné země dojíždět. Osvědčení se v takové situaci vydává v okamžiku, kdy se rozhodnutí stane vykonatelným, nebo předběžně vykonatelným. Pokud se mezinárodní prvek v realizaci styku vyskytne až po vydání rozhodnutí, vydá soud osvědčení na návrh kterékoliv ze stran zúčastněných řízení.¹⁰⁸

Jediným důvodem pro nevykonatelnost rozhodnutí osvědčeného dle čl. 41 odst. 1 nařízení Brusel IIa je rozpor s později vydaným a vykonatelným rozhodnutím.¹⁰⁹

V souhrnu lze tedy říci, že v České republice je možné provést výkon rozhodnutí o styku s dítětem, které bylo vydáno soudem jiného členského státu Evropské unie, pokud bylo rozhodnuto o vykonatelnosti takového rozhodnutí na území České republiky (v souladu s čl. 28 nařízení Brusel IIa, kdy tento postup předpokládá předchozí řízení o uznání vykonatelnosti takového rozhodnutí na území České republiky) nebo je toto rozhodnutí osvědčeno dle čl. 41 odst. 1 nařízení Brusel IIa, kdy po předložení tohoto osvědčení je možné vykonat rozhodnutí přímo bez jakéhokoliv řízení o uznání a výkonu rozhodnutí před českým soudem.¹¹⁰

Pokud rozhodnutí o úpravě styku s dítětem neobsahuje bližší konkretizaci podmínek pro realizaci výkonu styku nebo v rozhodnutí uvedená úprava není dostatečná, může soud členského státu, který o výkonu práva na styk rozhoduje konkrétní podmínky blíže upravit tak, aby výkon rozhodnutí byl prakticky možný. Touto úpravou však nesmí být dotčen obsah původního rozhodnutí. Pokud dojde k vydání nového rozhodnutí ve věci soudem příslušným ve věci rozhodovat, pozbývají praktické podmínky určené při výkonu rozhodnutí účinnosti.¹¹¹

¹⁰⁷ čl. 41 odst. 2 nařízení Brusel IIa

¹⁰⁸ čl. 41 odst. 3 nařízení Brusel IIa

¹⁰⁹ čl. 47 odst. 2 nařízení Brusel IIa, srovnej VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 149

¹¹⁰ VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 160

¹¹¹ čl. 48 nařízení Brusel IIa, srovnej VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 168 – 169

5.3 Ostatní právní oblasti související s výkonem práva na styk s dítětem

5.3.1 Sociálně právní ochrana dětí

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen ZoSPOD) byl přijat 9. 12. 1999 a nabyl účinnosti dne 1. 4. 2000. Z pohledu našeho tématu jsou nejdůležitější ta ustanovení, která se dotýkají úkolů OSPOD při napomáhání dětem, resp. jejich rodičům v situacích, které pomoc třetí osoby vyžadují.

5.3.1.1 Orgány sociálně právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochranu dětí vykonávají primárně obecní úřady¹¹², ve větších obcích pak specializovaná oddělení těchto úřadů. Dle ustanovení § 10 odst. 1 písm. b) ZoSPOD jsou tyto úřady povinny působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Znamená to tedy, že úřad má být v kontaktu s rodičem, resp. oběma rodiči, a vést je k tomu, aby chránili zájmy dítěte a svým chováním a výchovou neohrožovali jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový, mravní a tělesný vývoj¹¹³. OSPOD by tedy měl být prvním orgánem, který se bude snažit přimět pečujícího rodiče, aby řádně plnil svoji povinnost a umožňoval dítěti stanovený styk s oprávněným rodičem, nemanipuloval dítě proti oprávněnému rodiči a svým chováním nebyl pro dítě špatným vzorem.

5.3.1.2 Ochrana dětí

Základem je ustanovení § 6 ZoSPOD, dle kterého se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti. Zde je potřeba vrátit se k ZoR, který práva a povinnosti plynoucí rodičům z jejich rodičovské zodpovědnosti definuje. Jedná se o ustanovení § 31 a násl. ZoR. Již ustanovení § 31 odst. 1 písm. a) ZoR definuje rodičovskou zodpovědnost jako souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Zcela jednoznačně lze tedy odvodit, že chování související s umožňováním či bráněním v kontaktu s druhým rodičem, stejně jako výkon práva na styk u druhého rodiče, spadá pod pojem výkon rodičovské zodpovědnosti. A pokud tedy jeden z rodičů nevykonává řádně svoji rodičovskou zodpovědnost, např. tím, že neplní svoji povinnost připravit a předat dítě

¹¹² Dle § 4 odst. 1 ZoSPOD zajišťují sociálně-právní ochranu dětí krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady, ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

¹¹³ § 31 odst. 2 ZoR

řádně ke styku druhému rodiči, nebo úmyslně dítě navádí proti druhému rodiči, měla by být právě na dítě, které se stalo obětí takového chování, zaměřena pozornost pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Zjednodušeně lze říci, že ve fungující rodině rodiče uznávají nezadatelná práva dítěte, dítě respektují, zohledňují jeho potřeby, přání a zájmy. Pokud rodiče nejsou schopni tuto funkci plnit, musí zájmy dítěte být chráněny prostřednictvím státního orgánu, kterým je právě OSPOD.¹¹⁴

Výkladem ustanovení § 6 odst. 1 písm. a) bod 3 ZoSPOD můžeme dojít k závěru, že sociálně-právní ochrana by měla být zaměřena i na děti, jejichž rodiče nevyužívají svého práva na výkon styku s dítětem. Je to pochopitelné, neboť dítě má přirozeně stejně rádo oba své rodiče a při jejich rozchodu musí dítěti zákonitě rodič, s nímž nežije, chybět. Pokud pak takový rodič o dítě přestane jevit zájem, dítě vzniklou situaci nechápe, nerozumí jí, hledá chybu v sobě, co provedlo špatného, že o něj rodič již nestojí. Otázkou je, jestli asistence OSPOD v těchto situacích je na místě, nebo by se dítěti měl spíše věnovat dětský psycholog. Z dosavadních zkušeností neznám jediný případ, kdy by se OSPOD věnoval rodině, kde rodič o dítě nejeví zájem a nevykonává své právo na pravidelný styk. Příčinu je možné hledat zejména v tom, že pečující rodiče jsou v těchto případech vlastně rádi, že oprávněný rodič o dítě zájem nejeví. Domnívám se, že právě ve většině těchto případů dochází k popouzení dítěte proti oprávněnému rodiči a právě nezájem tohoto rodiče o dítě pečující rodič ještě více zneužívá, aby dítě proti oprávněnému rodiči poštvál. Dojde tak k tomu, že oprávněný rodič nemá zájem o dítě a dítě současně nemá zájem o oprávněného rodiče, k němuž si postupem času vybudovalo negativní vztah posilovaný a sdílený s pečujícím rodičem. V takové situaci samozřejmě není osoby, která by žádala OSPOD o asistenci a pomoc pro dítě, o které jeden z rodičů neprojevuje zájem a nevyužívá svého práva styku. Bohužel v naší právní úpravě má rodič pouze právo stýkat se se svým dítětem, nikoliv povinnost. Pokud ke styku nedochází z důvodů na straně rodiče, který má dítě v péči, má tak druhý rodič možnost domáhat se svého práva na styk. Dítě však v situaci, kdy rodič zájem o styk s ním nejeví, nemá žádnou možnost jak se bránit, neboť není povinností rodiče se s dítětem stýkat. Na rozdíl od české právní úpravy je např. německá právní úprava postavena na principu vzájemnosti – rodič má právo i povinnost stýkat se se svým dítětem (blíže viz kapitola 6).

5.3.1.3 Asistence při výkonu styku

OSPOD by měl také být institucí, která plní funkci dozorce nebo kontrolního orgánu v situacích, kdy je potřeba nařídít dohled nad vykonávaným stykem. V tomto

¹¹⁴ BENÁTČANOVÁ, P., JAHIELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá* 3. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2006, s. 207

smyslu byl vyneseno i rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 10 Co 158/2004, kdy mezi rodiči nebylo sporu o tom, zda otec smí vykonávat styk s nezletilým dítětem (tedy matka styku nebránila), ale rodiče se odvolali proti rozhodnutí soudu prvního stupně co do určení doby, kdy má styk probíhat. Matka navíc namítala, že otec není schopen se o dítě sám postarat a trvala na tom, aby styk probíhal v její přítomnosti. S přítomností matky při výkonu styku s dítětem však otec zásadně nesouhlasil. Vzhledem k tomu, že pro tvrzení, že otec není schopen o dítě řádně pečovat, nebyly shledány žádné důkazy, odvolací soud s ohledem na nízký věk dítěte a matkou vyslovené pochybnosti dospěl k závěru, že po stanovenou dobu bude styk otce s dítětem probíhat pouze za přítomnosti pracovníka OSPOD, aby mohly být případně zjištěny nedostatky v péči na straně otce.¹¹⁵ Ne všechna pracoviště OSPOD jsou ale schopna plnit tuto funkci, nebo vůbec tuto službu nabídnout – styk je obvykle vykonáván o víkendu, případně v pátek, což pro zaměstnance státní správy znamená mimořádné služby ve dnech pracovního volna.¹¹⁶

Pokud situace zajde tak daleko, že dojde k výkonu rozhodnutí a styk je vykonáván exekučně, § 14 odst. 4, 5, 6 a 7 ZoSPOD ukládají OSPOD povinnost součinnosti se soudem, resp. soudním vykonavatelem v těchto případech. Obvykle se pak příslušní pracovníci OSPOD přímo účastní exekučního výkonu rozhodnutí a dohlíží nad ním.

Ustanovení § 14 odst. 4, 5, 6 a 7 ZoSPOD stanoví pravidla pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí i pro další osoby tohoto úkonu zúčastněné. Zejména se snaží přimět povinného, aby svoji povinnost splnil dobrovolně, vysvětlit dítěti vzniklou situaci způsobem přiměřeným jeho věku a rozumové vyspělosti a postupovat při výkonu rozhodnutí s maximální možnou rychlostí.

5.3.1.4 Donucovací prostředky

OSPOD může dle ustanovení § 12 odst. 1 ZoSPOD poskytnout nebo zprostředkovat poradenství v případech, kdy rodiče sami nejsou schopni vyřešit problémy spojené s výchovou dítěte, zejména pak pokud jde o spory o úpravu styku s dítětem. Pokud rodiče nevyužijí na doporučení OSPOD odborné pomoci poradenského zařízení a konfliktní vztahy nadále přetrvávají a nedochází k realizaci styku, může OSPOD uložit rodičům návštěvu poradenského zařízení jako povinnost. Nesplnění takto uložené povinnosti je podle ZoSPOD považováno za přestupek, za který může být rodiči uložena pokuta až do výše 20.000,-- Kč.¹¹⁷

¹¹⁵ *ASPI* [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. [citováno 27. 7. 2011].

¹¹⁶ Ze zkušenosti vím, že tímto způsobem i o víkendech zajišťuje dohled nad stykem např. OSPOD při městské části Brno-střed, nebo při Magistrátu města Karlovy Vary, a to v podobě pohotovostních služeb, naproti tomu např. OSPOD Děčín důsledně dodržuje pracovní dobu a mimořádné služby ve večerních nebo víkendových hodinách zde vůbec neexistují.

¹¹⁷ § 59a ZoSPOD

V případě přetrvávajících problémů může OSPOD podat návrh na uložení výchovného opatření. Mezi výchovná opatření dle ustanovení § 43 ZoR patří napomenutí rodičů a stanovení dohledu nad výchovou nezletilého. Zatímco napomenutí rodičů může dle § 13 odst. 1 ZoSPOD učinit i OSPOD, o stanovení dohledu rozhoduje vždy soud, OSPOD pouze dohled fakticky vykonává a soudu podává pravidelně zprávy.¹¹⁸

Bohužel se na základě svých dosavadních zkušeností domnívám, že působení OSPOD při potížích s realizací práva na styk s dítětem není dostatečné. A není to způsobeno neochotou nebo neschopností pracovníků OSPOD, ale spíše nedostatkem pravomocí, které jsou těmto orgánům zákonem přiznány.

5.3.2 Trestněprávní odpovědnost za maření výkonu styku s dítětem

Odepírání předání dítěte ke styku v souladu s rozhodnutím soudu nebo soudem schválenou dohodou je z trestněprávního hlediska postižitelné pod skutkovou podstatou maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle ustanovení § 337 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen TZ). Tato skutková podstata je zařazena do hlavy desáté zvláštní části, mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. V zákoně č. 140/1961 Sb., trestním zákoně, kde bylo možné skutkovou podstatu trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí najít v ustanovení § 171 odst. 3, byl tento trestný čin zařazen sice do stejné skupiny trestných činů, tedy mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, skutečnost, že tyto trestné činy byly uvedeny již v hlavě třetí trestního zákona, však zdůrazňovala vyšší společenskou nebezpečnost takových činů pro společnost.

§ 337odst. 4 TZ:

Kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, včetně úpravy styku s dítětem, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

Po nabytí účinnosti nového trestního zákoníku se skutková podstata tohoto trestného činu výrazně nezměnila, byla pouze doplněna o několik upřesňujících dodatků:

¹¹⁸ NOVOTNÁ, V. Možnosti soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v pomoci řešit spory rodičů a dětí. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 1, s. 9

- bylo výslovně doplněno, že mezi rozhodnutí a dohody o výchově nezletilých dětí patří i dohody a rozhodnutí týkající se styku s dítětem
- pojem jiný státní orgán byl nahrazen pojmem jiný orgán veřejné moci

Ze skutkové podstaty vyplývá, že trestní odpovědnost rodiče, který je povinen vydat dítě ke styku s oprávněným rodičem a svoji povinnost neplní, vzniká až tehdy, když proti povinnému rodiči byla marně použita alespoň dvě opatření v rámci občanského soudního řízení.¹¹⁹ Stačí tedy, aby byl povinný soudem vyzván, aby svoji povinnost plnil a následně mu byla uložena pokuta, nebo byl vyzván k plnění své povinnosti a následně byl soudem nařízen výkon rozhodnutí. Není podmínkou, aby před nařízením výkonu rozhodnutí byla povinnému rodiči uložena pokuta. Uložení pokuty v rámci řízení o výkon rozhodnutí dle OSŘ, jak bylo popsáno výše, není nutným předpokladem nařízení výkonu rozhodnutí, tudíž není ani podmínkou pro trestnost činu. Otázkou je, zda je za použití více opatření směřujících k výkonu rozhodnutí považováno i opakované vyzvání povinného, aby plnil svoji povinnost a umožňoval styk, kdy ani v jednom případě nebyla výzva uposlechnuta. Nicméně v každém případě je pro zahájení trestního stíhání rodiče, který neumožňuje styk oprávněného rodiče s dítětem, nutné nejprve podniknout kroky k výkonu rozhodnutí v rámci občanského soudního řízení.

Trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí lze spáchat ve formě aktivního jednání (rodič fakticky brání, aby si druhý rodič mohl dítě převzít, odmítá mu je vydat) i pasivního jednání (rodič neotevřít dveře, nereaguje na výzvy k vydání dítěte).¹²⁰ Za všech okolností se však jedná o úmyslný trestný čin, nelze tedy předpokládat, že by mohl být spáchán z nedbalosti.¹²¹

Maximálním možným trestem, který lze za tento trestný čin uložit, je odnětí svobody až na jeden rok. Obvykle jsou ukládány tresty podmíněné, což je pochopitelné zejména s ohledem na skutečnost, že delší nepřítomnost rodiče by měla negativní vliv především na nezletilé dítě, které má tento rodič v péči.¹²² Ukládání podmíněných trestů je rovněž odůvodňováno zájmem nezletilého dítěte, které má odsouzený rodič svěřené do péče. Toto odůvodnění však není úplně logické – bude snad osobě pečující o dítě, která bude shledána vinnou za trestný čin krádeže nebo podvodu, uložen podmíněný trest odnětí svobody jen z toho důvodu, že uložení nepodmíněného trestu by nebylo v zájmu nezletilého dítěte? Domnívám se, že nikoliv. A u rodičů, kteří jsou soudem

¹¹⁹ FENYK, J., HÁJEK, R., STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákon a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl – Trestní zákoník*. Praha: Linde Praha, a. s., 2010, s. 1161

¹²⁰ ŠÁMAL, P. A KOLEKTIV. *Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 2919

¹²¹ NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M. A KOLEKTIV. *Trestní kodexy. Trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář)*. 2. vydání. Praha: Eurounion, s. r. o., 2002, s. 228

¹²² CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002, s. 102

uznání vinnými trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí, protože neumožňují řádně styk svého dítěte s oprávněným rodičem, se jedná o úplně stejnou situaci – spáchali trestný čin, dokonce se dopustili tohoto činu na dítěti, protože tím, že brání dítěti stýkat se s jeho vlastním rodičem, páchají na dítěti nenapravitelné psychické násilí a poškozují ho na mnoho let, někdy i na celý život.

Na druhou stranu by se však důsledným ukládáním trestů dala vyřešit otázka vztahu mezi dítětem a oprávněným rodičem. Ve většině případů by po dobu výkonu trestu pobývalo dítě právě u oprávněného rodiče, oba by tak měli dostatek času obnovit zpřetrhané rodinné a sociální vazby, zvyknout si na sebe, trávit spolu čas. Je však otázkou, jak bude dítě reagovat na rodiče, který způsobil, že pečující rodič a pro něj nejbližší osoba je ve vězení. A stejně tak zůstává otázkou, stejně jako v souvislosti se změnou výchovného prostředí, pokud je soustavně bráněno ve výkonu práva styku, zda by měl vůbec oprávněný rodič zájem převzít dítě (byť jen dočasně) do své péče.

5.3.3 Občanskoprávní odpovědnost za způsobenou škodu

Situace, za kterých je vykonáváno právo styku, jsou různorodé. Ne vždy bydlí po rozchodu rodiče ve stejném městě, nebo alespoň v blízkosti. S tím jsou spojeny náklady na cestování, zejména u malých dětí, kde ještě není možné, aby dítě samo odjelo navštívit rodiče např. autobusem nebo vlakem, a je nutné, aby si je oprávněný rodič vyzvedl v jeho bydlišti.¹²³

Odpovědnost za škodu způsobenou neumožněním výkonu práva na styk s dítětem vyplývá z ustanovení § 420 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb.¹²⁴, občanského zákoníku (dále jen OZ), jedná se tedy o obecnou odpovědnost za škodu. Pečujícímu rodiči vyplývá povinnost dítě na styk s oprávněným rodičem připravit a řádně je ke styku předat. Pokud bezdůvodně svoji povinnosti nesplní, nebo ví, že povinnost splněna nebude z objektivního důvodu a nezabrání vzniku škody, odpovídá za tuto škodu a je povinen ji druhému rodiči nahradit.

Dle ustanovení § 415 OZ se má každý chovat tak, aby předcházel vzniku škody. Jedná se o obecnou prevenční povinnost a již její nedodržení se považuje za protiprávní chování.¹²⁵

¹²³ V těchto situacích se samozřejmě mohou rodiče dohodnout, případně soud může přímo určit, že se rodiče o takovéto náklady budou dělit rovným dílem, nebo že náklady na cestu k rodiči hradí rodič, kterého dítě jede navštívit, naproti tomu náklady na zpáteční cestu rodič, který má dítě ve své péči. Případně že rodič, který vykonává právo na styk, si dítě vyzvedne v jeho bydlišti, a po ukončení návštěvy naopak rodič, který má dítě v péči, vyzvedne dítě u druhého rodiče.

¹²⁴ § 420 odst. 1 OZ: *Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti.*

¹²⁵ POKORNÝ, M., HOCHMAN, J. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 16

5.3.3.1 Vznik škody

Pokud oprávněný rodič váží dlouhou cestu jen proto, aby zjistil, že se se svým dítětem neuvidí, ať již z objektivního důvodu, o kterém nebyl informován (dítě je nemocné, je na školním výletě, je na dovolené, apod.), nebo proto, že pečující rodič umožnění styku bezdůvodně odepře, mohou mu vzniknout značné náklady, jak za cestovné, tedy v podobě skutečně vzniklé škody, tak např. si rodič bere dovolenou nebo neplacené volno, aby se včas dostavil na místo, kde si má dítě vyzvednout, což představuje ušlý zisk oprávněného rodiče. Zde především záleží na vzdálenosti mezi bydlištěm dítěte a bydlištěm rodiče¹²⁶. Náklady mohou vzniknout i tím, že rodič již zajistí a uhradí víkendový program s dítětem, který se však z důvodu zmaření plánovaného styku neuskuteční.

V těchto případech může takto poškozený rodič na rodiči, který uskutečnění výkonu styku zmařil, žádat náhradu vzniklé škody. Naproti tomu by teoreticky stejně tak mohl žádat náhradu škody i pečující rodič, který si na dobu styku dítěte s oprávněným rodičem naplánoval vlastní program (např. víkendový pobyt, kulturní akci, apod.), kdy počítal s tím, že dítě bude u oprávněného rodiče. Z důvodu, že oprávněný rodič si dítě bez omluvy nepřevzal, pečující rodič musel program zrušit a zajistit osobní péči o dítě, nebo na dobu, kdy program měl, zajistit hlídání dítěte.

Dle ustanovení § 442 odst. 2 OZ lze škodu nahradit buď uvedením v předešlý stav, což je v případě škody vzniklé v důsledku zmaření styku s dítětem jen dost obtížně možné, nebo v penězích.¹²⁷

5.3.3.2 Odpovědnost za škodu

Pro vznik odpovědnosti za škodu je nutné, aby došlo k protiprávnímu úkonu, vzniku škody, ke škodě muselo dojít v přímé souvislosti s protiprávním úkonem a zpravidla je nutným předpokladem i zavinění subjektu, který se protiprávního úkonu dopustil.¹²⁸ Nyní se budu věnovat jednotlivým prvkům odpovědnosti ve vztahu k realizaci práva styku.

Protiprávní úkon

Protiprávním úkonem je jednání znemožňující výkon práva styku s dítětem v době určené pravomocným rozhodnutím soudu. Jedná se o jednání pečujícího rodiče a není

¹²⁶ Zejména v případech s mezinárodním prvkem, kdy si rodič přijede pro dítě z jiné země, stráví několik hodin v autě nebo v letadle, aby zjistil, že se s dítětem neuvidí, mohou být náklady na cestování a také časová ztráta značné.

¹²⁷ CORRADINIOVÁ, S. Náhrada škody při maření styku s dítětem. *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 7, s. 16

¹²⁸ FIALA, J. A KOL. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, s. 349

vůbec podstatné, zda k němu došlo faktickým jednáním (oznámení oprávněnému rodiči, že dítě nebude předáno, úmyslné skrývání se s dítětem a vyhýbání se předání), a nebo opomenutím¹²⁹ (buď pečující rodič skutečně zapomene, že v daném termínu si má oprávněný rodič dítě vyzvednout a nezdržuje se s dítětem v místě předání, nebo z objektivní příčiny dítě nemůže být předáno, ale pečující rodič zapomene tuto skutečnost oprávněnému rodiči sdělit¹³⁰).

V této souvislosti Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí ze dne 22. 12. 1987, sp. zn. 1 Cz 63/87, judikoval, že „jestliže matka, již bylo svěřeno nezletilé dítě do výchovy, zmaří styk otce s tímto dítětem, upravený soudním rozhodnutím nebo dohodou rodičů, a otcí v důsledku toho vzniknou zbytečné náklady vynaložené v souvislosti s cestou do bydliště matky a nezletilého dítěte za účelem stanoveného styku, odpovídá otcí za takto vzniklou škodu matka nezletilého dítěte ve smyslu ustanovení § 420 OZ. Obdobně matka, již bylo svěřeno nezletilé dítě do výchovy, odpovídá vzhledem k ustanovení § 415 OZ za stejnou škodu vzniklou otcí v případě, že otce včas neinformovala o objektivní překážce uskutečnění konkrétního styku, jako je tomu např. při onemocnění dítěte.“¹³¹

Škoda

Za škodu je považována majetková újma, kterou je možné vyjádřit v penězích. Může jít buď o skutečnou škodu, nebo o ušlý zisk¹³². V souvislosti s výkonem práva na styk jde obvykle o náklady na dopravu oprávněného rodiče do místa předání dítěte. Může se jednat i o náklady např. na vstupenky nebo za uhrazený pobyt, který měl rodič v úmyslu s dítětem v průběhu styku zrealizovat, z důvodu znemožnění styku však tyto již zaplacené vstupenky nemohl využít, nebo pobyt bylo možné zrušit pouze se značným storno poplatkem. Pokud si rodič vzal neplacené volno nebo dovolenou, aby se mohl setkat se svým dítětem a k tomuto styku nedošlo, rozdíl mezi průměrnou mzdou, které mohl dosáhnout, kdyby v daný den pracoval, a náhradou mzdy, kterou obdržel za dovolenou, případně sama průměrná mzda v případě neplaceného volna, představuje ušlý zisk.

Příčinná souvislost

Spojitost mezi protiprávním jednáním a následným vznikem škody představuje příčinná souvislost. V případě, že škoda vznikla jako přímý následek protiprávního

¹²⁹ POKORNÝ, M., HOCHMAN, J. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 14

¹³⁰ srovnej rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 1 Cz 63/87, uveřejněno pod publikačním číslem R 12/1990

¹³¹ *ASPI* [databáze]. Verze 13+ pro Windows. Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. [citováno 27. 7. 2011].

¹³² FIALA, J. A KOL. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, s. 354

úkonu, je dána příčinná souvislost a tím je založena i odpovědnost osoby, která se protiprávního jednání dopustila, za vzniklou škodu.¹³³

V případě neuskutečnění styku s dítětem tak může rodič, který zabránil realizaci styku, odpovídat za škodu pouze tehdy, pokud oprávněný rodič prokáže, že náklady vyložil za účelem návštěvy a uskutečnění styku s dítětem. Pokud tedy např. rodič má od pondělí do pátku řádnou dovolenou na zotavenou, kterou po celý týden využíval k relaxaci, zajišťování vlastních potřeb a odpočinku, ale v rámci tohoto týdne se v pátek má uskutečnit styk s dítětem, rodič v pátek přijede na místo, kde si má dítě vyzvednout a styk se neuskuteční, není možné žádat náhradu škody za páteční dovolenou, protože neexistuje příčinná souvislost mezi čerpáním dovolené v pátek a uskutečněním styku s dítětem. Stejně tak pokud rodič žijící v místě A si má vyzvednout své dítě ke styku v místě B, v den, který je určený pro vyzvednutí dítěte má shodou okolností služební cestu do místa B a chce této okolnosti využít k vyzvednutí dítěte, avšak dítě mu není předáno, není možné žádat náhradu škody za cestovné z místa A do místa B, protože cesta nebyla uskutečněna pouze za účelem vyzvednutí dítěte. Naproti tomu pokud rodič zakoupí dvě vstupenky na sobotní dětské představení, které chce navštívit se svým dítětem, dítě mu však ke styku není předáno a styk se neuskuteční, má nárok na náhradu škody za zakoupené vstupenky, protože propadnutí vstupenek a tím vzniklá škoda je přímým následkem jednání rodiče, který nepředal dítě a tím zmařil realizaci výkonu styku.

Zavinění

Zavinění odráží psychický vztah protiprávně jednající osoby k jejímu jednání a následkům tohoto jednání. Zavinění se může projevit ve dvou formách a každá forma má dva různé stupně.

Úmysl přímý představuje situaci, kdy jednající osoba jednala vědomě protiprávně s úmyslem způsobit škodu.

Úmysl nepřímý představuje situaci, kdy jednající osoba jednala vědomě protiprávně, byla si vědoma, že může způsobit škodu a pro případ, že se tak stane, s tímto byla srozuměna.

Nedbalost vědomá představuje situaci, kdy jednající osoba jednala protiprávně, věděla, že tím může způsobit škodu, ale spoléhala na to, že škoda nevznikne.

Nedbalost nevědomá představuje situaci, kdy jednající osoba jednala protiprávně, nechtěla způsobit škodu a nevěděla, že svým jednáním může způsobit škodu, ačkoliv to s ohledem na okolnosti a vlastní poměry vědět mohla a měla.¹³⁴

¹³³ FIALA, J. A KOL. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, s. 354

¹³⁴ FIALA, J. A KOL. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, s. 355

V souvislosti s mařením výkonu práva styku si pro každou formu a stupeň zavinění uveďme praktický příklad:

Úmysl přímý: Pečující rodič ví o tom, že má předat dítě ke styku s oprávněným rodičem, který si dítě přijede převzít z 500 km vzdáleného místa, a tak mu vzniknou náklady na dopravu. Protože chce oprávněnému rodiči ublížit a způsobit mu škodu, ví o tom, že mu dítě nepředá, ale neinformuje ho o této skutečnosti předem, nechá ho cestovat, vynaložit náklady na dopravu a styk s dítětem neumožní.

Úmysl nepřímý: Pečující rodič ví o tom, že má předat dítě ke styku oprávněnému rodiči, který si pro dítě přijede z 500 km vzdáleného místa. Předem rodiče upozorňuje na to, že mu dítě bezdůvodně nechce předat a nepředá. Jedná se však o protiprávní jednání, sdělení, že dítě nebude bezdůvodně předáno, není důvodem, proč by oprávněný rodič neměl přijet si dítě vyzvednout. Pečující rodič byl srozuměn s tím, že oprávněný rodič vynaloží náklady na dopravu do místa, kde mu má předat dítě, dítě bezdůvodně nepředal a skutečnost, že na toto předem oprávněného rodiče upozorňoval, ho žádným způsobem nezbavuje odpovědnosti, neboť oprávněný rodič přijel vykonat svoje právo založené pravomocným rozsudkem o styku, pečující rodič tedy byl srozuměn s tím, že pokud oprávněný rodič přijede dítě ve stanovené době vyzvednout, ale dítě mu nebude předáno, dojde ke vzniku škody.

Nedbalost vědomá: Oprávněný rodič vykonává svoje právo styku s dítětem nepravdělně. Pečující rodič se domnívá, že právě v tomto termínu se oprávněný rodič ke styku nedostaví, a naplánuje si na tuto dobu jiný program s dítětem, k předání dítěte tak fakticky dojít nemůže. Oprávněný rodič vynaloží náklady na cestu do místa předání dítěte, k předání dítěte nedojde a rodiči vznikne škoda za náklady na dopravu. Pečující rodič věděl, že tuto škodu může způsobit, bez podstatného důvodu však spoléhal na to, že tato škoda nevznikne.

Nedbalost nevědomá: Oprávněný rodič svoje právo styku po několik let nevykonával. Pečující rodič si tedy na stanovenou dobu styku naplánoval s dítětem jiný program a k předání dítěte tak fakticky nemohlo dojít. Pečující rodič zde sice odpovídá za škodu způsobenou oprávněnému rodiči zbytečně vynaloženými náklady, nechtěl však tuto škodu způsobit a ani nepředpokládal, že tato škoda vznikne, protože nepočítal s tím, že po několika letech rodič využije svého práva na realizaci styku s dítětem.

Ačkoliv pro neumožnění výkonu práva styku se dají nalézt příklady pro všechny formy zavinění, vzhledem k tomu, že se jedná o odpovědnost obecnou, dle ustanovení § 420 OZ, zavinění je sice nutným předpokladem odpovědnosti za škodu, pokud však došlo k protiprávnímu jednání, vznikla škoda a byla prokázána přímá příčinná souvislost mezi vzniklou škodou a protiprávním jednáním, zavinění se presumuje¹³⁵

¹³⁵ FIALA, J. A KOL. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002, s. 356

a forma ani stupeň zavinění již pro další posuzování odpovědnosti nejsou podstatné. Chce-li se pečující rodič zbavit odpovědnosti za vzniklou škodu, musí prokázat, že tuto škodu nezavinil.

5.3.3.3 *Jednání proti dobrým mravům*

Speciálním ustanovením, které je podle mého názoru rovněž použitelné v případech maření styku rodiče s dítětem, je ustanovení § 424 OZ, které definuje odpovědnost za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům. Zde již je ale podstatné rozlišovat formu zavinění. Zákon předpokládá, že zavinění bylo úmyslné, tzn. rodič jednal úmyslně protiprávně a přitom buď chtěl oprávněnému rodiči škodu způsobit, nebo ji sice způsobit nechtěl, ale pro případ, že se tak stane, byl s tímto srozuměn. Není pochyb o tom, že úmyslné bránění ve styku dítěte s oprávněným rodičem je ve většině případů jednáním proti dobrým mravům. Že se jednalo o úmyslné jednání, musí však v těchto případech prokazovat poškozený.¹³⁶

¹³⁶ POKORNÝ, M., HOCHMAN, J. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 59

6. Hmotněprávní úprava a výkon práva na styk v Německu

Německo, stejně jako Česká republika, je signatářským státem mnoha mezinárodních úmluv garantujících základní lidská práva i práva dítěte. V tomto ohledu mohou v plném rozsahu odkázat na informace uvedené v kapitole 4, zejména pak na podkapitulu 4.6, která je věnována německé ústavě (Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland), pochopitelně však s výjimkou LZPS, která je českým ústavním zákonem, a také s výjimkou evropské ÚSD, již není Německo vůbec signatářským státem.

6.1 Pojetí práva na styk s dítětem podle německého práva

6.1.1 Rozsah práva na styk s dítětem

Stejně jako v České republice, i německé soudy mají zažité obvyklé standardy rozsahu styku dítěte s oprávněným rodičem. Rozsah musí být pochopitelně stanovován dle konkrétní situace pro každý případ individuálně, obecně se ale dá říci, že v Německu je rozsah styku především určován v závislosti na věku dítěte.

U dětí do čtyř let věku se styk stanovuje v rozsahu do čtyři hodin měsíčně, obvykle v jeslích nebo předškolním zařízení v době před nebo po poledním spánku, dále na jeden víkend měsíčně, pokud oprávněný rodič žije ve větší vzdálenosti od bydliště dítěte, určuje se jedna víkendová návštěva v domácnosti oprávněného rodiče za dva měsíce, případně je určen styk na delší dobu.

U dětí mezi šesti a devíti lety se obvykle umožňuje rodiči návštěva v trvání jeden a půl hodiny jedenkrát za šest týdnů, doplněná o pravidelný styk prostřednictvím delších (zejména víkendových) kontaktů, dále kontaktů o svátcích a prázdninách (obvykle se určuje polovina prázdnin). Pokud oprávněný rodič žije ve větší vzdálenosti od bydliště dítěte, je možné stanovit kontakty v blocích.¹³⁷

Jako místo konání styku je obvykle určeno bydliště oprávněného rodiče, může jít však i o jiné místo, např. byt prarodičů, pokud oprávněný rodič nemá vytvořeny vhodné podmínky pro pobyt dítěte, nebo zejména v případech problematického styku (kdy již došlo k odcizení dítěte a rodiče, nebo dítě s rodičem nemělo kontakt po delší dobu, nebo se vytvořily problematické vztahy) je potřeba alespoň na přechodnou dobu stanovit nad probíhajícími styky dohled. V takovém případě může být určeno, že styk bude probíhat na půdě instituce zajišťující dohled (např. centrum pro rodinnou terapii, centrum volnočasových aktivit, apod.). Zcela nevhodný pro výkon práva styku je však byt pečujícího rodiče, neboť dítě v takových situacích může začít považovat oprávněného

¹³⁷ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1953

rodiče pouze za návštěvu, protože nebude mít možnost poznat změnu, nové prostředí, na které by si alespoň pro občasné pobyty v době styku mělo zvyknout. Samozřejmě jsou-li schopni se rodiče dohodnout na jakémkoliv pro ně přijatelném a pro blaho dítěte vhodném řešení, soud může schválit i takovou dohodu.¹³⁸

Je-li ohroženo blaho dítěte, může soud pro věci rodinné styk oprávněného rodiče s dítětem omezit nebo zcela zakázat. Takový zásah je však přípustný pouze tehdy, pokud podle okolností konkrétního případu vyžaduje tento postup ochrana dítěte, tedy je-li nutné zabránit ohrožení duševního a tělesného vývoje dítěte.¹³⁹ Omezení je pak představováno například stanovením dohledu nad průběhem styku, kdy nebývá obvyklé a ani vhodné, aby styku rodiče s dítětem byl přítomen pečující rodič, a to ani v případě, kdy má z průběhu styku velké obavy, ať již z jakéhokoli důvodu. Osoba nebo instituce, která má nad průběhem styku dohlížet, svoji úlohu musí výslovně přijmout, neboť nikoho nelze proti jeho vůli nutit, aby takovou funkci vykonával.¹⁴⁰

K omezení nebo zákazu styku s dítětem může soud přistoupit výhradně z důvodu ohrožení blaha dítěte. Za důvod pro omezení nebo zákaz styku tak nejsou považovány např. násilnické sklony oprávněného rodiče, pokud se násilí dopouštěl pouze na pečujícím rodiči (nebo se dokonce jedná pouze o nepodložená tvrzení), odcizení se mezi dítětem a oprávněným rodičem, pokud k tomuto odcizení došlo v důsledku dlouhodobějšího nevykonávání práva styku, nepřátelské a konfliktní vztahy mezi rodiči. Naproti tomu za důvody ohrožující blaho dítěte jsou považovány prokázaný alkoholismus, pedofilie, prostituce, trestná činnost, příslušnost k sektě, nebo reálná hrozba únosu dítěte oprávněným rodičem, kdy v těchto situacích soud může rozhodnout o omezení nebo úplném zákazu výkonu práva na styk.¹⁴¹

Pouhá skutečnost, že dítě odmítá se s oprávněným rodičem stýkat, není důvodem pro omezení nebo zákaz styku. V těchto situacích musí soud najít kompromis mezi přáními dítěte a právem oprávněného rodiče. Soud v těchto situacích zkoumá především to, jaké řešení nejlépe odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. S ohledem na základní zásadu výkonu rodičovské zodpovědnosti zpravidla je v zájmu blaha dítěte stýkat se s oběma rodiči; o základní zásadě blíže viz oddíl 6.2.1) by soud měl uložit pečujícímu rodiči využít jeho rodičovskou autoritu a správným působením na dítě překonat jeho odmítání a odpor a přimět je ke styku s oprávněným rodičem. Německá úprava, vycházející

¹³⁸ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1071

¹³⁹ k tomu srovnej usnesení BVG ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 1 BvR 1827/06; *Bundesverfassungsgericht, BVerfG, Beschluss vom 26. 9. 2006 - 1 BvR 1827/06* [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupný z: <<http://lexetius.com/2006.2948>>.

¹⁴⁰ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1081

¹⁴¹ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1954

z výše uvedené základní zásady, v praxi prosazuje přístup, kdy by blaho dítěte mělo být prosazováno i proti jeho vůli, pokud jeho argumenty a důvody pro odmítání styku s oprávněným rodičem nejsou oprávněné.¹⁴²

Náklady na styk zpravidla nese rodič oprávněný ke styku. Rozdělení nákladů mezi rodiče je obvykle upraveno tím způsobem, že místo předání dítěte je určeno na takovém místě, kam je musí dopravit pečující rodič, naopak po ukončení styku oprávněný rodič přiveze dítě zpět do místa jeho bydliště, čímž se náklady na předání dítěte mezi rodiče poměrně rozdělí.

Obdobně jako v České republice i v Německu může rodič, jehož právo na styk s dítětem nebylo realizováno v souladu s rozhodnutím soudu, požadovat náhradu vzniklé škody po pečujícím rodiči, pokud v realizaci styku pečující rodič zabránil, a to i v případě, že pečující rodič se domnívá, že rozhodnutí soudu není v souladu s blahem dítěte. Tímto způsobem rozhodl i německý Spolkový soudní dvůr (Bundesgerichtshof, dále jen BGH; jedná se o obdobu českého Nejvyššího soudu) ve svém rozhodnutí ze dne 19. 6. 2002, sp. zn. XII ZR 173/00.¹⁴³

6.1.2 Ustálená rozhodovací praxe

Podobně jako v České republice i v Německu můžeme vyzorovat trend převážného svěřování dětí do péče matek. Stejně jako v České republice jsou v přibližně 90 % případů děti svěřeny do péče matky, ve zbývajících 10 % pak dochází ke svěřeni do péče otce. Jak vyplývá ze statistických údajů zveřejněných na internetových stránkách Spolku matek a otců samoživitelů (Verband alleinerziehender Mütter und Väter Bundesverband), zatímco počet matek, které se samy starají o nezletilé dítě nebo děti, od roku 1996 do roku 2006 narůstal a od roku 2006 pak jejich množství zůstává přibližně stejné, počet otců, kteří se sami starají o nezletilé dítě nebo děti, po celou dobu zůstává přibližně stejný.¹⁴⁴

I v Německu fungují sdružení, která bojují za práva otců. Jedním z nich je například spolek Väteraufbruch für Kinder. Činnost tohoto spolku byla zahájena v roce 1988 a cílem bylo zpočátku zdůraznění role otce v případě rozpadu rodiny nejen jako živitele, ale i nadále jako osoby pečující o dítě. Na rozdíl od českých sdružení má tento spolek v první řadě úlohu politickou – snaží se o změnu, která se projeví i v zákonných ustanoveních, až další úlohou je pak sociální role, kdy nabízí pomoc opuštěným otcům

¹⁴² BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1954

¹⁴³ *Bundesgerichtshof, BGB § 1684 Abs. 1, 2* [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2002,1061>>.

¹⁴⁴ *Alleinerziehende: allgemeine Entwicklung* [online]. [citováno 7. 10. 2011]. Dostupné z: <http://www.vamv.de/fileadmin/user_upload/bund/dokumente/Pressemitteilungen/Hintergrundinformationen/Statistik/Statistik_2009_AE_allg..pdf>.

odtrženým od jejich dětí. V tomto ohledu nabízí spolek na regionálních úrovních profesionální poradenství, pořádá semináře a různé kurzy. Nadále však zastává i svou politickou úlohu a významně se podílí na reformách německého rodinného práva.¹⁴⁵

6.1.3 Rodičovská zodpovědnost a právo na styk

Německá právní úprava na rozdíl od českého ZoR až na výjimečné případy předpokládá, že svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů jsou automaticky omezena rodičovská práva druhého z rodičů. Nezřídka se tedy setkávám s rozhodnutími německých soudů, kdy dítě je po rozvodu svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů. Druhý z rodičů obvykle má právo se s dítětem stýkat, ale v podstatě již nemá žádný větší vliv na rozhodování o dítěti. Právo na styk s dítětem v těchto případech slouží k tomu, aby se oprávněný rodič pravidelně mohl na vlastní oči přesvědčit o tělesném a duševním stavu svého dítěte a o jeho vývoji, aby mohl udržovat příbuzenské vztahy a zabránit odcizení a aby rodič i dítě mohli cítit vzájemnou lásku.¹⁴⁶

V těchto případech má právo péče přednost před právem styku, na druhou stranu je ale výkonem tohoto práva omezeno. Po dobu, kdy se dítě nachází v péči oprávněného rodiče, přebírá tento rodič výkon práva péče o dítě, může rozhodovat o běžných záležitostech dítěte a rodič, kterému jinak náleží právo péče o dítě, by tento stav měl respektovat a po soudem stanovenou dobu styk oprávněného rodiče s dítětem nenarušovat.¹⁴⁷ Pečující rodič tak například nemá právo určovat, kde se bude styk dítěte s rodičem konat, nemá právo rozhodovat o tom, kdo bude přítomen při styku s oprávněným rodičem (nemůže tedy trvat na tom, že třetí osoba bude dítě doprovázet, pokud tak nebylo stanoveno v rozhodnutí soudu, resp. oprávněný rodič takový požadavek nemusí akceptovat), nebo naopak se kterými osobami se dítě v průběhu kontaktu s oprávněným rodičem nesmí setkat (zde se obvykle jedná o zákazy směřované vůči novým partnerům případně dalším rodinným příslušníkům, kteří se mohli podílet na rozpadu původního manželského či partnerského vztahu rodičů). V zásadě je možné považovat takový požadavek za oprávněný, pokud by se dítě mělo setkat s osobou, která by vážně ohrožovala jeho zdraví (např. z důvodu možné nákazy infekční nemocí), morální a duševní rozvoj (např. alkoholici, prostitutky, drogově

¹⁴⁵ *Der Väteraufbruch ist seit 1988 für Kinder da* [online]. [citováno 1. 10. 2011]. Dostupné z: <<http://www.vaeteraufbruch.de/index.php?id=13>>.

¹⁴⁶ k tomu srovnej usnesení BVG ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 1 BvR 1827/06; *Bundesverfassungsgericht, BVerfG, Beschluss vom 26. 9. 2006 - 1 BvR 1827/06* [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2006,2948>>.

¹⁴⁷ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1952

závislé osoby), apod. Naopak zohlednit by v takové situaci měl oprávněný rodič přání a představy dítěte.¹⁴⁸

6.1.4 Právo na styk a vyživovací povinnost

Právo na styk dítěte s rodiči, resp. rodičů s dítětem patří mezi nezadatelná osobní práva, není tedy možné se ho vzdát. Prohlášení, kterým by se osoba takového práva vzdala, by bylo nicotné ve smyslu ustanovení § 134 německého občanského zákoníku. Samozřejmě vzdání se práva na styk s dítětem nemá ani vliv na vyživovací povinnost vůči dítěti – není možné podmiňovat placení výživného umožněním styku s dítětem.¹⁴⁹

Pokud ke styku nedochází pravidelně (ať již z toho důvodu, že oprávněný rodič svého práva nevyužívá, nebo pečující rodič styk neumožňuje), není tato skutečnost důvodem pro neplnění vyživovací povinnosti nebo krácení výživného. Jedinou výjimkou je situace, kdy oprávněný rodič o dítě převážně přes den pečuje a to i nad rámec stanoveného styku, v takovém případě je důvod ke zkrácení nebo snížení vyživovací povinnosti.¹⁵⁰ Naproti tomu ani vykonávání práva styku, tedy skutečnost, že dítě se po určitou dobu zdržuje v domácnosti oprávněného rodiče a pobývá zde na jeho náklady, není důvodem pro krácení či snížení výživného, neboť skutečnost, že bude realizován styk a oprávněný rodič po určitou dobu ponese náklady na dítě, je zohledněna již v Düsseldorfských tabulkách, na jejichž základě je v Německu určována vyživovací povinnost (v závislosti na příjmu rodiče, věku dítěte a počtu dalších vyživovacích povinností rodiče).¹⁵¹ Na druhou stranu BGH ve svém rozhodnutí ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. XII ZR 56/02, deklaroval, že nezbývá-li rodiči v důsledku placení výživného a úhrady nákladů na dopravu a následnou péči o děti v průběhu soudem určeného styku dostatek prostředků pro zaopatření sebe sama, je to důvodem pro změnu výše vyživovací povinnosti.¹⁵²

6.2 Rodinné právo

Komplexní úprava rodinného práva je v německé legislativě obsažena v občanském zákoníku (*Bürgerliches Gesetzbuch*, dále jen BGB), konkrétně v jeho 4. knize, v ustanoveních § 1297 až § 1921. 4. kniha je rozdělena na oddíly, otázka

¹⁴⁸ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1076

¹⁴⁹ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1952

¹⁵⁰ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1956

¹⁵¹ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1077

¹⁵² *Bundesgerichtshof, BGB §§ 1603 Abs. 2, 1612 b Abs. 5, 1684 Abs. 1* [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2005,317>>.

právních vztahů mezi rodiči a dítětem a otázky rodičovské zodpovědnosti jsou upraveny ve 2. oddílu 4. knihy.

Úprava styku dítěte s rodiči je obsažena v 5. části 2. oddílu 4. knihy BGB, která zahrnuje ustanovení § 1626 až § 1698b.

Německá úprava je na rozdíl od úpravy české mnohem rozsáhlejší a problematiku styku dítěte s rodiči i s ostatními blízkými osobami řeší mnohem komplexněji. Zatímco v českém rodinném právu je potřeba odpovědi na některé praktické otázky hledat v judikatuře nebo za pomoci analogie, německé rodinné právo tyto otázky řeší přímo v zákonném ustanovení.

6.2.1 Základní zásada

Základním ustanovením je § 1626 BGB, který upravuje zásady rodičovské zodpovědnosti. Otázce styku rodičů s dítětem je pak věnován odst. 3 § 1626 BGB.¹⁵³

§ 1626 odst. 3 BGB

K blahu dítěte náleží zpravidla styk s oběma rodiči. Totéž platí pro styk s dalšími osobami, k nimž má dítě vazby, pokud jejich zachování je potřebné pro jeho vývoj.

Toto ustanovení deklaruje, že pro dobro dítěte je zpravidla vhodné udržovat styk s oběma rodiči. Totéž platí pro styk s dalšími osobami, ke kterým má dítě vytvořené vazby, pokud zachování těchto vazeb je potřebné pro další rozvoj dítěte.

Ačkoliv BGB celou problematiku úpravy práv k dítěti (a to nejen práva na styk) staví na pojmu „blaho dítěte“ (Wohl des Kindes), tento pojem není nikde blíže definován. Je tedy povinností příslušného soudu pro rodinné věci, který v daném případě rozhoduje, aby situaci a otázku blaha dítěte posuzoval v každém případě individuálně.

Ačkoliv dle ustanovení § 1626 odst. 3 BGB je v zájmu blaha dítěte, aby se stýkalo se svými rodiči, není možné rodiče oprávněného ke styku nutit, aby se s dítětem stýkal, pokud o tento styk nemá zájem, a to ani v případech, kdy je blaho dítěte právě v důsledku nedostatku kontaktu s oběma rodiči přímo ohroženo. Ustanovení § 1626 odst. 3 BGB formuluje právo na styk jako subjektivní právo, kterému však nekoresponduje vynutitelná povinnost styk realizovat nebo umožňovat. Proto je právo na styk blíže rozvedeno v dalších ustanoveních BGB.¹⁵⁴

¹⁵³ *Bürgerliches Gesetzbuch, § 1626 Elterliche Sorge, Grundsätze* [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/BGB/1626.html>>.

¹⁵⁴ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1912

Konkrétně se jedná o ustanovení § 1684 BGB, které upravuje právo dítěte na styk s rodiči, § 1685 BGB, který upravuje právo dítěte na styk s dalšími blízkými osobami, a § 1686 BGB, který řeší otázku práva na informace o dítěti.

6.2.2 Styk dítěte s rodiči

§ 1684 BGB upravuje otázku styku dítěte s rodiči.

§ 1684 BGB

(1) Dítě má právo na styk s každým z rodičů; každý rodič je oprávněn a povinen stýkat se s dítětem.

(2) Rodiče jsou povinni zanechat všeho, co narušuje vztah dítěte ke druhému rodiči nebo ztěžuje výchovu dítěte. Totéž platí, pokud se dítě nachází v péči třetí osoby.

(3) Soud pro rodinné věci může rozhodnout o rozsahu práva na styk a blíže upravit jeho výkon i vůči třetím osobám. Může přimět zúčastněné osoby prostřednictvím nařízení k plnění povinností upravených v odst. 2. Je-li povinnost stanovená v odst. 2 dlouhodobě nebo opakovaně podstatně porušována, může soud pro rodinné věci pro realizaci styku nařídit opatrovnictví (opatrovnictví pro styk). Opatrovnictví pro styk zahrnuje právo požadovat vydání dítěte pro účely uskutečnění styku a po dobu průběhu styku určit místo jeho pobytu. Toto nařízení musí být časově omezeno. Pro náhradu nákladů a odměnu opatrovníka pro styk platí ustanovení § 277 zákona o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné soudní pravomoci přiměřeně.

(4) Soud pro rodinné věci může právo na styk nebo výkon dřívějšího rozhodnutí o právu na styk omezit nebo zakázat, je-li to potřebné v zájmu blaha dítěte. Rozhodnutí, kterým se právo na styk nebo jeho výkon na delší dobu nebo trvale omezuje nebo zakazuje, může být vydáno pouze tehdy, bylo-li by jinak ohroženo blaho dítěte. Soud pro rodinné věci může zejména nařídit, že styk se smí konat pouze tehdy, pokud bude přítomna třetí pomocná osoba. Třetí osobou může být i orgán péče o dítě nebo spolek; tyto pak vždy určí, která konkrétní osoba bude tuto úlohu zastávat.¹⁵⁵

Již základní ustanovení o styku dítěte s jeho rodiči nabízí zásadní rozdíl od české právní úpravy. Podle německého práva má rodič nejen právo se se svým dítětem stýkat, ale současně povinnost, neboť – jak je uvedeno v základní zásadě o rodičovské zodpovědnosti v ustanovení § 1626 odst. 3 BGB – zpravidla je styk dítěte s jeho rodiči v zájmu blaha dítěte.

¹⁵⁵ Bürgerliches Gesetzbuch, § 1684 Umgang des Kindes mit den Eltern [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/BGB/1684.html>>.

V této věci existuje usnesení BGH ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. XII ZB 225/06. V tomto případě se matka domáhala, aby otec jejího syna se se synem stýkal a výchovně na něj působil, neboť matka sama na výchovu syna nestačila, syn byl umístěn ve výchovném zařízení. Dítě se narodilo z nemanželského vztahu, otec byl ženatý a měl vlastní rodinu a další děti. Rodiče se rozešli ještě před narozením syna a otec se se synem nikdy nestýkal. Soud prvního stupně návrhu matky vyhověl a otcí uložil povinnost se s dítětem stýkat. Odvolací soud naproti tomu návrh matky zamítnul, načež matka podala stížnost k BGH. BGH vyslovil, že povinnost stýkat se s dítětem, kterou po otcí požaduje matka a kterou také vyslovil prvoinstanční soud, není zásahem do práva na ochranu osobnosti. V konečném rozhodnutí však byl návrh matky zamítnut a to z toho důvodu, že právo na styk s rodičem je osobnostním právem dítěte a může tedy být uplatňováno pouze dítětem, nebo jeho jménem prostřednictvím zákonného zástupce, a nebo opatrovníka, ale nikoliv pečujícím rodičem.¹⁵⁶ Obdobně rozhodoval i německý ústavní soud (Bundesverfassungsgericht, dále jen BVerfG) ve svém rozhodnutí ze dne 1. 4. 2008, sp. zn. 1 BvR 1620/04, kdy konstatoval, že zásah do základního práva na ochranu osobnosti spojený s povinností stýkat se se svým dítětem je ospravedlněn rodičům ústavou uloženou zodpovědností za jejich dítě a právem dítěte na péči a výchovu svých rodičů. Rodiče musí snášet povinnost stýkat se se svým dítětem, je-li to v zájmu blaha dítěte.¹⁵⁷

Jak z tohoto usnesení plyne, v zásadě je možné donutit rodiče, který nemá zájem se s dítětem stýkat, aby svůj styk skutečně realizoval, je-li to v zájmu blaha dítěte (např. může-li to pomoci výchovně zvládnout dítě), návrh na nařízení výkonu styku rodiče s dítětem však může být podán pouze jménem samotného dítěte.

Je však otázkou, jaký smysl má nutit rodiče ke kontaktu s dítětem, o které nemá zájem, jaký přínos by takový kontakt pro dítě měl. Stejně tak jako je sporné nutit dítě stýkat se s rodičem, ke kterému má negativní vztah (u dětí je však na místě podotknout, že tento jejich negativní postoj je zpravidla způsoben ovlivňováním především ze strany pečující osoby, případně jiných osob a vhodnou přípravou na kontakt a postupným sbližováním se s oprávněným rodičem se tento negativní postoj dá odbourat, což bohužel u rodiče, který je odhodlán své dítě zavrhnout, neplatí).

Naproti tomu obdobně jako je tomu v českém ZoR, dochází-li k soustavnému bránění ve styku dítěte s oprávněným rodičem a situace již zašla tak daleko, že hrozí odcizení mezi dítětem a oprávněným rodičem, může to vést až k odebrání dítěte z péče rodiče.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Bundesgerichtshof, BGB § 1684 Abs. 1 [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2008,1362>>.

¹⁵⁷ Bundesverfassungsgericht [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2008,481>>.

¹⁵⁸ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1912

Rodiče mají právo se stýkat s dětmi i v situaci, kdy děti jsou svěřeny do péče třetí osoby. V takovém případě samozřejmě musí soud upravit rozsah styku rodičů s dětmi. Dle usnesení BGH ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. XII ZB 54/03, není třetí osoba (v tomto případě pěstounská rodina) oprávněna k podání opravných prostředků proti rozhodnutí o styku biologických rodičů s dítětem. Styk biologického rodiče s dítětem sice představuje bezprostřední zásah do péče pěstounů o dítě, v žádném případě však nezasahuje do právního postavení pěstounů.¹⁵⁹

6.2.3 Styk dítěte s dalšími osobami

§ 1685 BGB upravuje otázku styku dítěte s dalšími blízkými osobami.

§ 1685 BGB

- (1) *Prarodiče a sourozenci mají právo na styk s dítětem, je-li to v zájmu blaha dítěte.*
- (2) *Totéž platí pro zvlášť blízké osoby dítěte, pokud tyto nesou nebo nesly za dítě skutečnou zodpovědnost (sociálně-rodinný vztah). Převzetí skutečné zodpovědnosti se zpravidla předpokládá, pokud osoba žila s dítětem po delší dobu ve společné domácnosti.*
- (3) *§ 1684 odst. 2 až 4 platí přiměřeně. Opatrovnictví pro styk podle § 1684 odst. 3 věty třetí až páté může soud nařídít pouze tehdy, jsou-li splněny předpoklady ustanovení § 1666 odst. 1.*^{160 161}

Styk jiné osoby s dítětem může soud pro věci rodinné upravit tehdy, pokud je to potřebné pro zdárný rozvoj dítěte – musí být tedy splněna pozitivní podmínka týkající se zachování blaha dítěte. Pro úpravu vztahu s blízkými osobami (jimiž mohou být např. pěstouni, kteří o dítě určitou dobu pečovali, nebo nevlastní rodiče) je nutné, aby mezi těmito osobami a dítětem existoval důvěrný vztah. Pokud tento vztah zanikl, třeba z toho důvodu, že se dítě s těmito osobami delší dobu nemělo možnost stýkat, není možné se úpravy styku domáhat.¹⁶² Naproti tomu zakázat nebo omezit styk dítěte jak s rodiči, tak s jinými blízkými osobami může soud pouze za splnění negativní podmínky

¹⁵⁹ Bundesgerichtshof, BGB § 1684 Abs. 1; FGG §§ 20 Abs. 1, 57 Abs. 1 Nr. 9 [online]. [citováno 4. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2005,773>>.

¹⁶⁰ § 1666 odst. 1 BGB: *Je-li ohroženo tělesné, duševní nebo psychické blaho dítěte nebo jeho majetek a nejsou-li rodiče ochotni nebo schopni toto ohrožení odvrátit, přijme soud pro věci rodinné opatření, která jsou pro odvrácení nebezpečí potřebná.* Srovnej Bürgerliches Gesetzbuch, § 1666 Gerichtliche Maßnahmen bei Gefährdung des Kindeswohls [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/BGB/1666.html>>.

¹⁶¹ Bürgerliches Gesetzbuch, § 1685 Umgang des Kindes mit anderen Bezugspersonen [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/BGB/1685.html>>.

¹⁶² k tomu srovnej usnesení BGH ze dne 4. 7. 2008, sp. zn. XII ZB 161/98; Bundesgerichtshof, BGB § 1685 Abs. 2; FGG § 20 [online]. [citováno 5. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2001,1287>>.

– vyžaduje-li to zájem dítěte v tom smyslu, že by blaho dítěte bylo při pokračujícím styku s takovou osobou ohroženo.¹⁶³

Zatímco ustanovení § 1685 BGB upravuje výslovně pouze styk dítěte s prarodiči a sourozenci, případně s dalšími osobami, s nimiž ale dítě žilo ve společné domácnosti a které za dítě nesou nebo nesly odpovědnost, ustanovení § 1626 odst. 3 BGB uvádí jakékoliv osoby, k nimž má dítě vybudovaný vztah. Může se tedy jednat i o známé, kamarády, přátele, nebo vzdálenější příbuzné. Tyto osoby se ale v důsledku konkrétní úpravy § 1685 BGB nemohou domáhat svého práva na styk s dítětem. O další rozvoj vztahů dítěte k těmto osobám by měly pečovat rodiče a to formou přiměřených rozhodnutí o dítěti a při realizaci ustanovení § 1632 odst. 2 BGB^{164 165}.

Osobou, která může být v životě dítěte důležitá a s níž může být vhodné upravit styk, může být dle usnesení BVG ze dne 9. 4. 2003, sp. zn. 1 BvR 1493/96, i biologický otec dítěte, který není uveden jako matrikový otec dítěte, pokud mezi ním a dítětem existuje sociálně-rodinný vztah. Je zásahem do ústavně chráněného práva na rodinný život, pokud by byl styk biologického otce s dítětem zakázán v případě, že tento styk prospívá blahu dítěte.¹⁶⁶

Podobně jako při výkonu styku s oprávněným rodičem i styk dítěte s jinými osobami – zejména prarodiči, sourozenci – může být negativně ovlivňován působením pečujícího rodiče, který se snaží zpretrhat vazby zejména k prarodičům ze strany oprávněného rodiče a nebo polorodým sourozencům ze strany oprávněného rodiče. Obecně zde platí přibližně totéž, co již bylo popsáno o chování rodičů – malé dítě je velmi snadno ovlivnitelné a může bezmyšlenkovitě přebírat názory pečujícího rodiče a tím si vytvářet negativní vztah k dříve milovaným osobám. Pečující rodiče by proto měli respektovat kladný vztah dítěte k těmto osobám a nesnažit se jej pouze z důvodu svých osobních konfliktů zničit.¹⁶⁷

6.2.4 Právo na informace

§ 1686 BGB upravuje otázku práva na informace o osobních poměrech dítěte.

¹⁶³ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1912

¹⁶⁴ § 1632 odst. 2 BGB: *Osobní péče zahrnuje také právo určovat nebo zakazovat styk dítěte k třetím osobám. Srovnej Bürgerliches Gesetzbuch, § 1632 Herausgabe des Kindes; Bestimmung des Umgangs; Verbleibensanordnung bei Familienpflege* [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/BGB/1632.html>>.

¹⁶⁵ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 722

¹⁶⁶ Bundesverfassungsgericht [online]. [citováno 5. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://lexetius.com/2003,446>>.

¹⁶⁷ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1079

§ 1686 BGB

*Každý rodič může od druhého rodiče požadovat informaci o osobních poměrech dítěte, má-li na tom oprávněný zájem, pokud to neodporuje zájmu o blaho dítěte. V případě sporu rozhoduje soud pro věci rodinné.*¹⁶⁸

Povinnost sdělovat informace o dítěti se vztahuje pouze na rodiče. Na základě tohoto ustanovení tedy nemohou žádat informace o dítěti třetí osoby (prarodiče, sourozenci, další příbuzní), ani rodiče nemohou žádat informace o dítěti od třetích osob (pěstounů, učitelů, atd.).

Právo na informace o osobních poměrech dítěte se vztahuje zejména na informace o zdravotním stavu, vývoji, školním prospěchu, životních a sociálních podmínkách, ve kterých dítě žije a rodič, který dítě nemá ve své péči, má právo na předání aktuálních fotografií, které mu mohou přiblížit způsob života jeho dítěte.

Výkladem a praxí se ustálily časové intervaly, ve kterých je možné požadovat informace o dítěti. Ustanovení § 1686 BGB předpokládá, že rodič musí mít oprávněný zájem tyto informace získat. Informace o zdravotním stavu a prospěchu dítěte se považuje za rozumně oprávněné žádat jedenkrát za měsíc. Samozřejmě v extrémních situacích, např. v případě vážné nemoci nebo úrazu dítěte, by rodič měl být informován průběžně, nebo alespoň častěji. Právo na předání fotografií dítěte má oprávněný rodič uplatňovat méně často, komentář BGB¹⁶⁹ uvádí, že přibližně jedenkrát do roka, osobně se však domnívám, že zde bude hrát velkou roli věk dítěte – zatímco u dětí školního a vyššího věku je zasílání či předkládání fotografií jedenkrát až dvakrát do roka přiměřené změnám v jejich vývoji (odhlédneme-li od období puberty, kdy jsou děti vlastním přičiněním schopny změnit razantně svůj vzhled i několikrát za měsíc), u novorozenců, batolat a dětí předškolního věku je vývoj natolik rychlý a děti se mění doslova ze dne na den, že by oprávněný rodič měl mít možnost si aktuální fotografie svého dítěte vyžádat častěji.

Pokud má oprávněný rodič v rámci výkonu svého práva na styk vycestovat s dítětem do zahraničí, kde je pro cestu nebo pobyt potřebné určité lékařské vyšetření nebo povinné očkování, může i mimořádně žádat o předložení potvrzení o tomto vyšetření nebo očkování. Obecně jsou však intervaly, v jakých může oprávněný rodič žádat informace o svém dítěti, velmi individuální a je nutné je posuzovat případ od případu a dle konkrétní situace.¹⁷⁰

¹⁶⁸ *Bürgerliches Gesetzbuch, § 1686 Auskunft über die persönlichen Verhältnisse des Kindes* [online]. [citováno 25. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/BGB/1686.html>>.

¹⁶⁹ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1098

¹⁷⁰ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1959

Primárně je toto ustanovení určeno pro rodiče, který nemá dítě ve své péči a tím pádem nemá možnost se průběžně přesvědčovat o vývoji a prospívání svého dítěte. Domáhat se tohoto ustanovení je možné jak v případech, kdy rodič vykonává právo styku a může se tedy některé informace dozvědět ve stanovených termínech přímo od dítěte, tak v případech, kdy je styk rodiče s dítětem omezen nebo zcela zakázán. V situaci, kdy je styk zakázán, však neexistuje povinnost sdělovat druhému rodiči adresu a telefonní číslo dítěte.

Na druhou stranu však informace o dítěti může žádat i rodič, který má dítě svěřeno do své péče a oprávněný rodič v průběhu svého styku s dítětem získal informace nebo poznatky, které jsou podstatné pro výchovu a vývoj dítěte a tudíž pečující rodič má právo s nimi být seznámen.

Rodiče si nemusí informace poskytovat přímo, možné je sdělení prostřednictvím třetí osoby – jiného rodinného příslušníka, společného známého, nebo obvykle přes advokáta.

U dětí starších, které se svým věkem již blíží plnoletosti, by některé informace neměly být předávány bez jejich souhlasu, zejména informace o jejich zdravotním stavu, o přátelských a partnerských vztazích, apod.¹⁷¹

6.3 Procesní právo

Základním procesním předpisem německého právního pořádku je civilní procesní řád (Zivilprozessordnung, dále jen ZPO), pro řízení ve věcech rodinných pak je speciálním zákonem zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné soudní pravomoci (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, dále jen FamFG).

6.3.1 Řízení v rodinných věcech

K řízení v rodinných věcech je dle ustanovení § 621 odst. 1 bod 2 ZPO příslušný rodinný soud. Místní příslušnost je pak určena na základě ustanovení § 43 a § 36 odst. 1 a 2 FamFG.¹⁷² Průběh řízení je speciálně upraven v FamFG, ustanovení ZPO se použijí pouze tehdy, pokud řízení o úpravu poměrů k dítěti probíhá souběžně s rozvodovým řízením (v tom případě je pro projednání příslušný stejný soud, u něhož probíhá rozvodové řízení).¹⁷³

¹⁷¹ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1096 – 1098

¹⁷² BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1084

¹⁷³ THOMAS, H., PUTZO, H. *Zivilprozessordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften, Kommentar*. 27. vydání. Mnichov: Verlag C. H. Beck, 2005, s. 811

O úpravě práva styku s dítětem rozhoduje soud pro věci rodinné a to buď na návrh jednoho z rodičů (resp. nositelů rodičovské zodpovědnosti) nebo i na návrh třetí osoby (obvykle orgánu péče o děti (Jugendamt)).

Rozhodnutí soudu prvního stupně se v Německu dle ustanovení § 621a odst. 1 ZPO a § 329 odst. 3 ZPO doručuje i nezletilým dětem, jichž se týká, pokud jsou starší 14 let. Speciální úpravu obsahuje ustanovení § 59 odst. 2 FamFG, podle kterého rozhodnutí bude dítěti doručeno bez odůvodnění, pokud by mohlo dojít k negativním dopadům na výchovu, vývoj nebo zdraví dítěte, nebo pokud by toto odůvodnění mohlo být pro dítě zraňující.¹⁷⁴ Nezletilé dítě, jehož se řízení dotýká a je tedy jeho účastníkem, může i bez pomoci svého zástupce (zákonného zástupce nebo tzv. advokáta pro řízení) podat stížnost proti vydanému rozhodnutí. Totéž platí i pro řízení, v nichž má dítě právo být slyšeno.¹⁷⁵

V Německu je zákonem definována hranice věku dítěte, kdy soudy, případně jiné orgány, mají povinnost respektovat přání dítěte a dítě musí dostat možnost se k věci vyjádřit. Touto věkovou hranicí je 14 let.¹⁷⁶ Pokud tedy má dojít k odnětí dítěte v rámci výkonu rozhodnutí, může se tak stát i proti vůli dítěte, je-li tento postup a je-li realizace kontaktu dítěte s rodičem jednoznačně v zájmu dítěte a není-li možné dosáhnout realizace styku jiným způsobem, ovšem pouze za předpokladu, že toto dítě je mladší 14 let. U starších dětí již jejich vůle musí být zohledněna a není možné dítě odejmout a donutit ke styku proti jeho vůli.¹⁷⁷ V žádném případě pak není možné nutit dítě ke styku s rodičem násilím.¹⁷⁸ Je však obecně známo, že kontakty vynucené proti vůli dítěte nemohou mít stejnou hodnotu jako styk, probíhající aniž by se mu dítě bránilo. Rodič, který se s takovým problémem setká a nechce zbytečně nutit své dítě k setkáním, o která dítě nemá zájem, má dle ustanovení sociálního zákoníku právo požádat o poradenství a podporu k tomu příslušné instituce.¹⁷⁹

S účinností od 1. 9. 2009 byl na základě zkušeností tzv. Cochemské praxe (viz podkapitola 6.4) v Německu vydán zákon o reformě řízení v rodinných věcech a věcech dobrovolné soudní pravomoci (Gesetz zur Reform des Verfahrens in Familiensachen und in Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit).¹⁸⁰

¹⁷⁴ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1085

¹⁷⁵ § 59 odst. 1 FamFG

¹⁷⁶ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, § 159 Persönliche Anhörung des Kindes [online]. [citováno 7. 10. 2011]. Dostupné z: <<http://dejure.org/gesetze/FamFG/159.html#Rspr>>.

¹⁷⁷ TAMM, M. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsintention und Regelungsschwerpunkte. In Šínová, R. a kolektiv, s. 71 a § 90 FamFG

¹⁷⁸ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1957

¹⁷⁹ BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008, s. 1912

¹⁸⁰ TAMM, M. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regelungsintention und Regelungsschwerpunkte. In Šínová, R. a kolektiv, s. 57

Touto reformou došlo zejména k výraznému posílení sankcí, které je možné uložit v rámci výkonu rozhodnutí o styku s dítětem a vydávání protiprávně zadržených dětí. Mezi tyto sankce patří nově zavedené ukládání pořádkových pokut a to až do výše 25.000,-- €¹⁸¹ (podobně jako v České republice se jedná o maximální výši jedné pokuty, která nesmí překročit tuto částku, pokuty je však možné ukládat opakovaně) a možnost uvalení vazby na osobu, která nerespektuje soudem stanovená pravidla styku. Tyto sankce mají být preventivním prostředkem, který pečujícího rodiče odradí od pouhé myšlenky komplikovat či bránit ve styku oprávněného rodiče s dítětem.

Ohledně řízení ve věcech úpravy styku s dítětem došlo k výraznému urychlení řízení, kdy první termín má být nařízen do jednoho měsíce od podání návrhu. Soud má v každém případě upřednostňovat smírné vyřešení věci, pokud se rodiče dohodnou, uzavřou smír, toto řešení má být soudem akceptováno bez dalšího.¹⁸²

Předběžná opatření mohou být obecně vydávána pouze na návrh, předběžná opatření v rodinných věcech však mohou být vydávána i z moci úřední bez návrhu.

6.3.2 Výkon rozhodnutí

K řízení o výkon rozhodnutí o styku s dítětem je příslušný rodinný soud, pokud ve věci rozhodoval. Pokud má být vykonáno rozhodnutí jiného soudu, platí obecná pravidla o příslušnosti a ve věci bude příslušný nikoliv rodinný, ale obecný soud.¹⁸³

Právo na styk je vykonatelné. Soud může styk rodiče s dítětem vynutit. Donucovacími prostředky jsou buď pokuty, v případě, že povinností je vydání osoby, může být místo donucovací pokuty uložena i donucovací vazba (§ 33 odst. 1 FamFG). Dle ustanovení § 33 odst. 2 FamFG je možné kromě donucovacích prostředků uvedených v odstavci 1 v případě, že podle rozhodnutí má být vydána osoba nebo věc a jiným způsobem není možné dosáhnout výkonu rozhodnutí, použít i násilí, které však nikdy nesmí být zaměřeno přímo proti dítěti.¹⁸⁴ Před využitím donucovacích prostředků se rodiče mají účastnit smířčího řízení dle ustanovení § 52a FamFG. Při jednání soud vysvětlí rodičům, jaké následky může mít pro blaho dítěte bránění ve styku s jedním z rodičů. Rovněž poukáže na možné právní následky bránění nebo ztěžování výkonu styku, především na možnost využití donucovacích prostředků a na možnost omezení

¹⁸¹ TAMM, M. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regulationsintention und Regelungsschwerpunkte. In Šínová, R. a kolektiv, s. 60

¹⁸² TAMM, M. Das neue Familienverfahrensgesetz in Deutschland: Regulationsintention und Regelungsschwerpunkte. In Šínová, R. a kolektiv, s. 59

¹⁸³ THOMAS, H., PUTZO, H. *Zivilprozessordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften, Kommentar*. 27. vydání. Mnichov: Verlag C. H. Beck, 2005, s. 813

¹⁸⁴ SCHWAB, D., WAGENITZ, T. *Familienrechtliche Gesetze. Synoptische Textausgabe mit dem neuen Kindschaftsrecht, dem Kindesunterhaltsgesetz, dem neuen Eheschließungsrecht, dem Betreuungsrechtsänderungsgesetz und dem Minderjährigenhaftungsbeschränkungsgesetz sowie einer Einführung in die Reformgesetze*. 3. vydání. Bielefeld: Nakladatelství Ernst und Werner Gieseking, GmbH, 1999, s. 19

nebo odnětí práva péče. Rodičům je také doporučeno využít možnosti pomoci poraden a orgánů péče o mládež.¹⁸⁵ Pokud v rámci tohoto smírčího řízení dojde k uzavření dohody, je tato dohoda soudem schválena. Není-li smírčí řízení úspěšné, i o tomto výsledku je soud povinen vydat usnesení.¹⁸⁶

V Německu se v případě řízení o uznání a výkon zahraničních rozhodnutí o styku s dítětem postupuje podle ustanovení § 16a FamFG a podle ustanovení § 640 a násl. ZPO.¹⁸⁷

Pro výkon rozhodnutí v Německu, alespoň pokud se jedná o rozhodnutí vydaná v jiném členském státě Evropské unie, platí postup dle nařízení Brusel IIa. Zde tedy mohu v plném rozsahu odkázat na informace uvedené v oddílu 5.2.3.

6.4 Cochemská praxe

6.4.1 Vznik a vývoj Cochemské praxe

Počátky formování Cochemské praxe lze najít na přelomu let 1992 a 1993, kdy v německém okrese Cochem-Zell se vytvořilo sdružení, jehož cílem bylo zajistit spolupráci profesí, které se podílí na řešení rodičovských sporů.

Značným problémem německého soudnictví (ale nejen německého) je skutečnost, že na řízení o úpravě porozvodových poměrů k dětem se podílí vzájemně nespolupracující instituce. Ve věci rozhoduje soud na základě důkazů a písemností, které jsou mu předloženy, a rozhodnutím soudu se věc uzavírá pro všechny zúčastněné. Nikdo se již nestará o to, zda je rozhodnutí soudu dodržováno, zda dítě skutečně má možnost se stýkat s oběma rodiči ve stanovených termínech, zda nedochází k obcházení soudního rozhodnutí.¹⁸⁸ Ještě mnohem horší situace je pak u soudů, které v případě vyhroceného rodičovského konfliktu na základě znaleckého posudku „v zájmu dítěte“ rozhodnou o tom, že by se dítě po určité době nemělo s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče, stýkat vůbec, neboť vyhrocená situace mezi rodiči má na vývoj dítěte špatný vliv. Tím samozřejmě dochází ještě k mnohem většímu odcizení a zprětrhání

¹⁸⁵ § 52a odst. 3 FamFG

¹⁸⁶ SCHWAB, D., WAGENITZ, T. *Familienrechtliche Gesetzte. Synoptische Textausgabe mit dem neuen Kindschaftsrecht, dem Kindesunterhaltsgesetz, dem neuen Eheschließungsrecht, dem Betreuungsrechtsänderungsgesetz und dem Minderjährigenhaftungsbeschränkungsgesetz sowie einer Einführung in die Reformgesetze*. 3. vydání. Bielefeld: Nakladatelství Ernst und Werner Giesecking, GmbH, 1999, s. 20

¹⁸⁷ BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002, s. 1090

¹⁸⁸ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 38 – 39

vazeb mezi dítětem a rodičem, jejichž obnovení po několika měsících nebo dokonce letech je velice obtížné, ne-li dokonce zcela nemožné.¹⁸⁹

Právě z důvodu této ustálené praxe, která často měla negativní dopad na psychické zdraví a zdárný vývoj dětí, se soudce rodinného soudu v Cochem-Zell, Jürgen Rudolph, rozhodl zavést novou praxi, která by byla založena v první řadě na tom, aby se do centra řízení o úpravu poměrů k dítěti nedostal rodičovský spor, ale především zájem dítěte.¹⁹⁰

V roce 1992 se v soudním obvodu Cochem na základě iniciativy poradních míst a orgánů péče o děti konala konference pěti profesí, resp. institucí, které se podílejí na rozvodových řízeních. V rámci konference bylo zjištěno, že nejvýznamnějším důvodem pro vážnou spolupráci jsou nedůvěra a předsudky. Bylo například zjištěno, že advokáti nevěří soudům, že by byly ochotny přistoupit na jejich strategii vyřešit věc smírnou cestou v podobě dohody, zatímco advokáti jsou ze strany soudů často podezírání, že svým jednáním se snaží ještě více vyhrotit spor mezi rodiči. Stejně vyhocený se pak ukázal vzájemný vztah mezi orgány péče o dítě a advokáty. Advokáti byli ze strany pracovníků orgánů péče o mládež popisováni jako destruktivní činitelé a soustavní stěžovatelé, zatímco advokáti u pracovníků orgánů péče o dítě kritizovali nedostatek ochoty ke komunikaci, byrokratický přístup, neschopnost, nedostatek flexibility a stereotypní způsob práce podle předem daných vzorů. O poradních místech neměly ostatní profese v podstatě žádné povědomí, kromě skutečnosti, že tyto instituce existují.¹⁹¹

Výsledkem konference byla shoda všech profesí o tom, že každé dítě má právo na oba své rodiče a že v zájmu dětí je potřeba přistoupit k vzájemné spolupráci a vzájemnému propojení.

Následně v roce 1993 byla uzavřena tzv. Cochemská úmluva. Jedná se o dohodu všech pěti na konferenci zúčastněných profesí, v níž byly popsány cíle, způsoby, metody a základy propojené spolupráce.

6.4.2 Princip Cochemské praxe

Základem fungování Cochemské skupiny jsou pravidelné měsíční schůzky zástupců zúčastněných profesí. K těmto schůzkám zve orgán péče o dítě. Pro každou schůzku je určen zástupce jedné z profesí, který se stane řídící osobou daného jednání.

¹⁸⁹ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 20 – 25

¹⁹⁰ PFENNIG, M. *Die Cochemer Praxis (Cochemer „Modell“). Was steckt dahinter?* [online]. [citováno 29. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://www.ak-cochem.de/veroeffentlichungen/presse-meldungen/70-die-cochemer-praxis-cochemer-qmodell-q-was-steckt-dahinter.html>>.

¹⁹¹ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 40

O každém jednání je vyhotoven protokol, který je předán všem členům skupiny. Jednání není vedeno na principu diskusního fóra, ale na každé schůzce jsou řešeny konkrétní problémy vzájemné spolupráce, včetně kritiky práce jednotlivých profesí.¹⁹²

Podstatou Cochemské praxe je meziodvětvová spolupráce, proto také bývá někdy nazývána rovněž interdisciplinární praxí. Odvětví, která by se měla v rámci spolupráce propojit, resp. zástupci těchto profesí, kteří by spolu měli v nejlepším zájmu dítěte spolupracovat, jsou:

- rodinný soud
- advokáti
- znalci
- orgán péče o dítě
- poradní zařízení (krizová centra, poradny, apod.)
- opatrovník dítěte (v Německé literatuře je tato funkce označována jako „advokát dítěte“, do praxe byla tato funkce zavedena teprve reformou v roce 2009)¹⁹³

Jak uvádí sám soudce Rudolph, v obvodu Cochemského soudu v roce 1992 přibližně ve 20 % rodičovských sporů vykonávali rodiče i po ukončení řízení společnou péči o dítě. Do roku 1996 se jejich podíl zvýšil na 60 % a od roku 1998 prakticky nebylo vydáno žádné rozhodnutí, kterým by byla péče o dítě přiznána pouze jednomu z rodičů.¹⁹⁴

6.4.3 Cíle Cochemské praxe

Cílem tzv. Cochemské praxe je dosáhnout toho, aby rodiče byli schopni společně vykonávat svá rodičovská práva a povinnosti a to i ve vysoce vyhrocených případech. Cílem je tedy dosáhnout toho, aby výsledkem sporu, i v případě soudního řízení, bylo rozhodnutí, které bude především společným rozhodnutím rodičů. Úkolem všech zúčastněných profesí je pomoci rodičům k tomuto společnému rozhodnutí dojít, přivést jejich konflikt do takového stádia, kdy bude možné obnovit vzájemnou komunikaci rodičů a přimět je si uvědomit, že musí v první řadě jednat v zájmu svého dítěte.

Způsob, jakým má Cochemská praxe fungovat, je založen na spolupráci všech zúčastněných profesí. Tyto profese v sobě vzájemně musí vidět partnera a musí si vzájemně být k dispozici. Jednotlivé profese, ale ani samo dítě, se nesmějí stát nástrojem pro vzájemný boj rodičů, ale mají převzít řízení tohoto konfliktu.

¹⁹² *Wir über uns* [online]. [citováno 28. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://www.ak-cochem.de/wir-%C3%BCber-uns.html>>.

¹⁹³ *Willkommen beim Arbeitskreis Trennung Scheidung im Landkreis Cochem-Zell* [online]. [citováno 28. 9. 2011]. Dostupné z: <<http://www.ak-cochem.de/>>.

¹⁹⁴ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 56

Cílem této spolupráce mělo být dosažení smírných řešení v nejlepším zájmu dětí. Nejobecnějším cílem této praxe je obnovení vzájemné komunikace mezi rodiči a tím dosažení toho, že budou opět schopni společně vykonávat rodičovskou zodpovědnost. Ačkoliv Cochemská praxe se rozvíjí, funguje a stále rozšiřuje již téměř dvacet let, doposud nedošlo k přijetí jakýchkoliv právních norem, které by napomohly k vytvoření komplexního a propojeného systému, který by napomáhal řešení rodičovských konfliktů.¹⁹⁵

V rámci Cochemské praxe byla sestavena pravidla, formulovaná jako „20 proseb dětí“, která by rozcházejícím se nebo rozvádějícím se rodičům měla otevřít oči a uvědomit si, co je důležité pro jejich dítě a jak mu svým bezohledným chováním mohou ublížit. Soubor těchto pravidel je obsahem přílohy č. 1¹⁹⁶ této práce.

6.4.4 Metody Cochemské praxe

Metodou fungování Cochemské praxe je propojení kompetencí a úkonů jednotlivých profesí, tak aby každá profese měla kdykoliv možnost využít kompetence a služby jiné zúčastněné profese. Advokáti a orgány péče o dítě, jakmile jsou do případu zataženi, mají důsledně vést rodiče k tomu, aby využili služby poradních míst, advokáti mají vzájemně komunikovat a společnou strategií rovněž vést rodiče k uklidnění vyhroceného sporu i za pomoci dalších odborných institucí. Pokud je věc předložena rodinnému soudu, má se soudce zajímat o dosavadní vývoj a navázat na něj, případně jej do řízení integrovat (např. nařídit obnovení návštěv poradny, nebo již probíhající návštěvy v řízení podpořit).

Základem pro úspěšnou aplikaci Cochemské praxe je rovnocennost jednotlivých úkonů a profesí. Je potřeba vycházet z toho, že činnost všech pěti složek, tedy rodinného soudu, advokátů, orgánu péče o mládež, poradních center i soudních znalců, je pro vyřešení sporu stejně důležitá, bez ohledu na to, že každá profese plní v rámci řízení jinou funkci. Pokud přestane spolupracovat jedna ze složek, nemůže úspěšně fungovat celý systém.¹⁹⁷ „Pro lepší představu je možné použít srovnání s automobilem: Rodinný soud má funkci motoru. Pokud na konstrukci chybí třeba i jen jedno kolo, nemůže stroj jet, i kdyby všechny jeho ostatní součástky byly v té nejlepší kvalitě.“¹⁹⁸

¹⁹⁵ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 31

¹⁹⁶ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 11 – 14, srovnej *Zajištění práva styku* [online]. [citováno 29. 8. 2011]. Dostupné z: <<http://www.umpod.cz/pravo-styku>>.

¹⁹⁷ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 42 – 45

¹⁹⁸ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007, s. 45

V závěru je bohužel nutné konstatovat, že ačkoliv se Cochemská praxe za téměř dvacet let své existence rozšířila do mnoha dalších soudních obvodů v Německu (převážně na území Bavorska a Baden-Württemberska), dostala se do povědomí veřejnosti, je známa mediím i politikům, stále ještě není důsledně uplatňována u všech rodinných soudů a ve všech rodinných sporech. A v České republice bohužel zatím nikdo nevyvinul ani nejmenší snahu o zavedení obdobného modelu spolupráce.

6.5 Srovnání s českou právní úpravou

V českém a německém rodinném právu a stejně tak v samotné právní úpravě práva na styk s dítětem je možné najít jak shodné prvky (např. možnost úpravy styku s prarodiči a sourozenci, možnost omezení styku rodiče s dítětem, možnost výkonu rozhodnutí, pokud styk není umožňován v souladu s rozhodnutím soudu, a mnohé další), tak rozdíly.

V této podkapitole chci zdůraznit nejvýznamnější rozdíly v pojetí obou právních úprav, zejména pak ty, ve kterých by se mohly obě země od sebe vzájemně inspirovat pro zlepšení právního postavení dětí a jejich rodičů v případech realizace styku.

6.5.1 Pojetí práva na styk

Německá právní úprava pojímá styk mezi rodičem a dítětem na prvním místě jako právo dítěte, až poté jako právo rodiče. Děti zde tedy nejsou brány za věci náležející rodičům, s nimiž si rodiče mohou nakládat, jak chtějí, ale právo styku je upravováno především v zájmu jejich blaha a pro uspokojení potřeby dítěte mít možnost stýkat se s oběma svými rodiči.

České rodinné právo zatím právo na styk s rodiči dítětem nedává. Je tedy plně na rozhodnutí oprávněného rodiče, zda bude nebo nebude mít zájem se stýkat se svým dítětem, zájmy a pocity dětí přitom nejsou nijak zohledňovány, rodiče ke styku nemůže nikdo nutit. V tomto směru by významnou změnu mohl přinést nový občanský zákoník, který již výslovně stanoví, že dítě má právo na styk se svými rodiči, je-li to v jeho zájmu.¹⁹⁹

Podle německé judikatury je pak prosazování výkonu styku s rodičem proti svobodně vytvořené (nikoliv ovlivněné např. pečujícím rodičem) vůli dítěte zásahem do osobnostních práv dítěte, která jsou chráněna ústavou.²⁰⁰ České soudy se při výkonu

¹⁹⁹ § 883 návrhu občanského zákoníku, srovnej *Občanský zákoník* [online]. [citováno 1. 10. 2011]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Navrh_zakona_s_obsahem_04052011_final.pdf>.

²⁰⁰ KOVAŘÍK, K. *Elterliches Sorge- und Umgangsrecht. Ausgewählte Regelungen des deutschen und tschechischen Rechts im Vergleich*. Hamburg: Nakladatelství Dr. Kovač, 2010, s. 251

rozhodnutí názorem dítěte nezabývají. Výkon rozhodnutí má sice být proveden co nejšetrněji s ohledem na věk a rozumovou vyspělost dítěte, názory a přání dítěte však nijak být zohledněny nemusí.

6.5.2 Rodičovská zodpovědnost

Německé pojetí rodičovské zodpovědnosti v případech, kdy je dítě svěřeno do péče pouze jednoho z rodičů, podle mého názoru hraničí se zásahem do základních lidských práv. Oprávněný rodič nabývá v podstatě pouze funkci živitele a má právo na styk, který je však dle německé odborné literatury určen pouze k tomu, aby rodič mohl se svým dítětem být, udržovat kontakt a získat informace. Styk nemá sloužit k vychovávání dítěte, v Německu je také pro rodiče, který má dítě v péči, používáno označení „alleinerziehender Elternteil“, tedy samostatně vychovávající rodič, a svěřením do péče jednoho z rodičů tento rodič získává „alleiniges Sorgerecht“, tedy jedinečné (nebo také výlučné) právo péče.

V pojetí českého rodinného práva i po rozvodu a svěřením dítěte do péče pouze jednoho z rodičů zůstává rodičovská zodpovědnost v plném rozsahu (není-li soudem omezena) i oprávněnému rodiči a i tento rodič má nadále právo se podílet na výchově svého dítěte, rozhodovat o významných otázkách v jeho životě, k čemuž mu má sloužit právě i možnost stýkat se pravidelně se svým dítětem.

6.5.3 Blaho dítěte

Německá právní úprava již v základním ustanovení o styku dítěte s dalšími osobami v § 1626 odst. 3 BGB zdůrazňuje, že je-li to v zájmu blaha dítěte, má se dítě stýkat s oběma svými rodiči i s dalšími osobami. Ačkoliv samotný pojem „blaho dítěte“ není nikde blíže definován, dá se z tohoto ustanovení dovozovat, že hlavním kritériem při úpravě styku má být právě zájem dítěte a jeho potřeby.

Z doslovného výkladu českého zákona o rodině naproti německé úpravě vyplývá, že styk je určen pro rodiče a nemusí nijak sloužit dítěti, v zákonném ustanovení totiž není ani zmínka o blahu dítěte, ani žádným způsobem určeno, v čí prospěch má vlastně styk s dítětem sloužit. Až ustanovení § 27 odst. 3 ZoR, které umožňuje omezit styk s rodičem, pokud to je v zájmu dítěte, směřuje k domněnce, že při vymezování styku dítěte s rodiči by mělo být zohledněno i blaho dítěte. Výslovné ustanovení a ohled na blaho dítěte však český ZoR na rozdíl od německé právní úpravy neobsahuje.²⁰¹ Zde

²⁰¹ KOVARÍK, K. *Elterliches Sorge- und Umgangsrecht. Ausgewählte Regelungen des deutschen und tschechischen Rechts im Vergleich*. Hamburg: Nakladatelství Dr. Kovač, 2010, s. 255

opět by změna měla nastat po přijetí nového občanského zákoníku, který rozsah styku dítěte s rodičem vymezuje v závislosti na zájmu dítěte.²⁰²

V první řadě by tedy mělo být zohledňováno, zda styk skutečně přispívá k naplnění blaha dítěte a je mu ku prospěchu, až poté by měly být zohledňovány představy a přání rodičů.²⁰³

6.5.4 Názor dítěte

V české právní úpravě je dítěti dána možnost vyjádřit se k řízení a obecně k věcem, které se dotýkají jeho osoby, s ohledem na věk a jeho rozumovou vyspělost. Přitom konkrétní věková hranice, od které dítě má mít možnost se vyjádřit, není stanovena ani zákonem a doposud ani judikaturou. Jakým způsobem pak má být posuzována rozumová vyspělost dítěte, je ponecháno na úvaze soudu, a rovněž pouze na soudu závisí, zda a do jaké míry bude přihlédnuto k názoru dítěte.

Podle německého práva má dítě jako účastník řízení mnohem významnější postavení. FamFG stanoví, že soud musí obligatorně přihlížet k názorům dětí starších 14 let a není možné rozhodovat a jednat proti vůli dětí nad touto věkovou hranicí. Podle procesních předpisů jsou pak tyto děti i seznamovány s výsledkem soudního řízení, jsou jim zasílána rozhodnutí a mají samy možnost se proti rozhodnutí odvolat.

6.5.5 Opatření a sankce

V mnoha ohledech se česká i německá právní úprava v otázce nápravných opatření a možných sankcí za bránění ve styku s dítětem velmi podobají.

V obou zemích mají soudy možnost nařídit rodičům účast na smírných nebo mediačních jednáních, rodinnou terapii, společná sezení v poradenských centrech, v případě výkonu rozhodnutí pak mají soudy možnost ukládat pokuty, nebo nařídit odnětí dítěte.

Podle německého procesního práva však existuje i možnost nařídit zadržovací vazbu rodiči, který odmítá vydat dítě oprávněnému rodiči ke styku.

Podle mého názoru se jedná o možnou sankci, která by se dala efektivně využít i v českém prostředí. Jedná se pouze o krátkodobé zadržení rodiče, který odmítá plnit svoji povinnost předat dítě ke styku, nejde však o dlouhodobé odloučení od dítěte, jako je tomu v případě uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody za maření výkonu

²⁰² 883 návrhu občanského zákoníku, srovnej *Občanský zákoník* [online]. [citováno 1. 10. 2011]. Dostupné z:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Navrh_zakona_s_obsahem_04052011_final.pdf>.

²⁰³ KOVÁŘÍK, K. *Elterliches Sorge- und Umgangsrecht. Ausgewählte Regelungen des deutschen und tschechischen Rechts im Vergleich*. Hamburg: Nakladatelství Dr. Kovač, 2010, s. 250

úředního rozhodnutí. Dítě tak zůstane po dobu zadržení rodiče bez pečující osoby a je tedy logické, že bude předáno do péče oprávněného rodiče, který tak uskuteční svoje právo na styk s dítětem.

6.5.6 Cochemská praxe

Cochemská praxe, resp. meziodvětvová spolupráce je sama o sobě skvělou myšlenkou a její důsledné zavedení do praxe by bylo jednoznačným přínosem pro děti i pro rodiče.

Fungující ucelený systém institucí a odborníků, kteří se snaží efektivně pomoci rozpadajícím se rodinám, aby bylo napácháno co nejméně škody na duších nevinných obětí, tedy dětí, je samozřejmě utopií. Vytvoření takového systému by bylo otázkou několika let, možná i desítek let. A tento systém nikdy nemůže fungovat, pokud o jeho fungování nebudou mít zájem všechny zúčastněné subjekty.

V každém případě alespoň určité povědomí o tom, že takový systém už někde v zahraničí existuje a poměrně úspěšně zde plní svoji úlohu, by mohl přispět alespoň k zamyšlení se nad systémem v České republice. A kdyby se nad podstatou tohoto systému zamysleli rozcházející se rodiče a uvědomili si, o co se vlastně Cochemský systém snaží, tzn. soustředit se hlavně na dítě a na jeho zájmy, možná by ubylo alespoň pár komplikovaných případů rozvodů či rozchodů s vleklými a nesmyslnými boji o dítě nebo prostřednictvím dítěte.

7. Problematika realizace práva na styk v případech s mezinárodním prvkem

Vše, co bylo popsáno v úvodních kapitolách této práce, platí obecně pro rodiny žijící snad ve všech světových zemích a kulturách (samozřejmě s přihlédnutím ke specifickým odlišnostem jednotlivých kultur, poměrně značné rozdíly je možné spatřovat např. v arabských zemích). Stejné problémy se mohou vyskytnout v rodině, kde oba partneři pocházejí ze stejné země, mluví stejným jazykem a byli vychováni ve stejném kulturním prostředí, i v rodinách s tzv. mezinárodním prvkem, tedy v rodinách, kdy každý z partnerů pochází z jiného státu, každý má jiný mateřský jazyk a byt' nepatrně, přece jen se liší i přirozená kultura. Rodiny s mezinárodním prvkem jsou pouze v důsledku existence těchto rozdílů o něco rizikovější, neboť právě tyto rozdíly mohou být pramenem konfliktů a neshod. Ve sporech v rodinách národních a mezinárodních v zásadě není žádný rozdíl – vždy se jedná o mezilidský konflikt, o to, že rodiče nejsou schopni spolu komunikovat, že spolu válčí a největší obětí této války se stávají jejich děti. Domnívám se, že ačkoliv partnerské vztahy s mezinárodním prvkem mohou být o něco rizikovější, vždy je osud každého vztahu předurčen především povahou dvou individuálních osobností, které do něj vstupují, a bez ohledu na jejich národnost by byl vývoj tohoto vztahu stejný, i kdyby se jednalo o dvě osoby, které pocházejí ze stejné země a které mluví a vždy mluvily stejnou řečí.

Právo dítěte na pravidelný styk s oběma rodiči a právo rodičů na pravidelný styk s dítětem by mělo být chráněno za všech okolností, pokud výkon tohoto práva není v rozporu se zájmem dítěte. Na tom nic nemění ani skutečnost, že dítě a rodič žijí v různých zemích.²⁰⁴

7.1 Mezinárodní rodiny

V dnešní době se s mezinárodními manželstvími a partnerskými svazky dvou lidí z různých zemí setkáváme stále častěji. Především mladí lidé více využívají možnosti cestovat, studovat nebo pracovat v zahraničí a v rámci svých cest pak potkávají nové lidi a mnohdy i partnery. A nebo se manželé nebo partneři rozhodnou společně žít a pracovat a založit rodinu jinde, než ve své rodné zemi. Pro některé (zejména ženy) je vidina sňatku a společného života s cizincem otázkou prestiže a mnohdy velmi naivních představ o spokojeném životě v bohatství a blahobytu.

²⁰⁴ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice.* Hague Conference on Private International Law, 2008, s. 4

Při odchodu do zahraničí nebo při zakládání rodiny s cizincem i ve své rodné zemi si však málokdo uvědomuje možné důsledky svého počínání pro případ, že tento vztah nevyjde.²⁰⁵ Možná kdyby si zjistil, jaká je v dané zemi právní úprava pro péči o děti v případě rozchodu rodičů, nebo jaká je běžná praxe rozhodování soudů v otázkách péče o děti, svoje rozhodnutí o přestěhování nebo zakládání rodiny by přehodnotil. Na druhou stranu – kdo v počátcích vztahu se zabývá myšlenkou na to, že by se mohlo něco pokazit a že právě tento vztah nemusí vyjít?

7.1.1 Soudní řízení s mezinárodním prvkem

Nejčastěji vznikají problémy tam, kdy jeden z rodičů následuje partnera do jeho rodné země a po nějaké době zjistí, že mu prostředí nevyhovuje, že si nezvyknul, že se necítí dobře a chce se vrátit domů. V těchto situacích může nejprve dojít k mezinárodnímu únosu společného dítěte, pokud se rodič skutečně rozhodne vrátit domů i s dítětem a to bez souhlasu, nebo úplně bez vědomí druhého rodiče. Touto problematikou se však ve své práci zabývat nechci, i když i v situaci, kdy k únosu dítěte dojde, má být až do rozhodnutí soudu o navrácení nebo nenavrácení dítěte zajištěn styk dítěte s opuštěným rodičem.²⁰⁶ Problémy s realizací práva na styk, jak bude patrné z uvedených příkladů z praxe, se často vyskytují právě v souvislosti s v minulosti uskutečněným únosem dítěte, a to v obou podobách, kdy styku brání rodič-únosce, který se snaží za každou cenu vymazat bývalého partnera ze života svého i svého dítěte, nebo se prostě bojí, že si opuštěný rodič odveze dítě zpět, nebo kdy styku brání rodič, z jehož péče bylo dítě uneseno, z obavy, že by se únos mohl opakovat. Přejdeme tedy fázi, kdy se rodiče hádají, kde bude kdo z nich i s dítětem žít.

Nejprve je potřeba si ujasnit, že dříve než dojde k definitivnímu rozpadu vztahu, měly by být upraveny poměry k dětem. Soudem příslušným k rozhodování o těchto otázkách je obvykle soud v zemi, kde dítě žije. Pokud tedy se nepodaří jednomu z rodičů vrátit se se souhlasem druhého rodiče do své rodné země a zde s dítětem nadále žít a zde podat k soudu návrh na úpravu poměrů dítěte, je příslušný soud země, kde rodina žije. Přitom je potřeba si uvědomit, že v některých zemích může být právní úprava natolik striktní, že dítě bude automaticky svěřeno do péče otce a žena v takové zemi vůbec nemá šanci získat dítě do své péče. V jiných zemích pak – samozřejmě aniž by to tyto státy otevřeně přiznaly – se správní či soudní aparát automaticky přiklání na stranu svého státního občana a rozhoduje v jeho prospěch. Nehledě na to, že v cizí zemi je postavení v řízení znevýhodněno neznalostí místních zákonů, jazykovou bariérou

²⁰⁵ *Mezinárodní rodina v krizi* [online]. [citováno 17. 7. 2011]. Dostupné z: <http://www.umpod.cz/unosy-deti>.

²⁰⁶ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice*. Hague Conference on Private International Law, 2008, s. 27, srovnej čl. 7 písm. f) haagské ÚOAMÚD

a mnohdy i nedostatkem finančních prostředků po ukončení soužití s dosavadním partnerem.

Haagská konference mezinárodního práva soukromého doporučuje, aby soudci, kteří rozhodují právě o styku oprávněného rodiče s dítětem především v případech, kde je zřejmé, že rodič a dítě budou oddělení značnou vzdáleností, měli zohledňovat a zahrnovat do svých rozhodnutí i metody nepřímého styku s přihlédnutím k nejmodernějším poznatkům komunikačních technologií.²⁰⁷ Rovněž v případech, kdy styk rodiče s dítětem bude probíhat na velkou vzdálenost a lze očekávat, že realizace styku s sebou přinese zvýšené náklady, měla by tato skutečnost být zohledněna při stanovení vyživovací povinnosti.²⁰⁸

Může také nastat situace, že rodič, který se chce vrátit do své rodné země, získá společné dítě do své péče, současně je mu však zakázáno dítě odvézt ze země, ve které doposud žilo. Rodič sám se samozřejmě vrátit může, ale v tom případě musí nechat dítě druhému rodiči. Pak se dostává do vnitřního konfliktu, zda je pro něj důležitější život doma bez dítěte, nebo život v cizí zemi se svým dítětem.

7.1.2 Přeshraniční výkon práva styku

Mezinárodní úmluvy, zejména pak haagská ÚOAMÚD, se věnuje těm případům, kdy není realizováno právo styku mezi dítětem a rodičem, kdy oprávněný rodič žije v jiné zemi než dítě. V těchto případech nehraje žádnou roli národnost rodičů ani dítěte. Žije-li oprávněný rodič, který je cizím státním příslušníkem, ve stejné zemi jako jeho dítě, nebo žijí-li oba rodiče v cizí zemi, a oprávněnému rodiči není umožňován kontakt, jsou tyto situace řešeny v rámci práva daného státu, ačkoliv národnost rodičů je odlišná. Skutečnost, že všichni žijí v jedné zemi, nezakládá ve věci mezinárodní prvek a haagskou ÚOAMÚD není možné použít. V této věci tedy nemohou zasahovat ústřední orgány dle ÚOAMÚD a nemohou být nápomocny svým státním občanům, kteří žijí v jiné zemi. Aby tomu tak mohlo být, musí mít dítě a oprávněný rodič odlišná místa (ve smyslu země) obvyklého bydliště.

Problematika výkonu práva na styk v rodinách s mezinárodním prvkem se v pojetí této kapitoly vztahuje pouze na rodiny, kde každý z rodičů se po rozchodu rozhodne žít v jiné zemi. Před tímto svým rozhodnutím si musí uvědomit, že realizace jeho styku s dítětem nebo s dětmi bude mnohem komplikovanější z důvodu značné vzdálenosti. Jeho možnosti se s dítětem vídat se výrazně omezí, náklady na realizaci styku budou vyšší a v každém případě je vhodné tuto otázku s druhým z rodičů předem vyřešit

²⁰⁷ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice.* Hague Conference on Private International Law, 2008, s. xvi

²⁰⁸ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice.* Hague Conference on Private International Law, 2008, s. 33

a upravit. Zvláště u malých dětí pak může dojít i k odcizení v důsledku jazykové bariéry, protože dítě brzy plně ovládne jazyk země, ve které nyní žije, a pokud kontakty s oprávněným rodičem nejsou pravidelné a dostatečně časté, může dojít k postupnému zapomínání druhé řeči, kterou třeba až doposud bez problémů zvládalo, zvláště pokud nadále není pečujícím rodičem vedeno k dalšímu studiu tohoto jazyka. I z tohoto důvodu má být řízení směřující k zajištění práva styku co nejrychlejší a nejefektivnější.

K zásadám Haagské konference mezinárodního práva soukromého pro oblast přeshraničního styku patří mimo jiné zaručení diskrétní, nestranné a nezávislé mediace, nebo jiného alternativního způsobu mimosoudního jednání, v němž má být dosaženo smírné dohody. V rámci takového jednání má být přihlédnuto k názoru dítěte v závislosti na jeho věku a vyspělosti.²⁰⁹

Bohužel pokud výkon práva styku nefunguje na národní úrovni, tj. v rámci daného státu, lze si jen těžko představit, že se může podařit pomoci realizovat přeshraniční styk na základě haagské ÚOAMÚD za pomoci ústředních orgánů. I při nejlepší snaze ústředních orgánů o vzájemnou spolupráci a podniknutí veškerých kroků v zájmu dítěte, chybí-li spolupráce dalších vnitrostátních institucí a orgánů, všechny pokusy jsou obvykle předem odsouzeny k nezdaru.²¹⁰

7.2 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Historie Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen ÚMPOD) sahá až do 30. let 20. století. U zrodu této instituce stáli univerzitní profesor dr. Jaromír Sedláček a rada Nejvyššího soudu doc. dr. Karel Gerlich. Dne 2. 11. 1930 založili z vlastní dobrovolné iniciativy Společnost pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v Republice československé (dále jen Společnost), jejímž prvním ředitelem se stal právě doc. dr. Gerlich.²¹¹ Úkolem Společnosti bylo pomáhat dětem zejména v případech přeshraničního vymáhání výživného. V období 2. světové války byla činnost Společnosti utlumena a během války oba zakladatelé zahynuli při náletech.

V roce 1949 přešla Společnost pod národní správu. V roce 1952 pak Společnost přešla pod Úřadovnu ochrany mládeže v Brně a v roce 1956 bylo založeno Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže (dále jen Ústředí) jako samostatná justiční složka v resortu Ministerstva spravedlnosti a Ústředí fungovalo s obdobnými úkoly jako

²⁰⁹ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice*. Hague Conference on Private International Law, 2008, s. x – xi

²¹⁰ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice*. Hague Conference on Private International Law, 2008, s. xii

²¹¹ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., ZÁLESKÝ, R. *Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého v justiční praxi*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 153

původní Společnost, přičemž se v tomto období stalo ústředním orgánem dle několika mezinárodních úmluv, až do roku 2000.²¹²

ÚMPOD byl zřízen ustanovením § 3 ZoSPOD jako správní úřad s celostátní působností. ÚMPOD spadá do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí.

V současné době stojí v čele ÚMPOD ředitel JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D. ÚMPOD stále sídlí v Brně, největší část jeho zaměstnanců tvoří odborní referenti, tedy právníci, dále k zaměstnancům ÚMPOD patří psychologové, pracovníci účetního oddělení a administrativní pracovníci. ÚMPOD poskytuje svoji pomoc v případech vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí, v případech mezinárodních únosů dětí, v případech přeshraniční realizace práva na styk s dítětem, řeší případy mezinárodního osvojení a je kolizním opatrovníkem dětí v mnoha případech s mezinárodním prvkem řešených u českých soudů.

Z celé agendy ÚMPOD naštěstí tvoří případy problematické realizace práva na styk nejmenší část. ÚMPOD samozřejmě se nezapojuje do všech případů, kdy se dítě má stýkat s rodičem, který žije v jiné zemi, ale pouze v těch případech, kdy se na něj rodič obrátí s žádostí o pomoc. Nepochybně se ÚMPOD při své činnosti setkává jen s pomyslnou špičkou ledovce a případů nerealizovaného práva na styk je ve skutečnosti mnohem více. Z jakého důvodu nejsou všechny případy řešeny prostřednictvím ÚMPOD, je nasnadě: mnoho rodičů vůbec neví, že mohou tento problém řešit za asistence ÚMPOD, nebo ani nemají zájem problém řešit, protože představa soudních či jiných administrativních sporů v zahraničí je pro ně příliš velkou zátěží, ať již finanční nebo časovou, proto se raději svého práva na styk s dítětem vzdají, některé případy mohou být řešeno i přímo u českého nebo zahraničního soudu, aniž by o takové věci byl ÚMPOD informován.

Jelikož je tato práce zaměřena na komparaci úpravy v České republice a v Německu, je na místě uvést, že v případech problematického styku s dětmi s mezinárodním prvkem je v Německu ústředním orgánem dle haagské ÚOAMÚD Bundesamt für Justiz se sídlem v Bonnu.

V této souvislosti bych ráda poznamenala, že případy problematického styku s dítětem jsou vůbec nejobtížnějšími a mnohdy neřešitelnými případy, se kterými jsem se ve své praxi setkala. Hlavním problémem ve všech případech je totiž obtížná komunikace mezi rodiči, kdy ani jeden nechce ustoupit. Rodič, který ve styku brání, má své důvody, proč odmítá dítě být na přechodnou dobu svěřit do péče oprávněného rodiče, a oprávněný rodič naopak na svém právu zarytě trvá a odmítá mnohdy slyšet jakékoliv důvody. V takové situaci je samozřejmě velmi těžké se na čemkoliv

²¹² *ÚMPOD slaví 80 let činnosti* [online]. [citováno 17. 7. 2011]. Dostupné z: www.mpsv.cz/files/clanky/9801/08112010_2.pdf.

dohodnout. Pokud nejsou schopni se mezi sebou dohodnout rodiče, obvykle ve věci nezmůže nic žádný advokát, žádný soud, ani žádný úřad.

ÚMPOD v případech mezinárodních únosů postupuje podle haagské ÚOAMÚD a dále pak podle českých zákonů, zejména OSŘ. Má-li být styk realizován na základě rozhodnutí zahraničního soudu, pokud se jedná o rozhodnutí vydaného na území Evropské unie, bude se při řízení o uznání a výkonu tohoto rozhodnutí aplikovat rovněž nařízení Brusel IIa.

Postup se liší v případech, kdy dítě, s nímž má být styk vykonán, se trvale zdržuje na území České republiky, a kdy dítě, s nímž má být styk vykonán, se trvale zdržuje v zahraničí.

7.2.1 Styk s dítětem žijícím v České republice

Po obdržení návrhu podle haagské ÚOAMÚD od zahraničního partnerského ústředního orgánu ÚMPOD nejprve vyzve rodiče, v jehož péči se dítě nachází, aby dobrovolně plnil svoji povinnost plynoucí mu z rozhodnutí o styku, a upozorní jej na následky, které mohou nastat v opačném případě. Rovněž se ÚMPOD spojí s místně příslušným OSPOD a požádá jej o spolupráci, která spočívá v tom, že OSPOD provede šetření v rodině, o kterém ÚMPOD podá zprávu, poučí pečujícího rodiče o jeho povinnosti umožnit styk s oprávněným rodičem a vyzve rodiče, aby plnil svoji povinnost.

Je-li stanovisko rodiče nadále zamítavé, může ÚMPOD na základě plné moci podat návrh na výkon rozhodnutí dle ustanovení § 272 a § 273 OSŘ. V obou případech je k řízení příslušný obecný soud v místě bydliště dítěte. V této souvislosti je důležité poukázat na to, že na rozdíl od případů mezinárodních únosů dětí problematika výkonu práva styku s mezinárodním prvkem nemá v OSŘ vlastní úpravu a je tedy potřeba postupovat stejně jako v případech, kdy není realizován styk v rámci České republiky. V krajním případě může ÚMPOD jménem oprávněného rodiče podat i trestní oznámení pro maření výkonu úředního rozhodnutí pečujícím rodičem, k tomuto kroku by se však přistupovalo jen v krajních případech a zásadně po předchozí konzultaci a s výslovným souhlasem oprávněného rodiče.

7.2.2 Styk s dítětem žijícím v zahraničí

Obrátí-li se na ÚMPOD rodič žijící v České republice, jemuž je bráněno v realizaci jeho práva styku s dítětem, které žije v zahraničí, za spolupráce s ÚMPOD vyplní potřebné formuláře a dodá informace o skutkovém stavu (zda a jak byl styk rozsudkem stanoven, za jakých okolností a kdy došlo k zabránění výkonu práva na styk, apod.). ÚMPOD poté odešle partnerskému ústřednímu orgánu dotčené země žádost

o výkon práva styku. V těchto případech uděluje oprávněný rodič plnou moc zahraničnímu ústřednímu orgánu, aby ve věci jednal jeho jménem a zastupoval jej. Postup se pak liší v jednotlivých zemích, což je dáno především odlišnými pravomocemi jednotlivých ústředních orgánů. V některých zemích mohou ústřední orgány samy ve věci zahájit řízení a v tomto řízení jednat jménem žadatele (např. Austrálie, Nizozemí), jinde mohou pouze pomoci žadateli získat právní pomoc pro soudní řízení (např. Anglie, USA). Ve většině zemí jsou pravomoci centrálních orgánů přesně určeny, aniž by byl tento orgán absolutním zástupcem žadatele, nebo aniž by měl jakékoliv pravomoci k jednání ve věci²¹³ (např. v České republice nemůže ÚMPOD jménem žadatele podat návrh na úpravu styku a zastupovat ho v tomto řízení, ale může podat návrh na výkon rozhodnutí).

V zásadě však všechny ústřední orgány mají povinnost se v první řadě snažit o smírné vyřešení případu. Nejprve kontaktují povinného rodiče, vyzvou jej k plnění povinnosti umožnit styk mezi dítětem a druhým rodičem a upozorní jej na právní následky v případě, že styk nebude realizován dobrovolně. Některé ústřední orgány ve věci nejednají přímo, ale věc předávají automaticky místně příslušnému orgánu péče o dítě nebo přidělenému advokátovi. V nejkrajnějších případech jsou pak případy předávány institucím, které ve věci mají i rozhodovací pravomoc²¹⁴ a ústřední orgán tak působí pouze jako „prostředník“, který případ převezme a předá dál. V těchto případech nastávají největší komplikace, protože dle dosavadních zkušeností pro takový ústřední orgán věc předáním na příslušný orgán končí, nadále se o její vývoj nezajímá a pokud se ÚMPOD dotazuje na aktuální stav věci, není partnerský ústřední orgán schopen jakékoliv informace sdělit, protože žádnými informacemi nedisponuje. S ohledem na to, že veškeré zahraniční ústřední orgány jsou nezávislé instituce, nemůže ÚMPOD zásadní měrou ovlivnit jejich postup, neboť tyto orgány nejsou v žádném případě vázány pokyny nebo doporučeními, které jim ÚMPOD předá.

7.2.3 *Mediace*

ÚMPOD může v případech, kdy se dítě nachází na území České republiky, nebo výjimečně i v případech, kdy dítě žije v zahraničí, ale zahraniční orgány nejsou schopny nebo ochotny rodičům zprostředkovat jednání, nabídnout rodičům mediaci.

Mediací se rozumí dobrovolné jednání stran, které se dostaly do konfliktu, pod vedením odborníka, který má mezi stranami zprostředkovat komunikaci a tím usnadnit nalezení řešení vzniklé situace. Žádné řešení stranám sporu nemůže být vnuceno, a to ani mediátorem, ani vzájemně. Účelem mediace není, aby jednající strany přesvědčily

²¹³ *Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice.* Hague Conference on Private International Law, 2008, s. 22

²¹⁴ např. ve Francii místně příslušný generální prokurátor, v Belgii pak místně příslušné soudní orgány

mediátora o svém stanovisku, ale aby strany společně našly řešení existujícího konfliktu.²¹⁵

V případech řešených na půdě ÚMPOD má mediace podobu společného jednání rodičů pod vedením mediátora-psychologa, které má vést ke smírné dohodě rodičů v nejlepším zájmu dítěte. Obvykle jsou na mediaci přítomni rodiče, mediátor, příslušný právní referent, pokud je dítě svým věkem a rozumovou vyspělostí způsobilé se k věci vyjádřit, pak může být přítomno i dítě.

V úvodu zpravidla mediátor provede vstupní pohovor s každým z rodičů zvlášť. Účelem těchto pohovorů je zjistit stanovisko každého z rodičů a také uvolnit emocionální napětí. Následuje společná diskuse, v níž jsou mimo jiné probírána témata z minulosti. Cílem zde není hodnotit minulost a odsuzovat případné spáchané křivdy. Rodiče si při těchto rozhovorech mají vzájemně sdělit svoje pocity, vyjádřit a pochopit, jak vnímali určité jednání vůči své osobě, mají popsat újmy a urážky, které pocítili. Na závěr pak rodiče formulují svoje požadavky a to formou přacích vět.²¹⁶ Úloha mediátora pak převážně spočívá ve vedení diskuse takovým směrem, aby rodiče byli schopni na základě vyjádřených přání najít společné řešení založené na kompromisu. Samozřejmě čím větší důvěra a otevřenost se v průběhu mediačního jednání vybuduje, nejen mezi rodiči navzájem, ale i ve vztahu k mediátorovi, tím větší jsou šance na vyřešení konfliktu.²¹⁷

Mediace je zpravidla prováděna na území toho státu, ve kterém se nachází dítě. Ne všechny ústřední orgány jsou schopny a ochotny mediaci zajistit, v některých zemích rodiče musí vyhledat pomoc mediátora sami, ve většině zemí je pak mediace placená, některé země mohou rodičům v těchto případech dokonce mediaci nařídít.

Mediační služby jsou ÚMPOD poskytovány bezplatně. Souhlasí-li s tím oba rodiče, mohou se mediace účastnit i další osoby (obvykle právní zástupci, nebo příbuzní). ÚMPOD je schopen zajistit mediaci v českém, slovenském, anglickém, německém, francouzském a ruském jazyce. V ostatních případech si účastníci mediace na vlastní náklady zajistí tlumočníka.

V Německu je důsledně trváno na tom, aby mediace byla prováděna v zemi, kde se zdržuje dítě. Zpravidla jsou na mediaci přítomni dva mediátoři – muž a žena. V případě jazykové bariéry musí být zaručena přítomnost tlumočnicků pro každý jazyk, aby bylo zajištěno plné porozumění mezi účastníky mediace. Obvykle má jeden z mediátorů právnícké vzdělání, zatímco druhý mediátor působí v sociální oblasti.

²¹⁵ KORDAČ, Z. Problematika připravované právní úpravy mediace. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 8, s. 9

²¹⁶ STADLMAIER, J. Familienmediation: Einladung zum konstruktiven Miteinander. *Časopis Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht*. 2011, 6. ročník, č. 1, s. 56

²¹⁷ KORDAČ, Z. Problematika připravované právní úpravy mediace. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 8, s. 8 – 9

Strany samy si určují, jaká témata budou na mediaci projednávána. Náklady na mediaci jsou hrazeny účastníky mediace.

V této souvislosti je nutno zmínit, že většina případů, které byly ÚMPOD řešeny, neskončila zásahem z moci úřední, tedy soudním nebo jiným administrativním rozhodnutím, ale buď prostou dohodou rodičů (mnohdy i bez nutné mediace), nebo z důvodu náhlého nezájmu rodiče, který o realizaci styku žádal.

7.2.4 Statistický přehled případů realizace práva rodiče na styk s dítětem řešených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011)

Případy mezinárodní realizace práva rodiče na styk s dítětem patří sice k nejméně početné agendě ÚMPOD, spolu s případy mezinárodních únosů dětí jsou však současně nejnáročnějšími a nejobtížněji řešitelnými.

V letech 2008 až 2011 (údaje jsou zpracovány k 30. 9. 2011) projednával ÚMPOD celkem 44 žádostí o mezinárodní realizaci styku s dítětem. 16 z těchto žádostí bylo předloženo zahraničním ústředním orgánem, tedy bylo bráněno ve styku s dítětem žijícím v České republice, ve 28 případech se ÚMPOD obracel na zahraniční partnerské orgány s žádostí o spolupráci, tzn. nebyl umožňován styk rodiči z České republiky s dítětem žijícím v zahraničí.

Ve vývoji počtu případů v letech 2008 až 2011 nelze vysledovat jakýkoliv trend, počty případů v jednotlivých letech kolísají. Počet podaných žádostí o realizaci styku s dítětem žijícím v zahraničí sice v letech 2008 až 2010 stoupal, v roce 2011 však zřejmě dojde k poklesu. Jednoznačně tedy nelze určit, že by setrvalo docházelo k nárůstu nebo naopak úbytku případů.

Ačkoliv v celkovém součtu značně převažují žádosti podané rodiči žijícími v České republice, není to jednoznačné pravidlo (např. v roce 2008 byl počet žádostí podaných ze zahraničí více než trojnásobný a v roce 2009 byly počty žádostí z České republiky i ze zahraničí téměř vyrovnané).

7.2.4.1 Geografické rozdělení žádostí

Nejčastějšími zahraničními partnery jsou jak v případech žádosti o realizaci styku s dítětem na území České republiky, tak v případech žádosti o realizaci styku v zahraničí, Německo, Slovensko (Slovensko je obecně nejčastější dotčenou zemí ve všech agendách zpracovávaných ÚMPOD) a Velká Británie. Tento výsledek zcela odpovídá geografickému rozdělení i pro všechny ostatní agendy ÚMPOD – právě tyto tři země jsou rovněž nejčastějšími partnery v případech vymáhání výživného i mezinárodních únosů dětí.

75 % všech případů je řešeno v rámci států Evropské unie. V minulých čtyřech letech byl pouze jediný případ řešen s evropským státem, který není členským státem Evropské unie (jednalo se o žádost o realizaci styku podanou ze Švýcarska), zbývající případy se týkají mimoevropských států.

7.2.4.2 Rodinný vztah žadatele k dítěti

Ve většině případů je žadatelem o realizaci styku s dítětem otec dítěte, a to celkem v 61 % případů, ve zbývajících 39 % žádá ÚMPOD o pomoc matka. S největší pravděpodobností to souvisí i se skutečností, že většina dětí je po rozvodu nebo rozchodu svěřována do péče matky.

Je zajímavé, že toto rozdělení je ještě více zdůrazněno v případě žádostí o styk podaných ze zahraničí, tedy v případech, kdy se má styk realizovat v České republice. Otec byl v těchto případech žadatelem ve více než dvou třetinách (69 %) žádostí, pouze v necelé třetině případů (31 %) byla žadatelkou matka.

U žádostí podávaných prostřednictvím ÚMPOD do zahraničí se tento rozdíl poněkud srovnává, nadále sice převažují žádosti otců, ale rozdíl zde již není tak markantní – matky se na ÚMPOD obrátily ve 43 % případů, zbývajících 57 % žádostí bylo podáno ze strany otců.

7.2.4.3 Pohlaví dětí

Téměř ve třech pětinach případů se rodiče domáhají realizace styku s děvčaty (59 %). Ve zbývajících dvou pětinach (tj. 41 %) žádá rodič o realizaci styku s chlapcem.

Mírně počet děvčat převažuje v případech, kdy je žádáno o realizaci styku v zahraničí (61 %), oproti případům styku v České republice, kdy jsou žádosti týkající se děvčat a chlapců téměř vyrovnané (za sledované období se žádost týkala 13 děvčat a 10 chlapců).

Zajímavé rovněž je, že v podstatě nejsou evidovány žádné výkyvy ani v jednotlivých letech. Žádostí o realizaci styku s chlapci bylo více pouze v roce 2010 (počet chlapců převážil v žádostech o realizaci styku na území České republiky, v zahraničí se rodiče převážně dožadovali realizace styku s děvčaty).

7.2.4.4 Věk dětí

Vzhledem k tomu, že případy žádostí o realizaci styku s dětmi se většinou táhnou po mnoho let a málokdy je v průběhu jejich řešení dosaženo konečného uspokojivého výsledku, byl pro účely tohoto přehledu brán věk dětí ke dni, v němž byla podána žádost o realizaci práva na styk.

O realizaci styku s dítětem je nejčastěji žádáno u věkové skupiny od tří do šesti let, tedy u dětí předškolního věku. Jedná se o více než třetinu (37 %) všech případů a tato věková skupina je nejčetnější jak v případech žádostí o realizaci styku v České republice, tak v zahraničí.

Druhou nejčetnější skupinou jsou děti mladšího školního věku, tj. od šesti do deseti let, kterých se týká necelá třetina (32 %) žádostí, opět je rozdělení stejné u žádostí o realizaci styku v České republice i v zahraničí.

Přibližně pětina (22 %) všech žádostí je podávána ve vztahu k dětem staršího školního věku, tj. starších deseti let. Zde již je možné pozorovat výraznější rozdíl u žádostí o realizaci styku v České republice (ze všech podaných žádostí se jednalo o 17 % případů) a v zahraničí (zde tyto děti představovaly větší skupinu, dotýkalo se jich 26 % žádostí).

Nejmenší část žádostí se domáhá realizace styku s dětmi ve věku do tří let, a to necelou desetinu (9 %). Tento výsledek je do jisté míry snadno odůvodnitelný – pokud ve vztahu nastanou problémy a rodiče se rozhodnou pro rozvod nebo rozchod, muselo by se tak stát téměř bezprostředně nebo velmi brzy po narození dítěte. Druhým důvodem může být skutečnost, že děti v tomto věku jsou značně závislé na matce a realizace styku je tak poměrně obtížná. Podobně jako u předchozí věkové skupiny, i zde si můžeme všimnout rozdílu v zastoupení žádostí adresovaných do České republiky, kdy se jednalo o 17 % všech podaných žádostí, a žádostí adresovaných do zahraničí, kdy z celkového počtu se pouze 3 % žádostí (v absolutních číslech šlo o jedinou žádost) týkalo dětí mladších tří let.

7.2.4.5 Pohlaví dítěte a rodinný vztah žadatele k dítěti

Pro mne nejzajímavějším výsledkem analýzy případů realizace mezinárodního styku řešených ÚMPOD byl rodinný vztah žadatele (tj. zda se jedná o matku nebo o otce) ve vztahu k pohlaví dítěte, s nímž je o realizaci styku žádáno.

Případy byly rozděleny do čtyř skupin: Matka žádající realizaci styku s dcerou, matka žádající realizaci styku se synem, otec žádající realizaci styku s dcerou a otec žádající realizaci styku se synem.

Očekávala jsem, že největší počet žádostí bude o realizaci styku mezi matkou a dcerou nebo mezi synem a otcem. V celkovém součtu jsou tyto skupiny žádostí vyrovnané – v obou případech se jedná o čtvrtinu (25 %) všech případů. Matky žijící v České republice žádaly o realizaci styku s dcerou žijící v zahraničí ve 29 % případů, matky žijící v zahraničí žádaly o realizaci styku s dcerou žijící v České republice v 19 % případů. Otcové žijící v České republice žádali o realizaci styku se synem

žijícím v zahraničí ve 21 % případů, otcové žijící v zahraničí žádali o realizaci styku se synem žijícím v České republice ve 31 % případů.

Nejčtenějšími případy jsou situace, kdy otcové žádali realizaci styku s dcerami. Z celkového počtu žádostí se jedná o téměř dvě pětiny (36 %), nejčtenější skupinu tvoří tyto žádosti jak v případě otců žijících v České republice a žádajících o realizaci styku s dcerou žijící v zahraničí (36 %), tak v případě otců žijících v zahraničí a žádajících o realizaci styku s dcerou žijící v České republice (38 %). Ačkoliv mne tento výsledek překvapil, i zde je možné nalézt odůvodnění – jedná se právě o ty případy, kdy matky často obviňují otce z páčání násilí na nich i na dětech, obávají se možného pohlavního zneužívání, a proto odmítají připustit jakýkoliv kontakt mezi dcerou a otcem.

Naproti tomu nejméně zastoupenými případy žádostí o realizaci styku jsou žádosti matek, které se domáhají realizace styku se svými syny. V celkovém součtu se jedná pouze o 14 % případů. Matky žijící v zahraničí žádaly o realizaci styku se synem pouze v jedné osmině případů (12,5 %) a matky žijící v České republice žádaly o realizaci styku se synem pouze v necelé šestině případů (15 %).

S ohledem na poměrně malý počet případů, které byly východiskem pro statistickou analýzu, však není možné ze získaných výsledků vyvozovat jakékoliv jednoznačné závěry.

Grafické a tabulkové znázornění výše uvedeného statistického přehledu případů realizace práva rodiče na styk s dítětem řešených ÚMPOD v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011) je obsahem přílohy č. 2 této práce. Veškerá data byla získána z evidenčního přehledu vedeného ÚMPOD.

7.2.5 Příklady z praxe

Níže uvedené případy jsou ukázkou případů řešených ÚMPOD. Úmyslně jsem zvolila pouze případy související s Německem, neboť se jedná o agendu, kterou jsem při své práci zpracovávala a především pak proto, že tato práce má být především zaměřena na komparaci úpravy výkonu práva styku v České republice a Německu. Jména dětí jsou v uvedených případech pozměněna, nebudu rovněž uvádět konkrétní instituce a soudy, které do věci byly zapojeny.

U každého konkrétního případu nejprve bude popsán vývoj rodinné situace do okamžiku, kdy se jeden z rodičů obrátil na ÚMPOD. Dále pak kroky, které byly ze strany ÚMPOD a případně zahraničního ústředního orgánu podniknuty k dosažení řešení vzniklé situace.

Z pěti uvedených případů jsou čtyři případy řešeny v situacích, kdy dítě žije na území Německa a oprávněný rodič v České republice, pouze v jednom případě se

jednalo o realizaci styku s dítětem žijícím na území České republiky. Z praxe ÚMPOD a i z uvedené statistiky vyplývá, že rodiče žijící v zahraničí se na pomoc českého ústředního orgánu s žádostí o pomoc při realizaci práva styku příliš často neobracejí, pokud ano, tak převážně s žádostí o konzultaci nebo o sdělení správného postupu. Oficiální žádosti zprostředkované zahraničním ústředním orgánem však již ve většině případů ÚMPOD doručeny nejsou.

7.2.5.1 Janette – zdánlivě beznadějný případ

Janette se narodila v Německu v manželství své české matky a německého otce. Když bylo Janette pět let, rodina se z finančních důvodů přestěhovala z Německa do České republiky a přibližně rok žila v pohraniční oblasti. Po roce se neshody rodičů vyhrotily natolik, že došlo k rozchodu a nakonec definitivnímu odchodu Janette s matkou do přibližně 200 km vzdáleného velkoměsta. Od července do prosince 2006 otec pravidelně navštěvoval dceru, pobýval s ní v domácnosti matky, trávil s ní i část prázdnin. V prosinci 2006 podala matka u příslušného soudu návrh na svěření Janette do své péče a otec následně bez vědomí matky vyzvedl Janette v mateřské školce a odvezl ji s sebou do Německa, kam se mezitím přestěhoval. V únoru 2007 rozhodl německý soud o návratu dítěte do České republiky a otec skutečně nezletilou Janette přivezl zpět matce. Po tomto incidentu matka odmítala umožňovat styk otce s nezletilou, dokud nebude vydáno rozhodnutí o úpravě poměrů k dítěti. Z tohoto důvodu otec v září 2007 podal návrh na vydání předběžného opatření o úpravě styku. Soud vydání tohoto předběžného opatření opakovaně odmítl.

V lednu 2008 podává otec návrh na svěření nezletilé Janette do své péče. Na únorovém jednání soudu probíhá výslech nezletilé, tehdy sedmileté, Janette, která u soudu uvádí, že nikdo nebude rozhodovat o tom, u kterého z rodičů bude žít, že ona sama si určí, kde chce být a že ví, u koho jí bude lépe. Janette chtěla být s otcem, protože otec má víc peněz, vozí ji v autě na předním sedadle a vozí ji ke koním.

V dubnu 2008 schválil soud dohodu rodičů, podle které je Janette svěřena do péče otce a matka se smí s nezletilou stýkat ve svém bydlišti jedenkrát za měsíc na víkend a po dobu jednoho měsíce v období letních prázdnin. Nezletilou do bydliště matky dopraví otec a poté ji tam také vyzvedne.

Styk podle soudem schválené dohody probíhal pouze do prázdnin. Po prázdninách se otec začal vymlouvat, že nemá finanční prostředky, aby nezletilou do České republiky vozil, že si má matka nezletilou vyzvedávat v Německu. Po určitou dobu tak probíhalo předávání Janette na hranicích, nebo se styk uskutečňoval v pohraničí.

Na jaře 2009 se matka obrátila na ÚMPOD s žádostí o pomoc. Svoji dceru naposledy viděla v prosinci 2008, od té doby otec styk v souladu s rozsudkem

neumožnil. Matka byla poučena příslušnou pracovnící ÚMPOD o postupu, byly jí zaslány potřebné podklady, jejichž vyplnění je základním předpokladem pro postoupení žádosti do zahraničí. Vyhotovení těchto podkladů bohužel trvalo matce více než rok a konečný návrh na realizaci styku byl německému ústřednímu orgánu odeslán až v březnu 2010. Mezitím se ukázalo, že matka se v průběhu roku opakovaně neúspěšně snažila kontaktovat otce, několikrát se jí podařilo se s Janette setkat za podmínek, které si určil otec a které v žádném případě nebyly v souladu s pravomocným rozsudkem českého soudu. Za podmínek určených otcem se uskutečnil i prázdninový pobyt Janette u matky. V říjnu 2009 matka měla dceru naposledy na návštěvě v České republice. Na Vánoce 2009 se matka po opětovných neúspěšných pokusech kontaktovat otce a dohodnout se na dalším styku sama vydala do Německa, kde chtěla svoji dceru vyhledat. Otec jí styk s dítětem neumožnil, ve škole byla odmítnuta s odůvodněním, že otec je dle svého sdělení na základě rozhodnutí soudu jediným rodičem oprávněným pečovat o dítě a matka nemá žádná práva na styk se svou dcerou a na poskytnutí informací o dítěti. Otec odmítal matce umožnit jakýkoliv i telefonický kontakt s dcerou, pokud s ní nebude mluvit německy a pokud se bude pokoušet realizovat kontakt bez ohlášení.

Šetřením německého ústředního orgánu se ukázalo, že Janette má výrazné výchovné i studijní problémy ve škole, škola navrhla přeřazení do pomocné školy, Janette se chová nevhodně, vyzývavě, navštěvuje dětského psychologa. Otec je starostlivý, spolupracuje se všemi institucemi i orgány, ale Janette je přes veškerou péči nezvladatelná. Matku do České republiky Janette dle svého vyjádření nechce jezdit navštěvovat, lepší by bylo, kdyby jezdila matka za ní, jednou za dva nebo za tři měsíce. Dle posudku znalce toto chování způsobuje svými neohlášenými návštěvami matka, a proto se nedoporučuje realizovat styk v souladu s rozhodnutím, ale styk by měl z počátku probíhat pouze pod odborným dohledem v Německu.

I přes zpochybňující námitky ÚMPOD, jak může být takový stav dítěte vyvolán matkou, kterou dítě vidělo téměř po roce, odmítl německý ústřední orgán věc jakýmkoli dalším způsobem prověřovat. Matce bylo doporučeno zahájit řízení podle čl. 21 ÚOAMÚD, přičemž německý ústřední orgán důrazně upozornil, že v rámci tohoto řízení soud klade velký význam na stanovisko příslušného orgánu péče o dítě, který v tomto případě má k realizaci styku dítěte s matkou dle pravomocného rozhodnutí negativní postoj a tudíž takovýto návrh nepodpoří, nebo podat návrh na prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí o styku dle čl. 41 nařízení Brusel IIa. Návrh ÚMPOD na zprostředkování mediace v České republice byl německým ústředním orgánem odmítnut s odůvodněním, že obvykle se mediace realizuje v zemi obvyklého bydliště dítěte. V Německu by bylo možné zprostředkovat mediaci, kterou by však museli rodiče společně uhradit. Matka z důvodu své finanční situace odmítla návrh

orgánu péče o dítě ve spolupráci s dětským psychologem realizovat styk v Německu i navrhovanou mediaci zprostředkovanou německým ústředním orgánem.

Pro ÚMPOD tak nastala zdánlivě bezvýchodná situace – německý ústřední orgán odmítal ve věci činit jakékoliv další kroky, pokoušet se o smírnou dohodu s otcem a striktně trval na postupu dle stanoviska psychologa, matka odmítala na svoje náklady realizovat styk v Německu v souladu s doporučením psychologa.

V tomto případě sehrála obrovskou roli náhoda. Vzhledem k rostoucím výchovným problémům, se kterými si již otec zřejmě nevěděl rady, sám otec kontaktoval matku a na jaře 2011 na jeho návrh se uskutečnil téměř dvoutýdenní pobyt Janette u matky v České republice. Otec Janette přivezl, matka pak zařídila návrat do Německa. Od té doby proběhlo několik víkendových návštěv matky u Janette v Německu, matka s dcerou jsou v pravidelném telefonickém kontaktu, rodiče spolu začali komunikovat a jsou schopni a ochotni se domluvit na průběhu styku Janette s matkou.

7.2.5.2 Monika – dítě v péči majetnického rodiče

Moničina matka po jejím narození nechala do Moničina rodného listu napsat muže, který nebyl Moničiným biologickým otcem, věděl o tom, ale v té době byl přítelem matky a o Moniku se chtěl starat. Vztah však ztroskotal krátce po Moničině narození a Monika byla soudem svěřena do péče matky a otci, německému občanovi dlouhodobě žijícímu v České republice poblíž německých hranic, bylo stanoveno výživné.

Matka poprvé kontaktovala ÚMPOD v roce 2001 s žádostí o vymáhání výživného od otce, který se v té době měl již zdržovat v Německu. Brzy bylo zjištěno, že otec žije trvale v České republice a matka musela vymáhat výživné sama u českých soudů.

Jako reakci na návrh matky na zvýšení výživného a úpravu styku v roce 2005 otec podal návrh na svěření Moniky do střídavé péče obou rodičů. Okresní soud ponechal Moniku v péči matky, všechny zprávy OSPOD i znalecké posudky svědčily o tom, že matka se o dceru dobře stará, má k ní kladný vztah. Otec se proti rozhodnutí odvolal, předložil znalecký posudek, který sice potvrzoval všechna výše uvedená zjištění, ale současně upozornil na skutečnost, že Monika žárlí na matčina nového manžela a na mladší sestru, má pocit, že matka ji nemá tolik ráda a tolik se jí nevěnuje. Raději by byla s tatínkem, který se o ni stará a věnuje se jí zcela. Na základě tohoto znaleckého posudku krajský soud svěřil Moniku do péče otce.

Monika žila se svým otcem v České republice, a ačkoliv právo styku nebylo upraveno, matka se s Monikou pravidelně vídala až do srpna 2008, kdy otec s Monikou

odjel ke své matce do Německa. Monice sice slíbil, že se vrátí do České republiky, nikdy se tak však nestalo. Od té doby přestal otec umožňovat i styk matky s Monikou.

Matka v říjnu 2008 podala u českého soudu návrh na změnu poměrů a návrh na vydání předběžného opatření o svěřeni Moniky do její péče. Na konci roku 2008 opětovně kontaktovala ÚMPOD s žádostí o pomoc při realizaci práva styku. Po celý rok 2009 matka spolupracovala s médii, jezdila do bydliště otce do Německa v doprovodu televizního štábu, otec se před matkou skrýval, neotvíral, zdržovali se s dcerou v hotelech tak, aby zamezil jakémukoliv kontaktu matky.

V říjnu 2009 bylo českým soudem vydáno předběžné opatření o úpravě styku matky s dcerou. V únoru 2010 podala matka v Německu návrh na výkon předběžného opatření o styku. Otec před německými orgány odmítá připustit jakýkoliv styk matky s dcerou (přitom při sociálním šetření orgánu péče o dítě sdělil, že kontakt matky s Monikou umožnit chce, že si ho Monika dokonce přeje).

V březnu 2010 byla prostřednictvím ÚMPOD odeslána do Německa oficiální žádost o výkon práva styku podle haagské ÚOAMÚD.

V březnu 2010 byla německým soudem schválena dohoda rodičů, podle které budou společně navštěvovat psychologa, kontakt matky s Monikou bude zpočátku probíhat pod dohledem, matka se zavázala přerušit veškerá řízení ve věci péče o Moniku probíhající u českých soudů a rodiče přislíbili svoji účast na mediačním řízení.

V dubnu 2010 se konala dvě společná sezení rodičů u německého psychologa, jejichž cílem bylo obnovit vzájemnou komunikaci. Otec však porušil soudem schválenou dohodu a v soudem určeném termínu kontakt matky s Monikou neumožnil. Při dalším soudem stanoveném setkání nutil matku s Monikou komunikovat pouze německy.

V průběhu veškerých řízení Monika zřejmě pod nátlakem obou svých rodičů předkládala soudům různá prohlášení a dopisy, mnohdy protichůdného obsahu, ve kterých střídavě projevovala touhu vrátit se k matce a zůstat u otce, bylo zcela patrné, že tato prohlášení a dopisy byly Monikou psány pod nátlakem rodičů. Po výsledku u jednání ji k německému soudu opět přivedl otec, aby změnila svoji původní výpověď, i z pohledu znalce bylo zřejmé, že pouze odřikává naučený text.

V červenci 2010 proběhlo v Německu mediační jednání mezi rodiči, jehož výstupem byla mediační dohoda. Rodiče se dohodli na tom, že styk matky s Monikou bude probíhat střídavě v Německu a v České republice, zpočátku bude styk probíhat v přítomnosti obou rodičů. Matka přeruší veškerá řízení vedená u českých soudů. Styk bude probíhat jedenkrát za tři týdny, navíc se rodiče dohodnou na mimořádném styku v období podzimních a vánočních prázdnin. Rodiče se zavazují spolu vzájemně

telefonicky komunikovat, aby obnovili vzájemnou důvěru a aby se vzájemně informovali o společném dítěti.

V průběhu řízení se objevily náznaky ze strany advokáta matky i ze strany advokáta otce, že otec neustále lže, je s ním velice obtížná jakákoliv komunikace, neustále komplikuje veškerá jednání.

Od prázdnin až do prosince 2010 styk probíhal, matka měla zaručený styk s Monikou alespoň po telefonu. V prosinci 2010 bylo otcí doručeno předvolání českého soudu a okamžitě přerušil veškerý kontakt s matkou. Matka přerušila soudní řízení dle mediační dohody, otec však trval na tom, že veškerá řízení měla být zastavena. Došlo k nejasnostem při překladu, resp. výkladu německého výrazu uvedeného v mediační dohodě. I ÚMPOD se přikláněl k výkladu, že řízení měla být pouze přerušena, otec však trval na absolutním zastavení. Matka ustoupila a podala návrh na zastavení řízení, kterému bylo vyhověno.

Od března 2011, kdy soud rozhodl o zastavení řízení, probíhá styk matky s Monikou řádně dle mediační dohody. Vážne pouze komunikace rodičů, kdy otec s matkou odmítá jakýkoliv kontakt a veškerá komunikace probíhá prostřednictvím Moniky.

7.2.5.3 Vanessa – obava z únosu

Vanessa se narodila v manželství českých rodičů v České republice. Rodiče se však přibližně tři měsíce po jejím narození rozešli a matka se odstěhovala od otce z velkoměsta do menšího města v pohraničí. Asi po dvou měsících otec navštívil matku v jejím bytě, fyzicky ji napadl a násilím odnesl Vanessu, kterou matka v té době ještě kojila. Matka Vanessu téměř tři měsíce neviděla. V prosinci 2001 si počkala v bydlíšti otce a ve chvíli nepozornosti dceru otcí odebrala a zmizela s ní neznámo kam. Otec podal na matku trestní oznámení pro únos, které bylo policií odmítnuto, neboť doposud nebylo rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilé. Od této doby byl otcí pobyt matky i jeho dcery utajován.

U příslušného okresního soudu bylo vedeno řízení o úpravu poměrů k nezletilé Vanesse od roku 2001. Vzhledem k tomu, že oba rodiče neustále podávali návrhy na vydání předběžných opatření, které byly soudem zamítány, a zejména otec se soustavně odvolával proti veškerým vydaným usnesením, první rozhodnutí ve věci bylo vydáno až v roce 2010. I proti tomuto rozhodnutí se otec odvolal.

Matka s nezletilou se po celou dobu zdržovaly v Německu. Nadále však byly hlášeny k trvalému pobytu v České republice, matka se s Vanessou dostavovala k pravidelným návštěvám u českého dětského lékaře, navštěvovala OSPOD, zúčastňovala se soudních jednání. Otcí však odmítala sdělit místo svého pobytu.

Otec neustále napadal a vyvolával konflikty s rodinou matky, bylo vzájemně podáno několik trestních oznámení.

Při veškerých jednáních matka uváděla, že si je vědoma, že otec má právo na styk s dcerou, ale odmítá tento styk umožnit, dokud nebude pravomocně rozhodnuto o svěřeni Vanessy do její péče a o úpravě styku otce s dcerou. Obává se, že otec opětovně dceru unese.

Otec se nikdy neobrátil na ÚMPOD s jasně formulovanou žádostí o umožnění práva styku, nikdy nepředložil potřebné podklady, veškeré jeho podněty obsahovaly pouze stížnosti na systém a na nepravosti, které vůči němu údajně byly spáchány. ÚMPOD kontaktoval na začátku roku 2009, kdy zjistil, že se Vanessa trvale zdržuje v Německu.

Na základě těchto podnětů však ÚMPOD kontaktoval německý ústřední orgán a požádal o prošetření poměrů Vanessy v Německu. Toto šetření bylo provedeno na jaře 2009. Bylo zjištěno, že Vanessa vlastní fotky otce, ví, že se jedná o jejího biologického otce, ví, co se v minulosti stalo. I když žije s matkou a jejím novým přítelem, ví o svém českém biologickém otci. Vanessa se se svým otcem chce stýkat, ale chce mít jistotu, že tento styk bude moci kdykoliv ukončit a vrátit se k matce, bojí se, že ji otec opět od matky odvede.

V říjnu 2009 proběhla první návštěva otce v Německu, navštívil Vanessu ve škole, donesl jí hračky. Veškeré adresy si otec zjistil sám, vzhledem k tomu, že tyto údaje matka odmítla sdělit, neměl je ÚMPOD k dispozici. Návštěva proběhla v klidu, matka bez problémů pustila otce do svého bytu a umožnila mu kontakt s Vanessou. Po osobní návštěvě nadále probíhal kontakt otce s Vanessou prostřednictvím mobilního telefonu, mailu i skype. Otec však Vanesse údajně volal i devětkrát denně, což Vanesse vadilo a odmítala na telefon reagovat. V tom případě otec kontaktoval matku a dotazoval se jí, proč dcera nereaguje na jeho telefonáty. Rovněž psal Vanesse zprávy, v nichž ji ujišťoval, že již brzy bude u něho a bude mít krásný domov. Rovněž zahlcoval emailovou schránku Vanessy obrázky a videy (u českého OSPOD byl řešen nevhodný obsah těchto zpráv, bylo zcela patrné, že otce vůbec nezajímalo, co vlastně své dceři posílá) a poté matce vyčítal, že schránka je nefunkční a zasláná pošta se mu vrací jako nedoručitelná.

V listopadu 2009 měla v Německu proběhnout schůzka rodičů, kde se rodiče měli dohodnout na dalším průběhu styku otce s Vanessou, tato schůzka byla zrušena z důvodu nemoci obecného zmocněnce otce.

V prosinci 2010 podala matka u německého soudu návrh na vydání předběžného opatření, kterým by byl otci zakázán jakýkoliv kontakt s Vanessou bez vědomí matky. Později se ukázalo, že důvodem pro podání tohoto návrhu byla další neohlášená návštěva otce v německé škole, kdy popadl Vanessu do náruče, pevně ji držel, rozhlížel

se kolem sebe a odmítal ji pustit. Vanessa byla z tohoto zážitku velmi rozrušená, obávala se, že ji otec opět odveze pryč, od té doby se začala bát chodit sama do školy. Toto předběžné opatření bylo vydáno na začátku března 2010 a z odůvodnění bylo patrné, že matka svůj návrh založila na rozhodnutí českého soudu z roku 2006, kterým byla Vanessa svěřena do její péče, které však nikdy nenabylo právní moci, protože otec se proti němu odvolal a odvolacím soudem bylo tohoto rozhodnutí zrušeno a věc vrácena soudu prvního stupně k novému projednání.

V březnu 2010 nabídl německý ústřední orgán otci možnost zprostředkování asistovaného kontaktu s dcerou v Německu. Tuto nabídku otec odmítl s tím, že neumí německy a odmítá kontakt s dcerou na území Německa v přítomnosti pouze německy mluvících osob.

Před jednáním českého soudu se otec obrátil na OSPOD s dotazem, co napovídali jeho ženě, že sama od sebe jej začala kontaktovat a nabízet kontakt s dcerou. O této skutečnosti však vůbec neinformoval ÚMPOD.

V červnu 2010 vydal český soud rozhodnutí o úpravě styku nezletilé Vanessy s otcem. Styk má probíhat po dobu prvních tří měsíců na půdě příspěvkové organizace (dětského centra), poté každé dva týdny již může být Vanessa sama s otcem. Otec se proti rozhodnutí odvolal. Dětské centrum, kde měl styk probíhat, nikdy nekontaktoval, aby si zde dohodl jakýkoliv termín. Odvolací řízení doposud nebylo ukončeno.

Z chování otce bylo zcela patrné, že mu po mnoha letech již vůbec nejde o kontakt s dcerou, ale spíše o pomstu matce a o dokázání si vlastní důležitosti. Místo jakékoliv snahy o konstruktivní řešení v zájmu dítěte po celou dobu projevoval pouze námitky, stížnosti a odmítal veškeré vznesené návrhy, aniž by přednesl jen náznak jakéhokoliv alternativního řešení.

7.2.5.4 Artur – dítě jako nástroj k vydírání

Artur se narodil v družském vztahu svých rodičů. Oba jeho rodiče mají české státní občanství, otec má i německé státní občanství, matka má v Německu příbuzné a vlastní tam majetek. Rodina žila v Německu v pohraniční oblasti, otec jezdil každý den za prací do České republiky, Artur navštěvoval mateřskou školu v Německu.

Rodina byla převážně zaopatřována příjmy otce, matka za trvání vztahu nadělala spoustu dluhů, splácela několik úvěrů a půjček. Na jaře 2010 se konflikty mezi rodiči vyhrotily, otec opustil společnou domácnost a odešel do České republiky, kde v květnu 2010 podal u soudu návrh na svěření Artura do své péče. Tento návrh je českým soudem z důvodu místní nepříslušnosti odmítnut. Zhruba ve stejné době podala matka v Německu návrh na úpravu styku otce s dítětem.

V červenci 2010 se otec obrátil na ÚMPOD s žádostí o pomoc při realizaci výkonu práva styku, ve kterém mu matka brání. Dle sdělení otce matka neustále nabízí možnost styku s dítětem výměnou za finanční výpomoc, za úhradu splátek jejích dluhů. Vyhrožuje, že pokud se otec jejímu přání nepodřídí, už svého syna nikdy neuvidí.

Dle informací českého OSPOD byl Artur na otce velmi citově fixován, otec byl pro něj hlavní pečující osobou, Artur odloučením od otce velmi trpěl, což bylo doloženo i zprávami z německé mateřské školky, kterou navštěvoval. Ze zprávy českého OSPOD, se kterým matka rovněž jednala, vyplynulo, že matka je manipulátorka, která se za každou cenu snaží odstříhnout otce od dítěte.

V německé školce však bylo otci znemožněno zde Artura navštěvovat, dle tvrzení matky existovala údajně reálná hrozba, že by otec dítě unesl do České republiky, ředitelka školky otci doporučila, aby se za účelem dohody o úpravě styku spojil s příslušným německým orgánem péče o děti. Veškeré dohody, které rodiče uzavřeli prostřednictvím německého orgánu péče o děti, však matkou nebyly respektovány, neumožňovala otci ani telefonický kontakt s Arturem.

V rámci řízení o úpravu styku bylo německým soudem vydáno předběžné opatření, podle kterého se otci zakazuje odvézt nezletilého za hranice Německa a bez vědomí matky změnit místo jeho pobytu. Následně se matka v rámci Německa přestěhovala za svým novým přítelem, aniž by otci sdělila svoji aktuální adresu.

Vzhledem k tomu, že řízení o úpravu styku již bylo zahájeno z vlastní iniciativy rodičů, plnil německý ústřední orgán pouze zprostředkovací funkci, sděloval ÚMPOD aktuální informace o průběhu řízení u německého soudu a zprostředkoval otci aktuální adresu matky a nezletilého Artura.

Německý soud nařídil rodičům podrobit se vyjednávání, v rámci kterého rodiče spolu uzavřeli dohodu o tom, že společně budou navštěvovat poradní instituci, která jim pomůže obnovit vzájemnou komunikaci, byly také dohodnuty první termíny, ve kterých se skutečně uskutečnil styk otce s Arturem. Následně byla soudem v lednu 2011 schválena dohoda rodičů, v níž byly určeny konkrétní termíny a podmínky styku na celý rok 2011. Otec si Artura převezme jedenkrát za šest týdnů na celý týden, v době letních prázdnin pak jedenkrát za pět týdnů. Styk bude probíhat u otce v České republice, otec si bude Artura vyzvedávat u matky, případně pokud matka bude mít soukromou cestu do České republiky, převezme si otec Artura u prarodičů ze strany matky, žádný z rodičů se nesmí před dítětem hanlivě vyjadřovat o druhém rodiči, ani dítě proti druhému rodiči navádět a negativně ovlivňovat, matka umožní kromě pravidelného styku jedenkrát týdně telefonický kontakt Artura s otcem.

V tomto případě skvěle zafungoval německý justiční aparát a díky vlastní iniciativě rodičů byla funkce obou ústředních orgánů spíše asistenční.

7.2.5.5 Michael – dítě v péči příliš pečující matky

Michael se narodil z partnerského vztahu své české matky a německého otce. Když mu byly tři roky, matka se rozhodla se s otcem po narůstajících konfliktech definitivně rozejít. Po celou dobu žila s Michaelem v České republice, v blízkosti německých hranic. Michael měl výborný vztah jak s otcem, tak s prarodiči a dalšími příbuznými z otcovy strany. Matka si uvědomovala význam otce v synově životě, a tak více než tři roky probíhal styk Michaela s otcem i prarodiči pravidelně, otec si syna odvážel do Německa, navštěvoval syna v České republice. Ani jeden z rodičů neměl potřebu otázku styku soudně řešit.

Při společném výletě na podzim 2008 otec Michaela napomenul a dal mu pohlavek. Podle matky byl toto projevy jeho agresivity, naprosto nevhodného chování a odmítala nadále nechávat syna s otcem o samotě. Otcí styk umožňovala, ale pouze na území České republiky. V prosinci 2008 otec měl jet v České republice se synem do aqvaparku, v autě však údajně začal chlapce přesvědčovat, že společně pojedou do Německa, vyvíjel na něj nátlak, jel rychle, chlapci se udělalo špatně, a proto se vrátili. Po tomto incidentu matka odmítla nadále syna otcí předávat.

Otec během několika dní v prosinci 2008 podal návrh na výkon práva styku dle haagské ÚOAMÚD prostřednictvím německého ústředního orgánu k ÚMPOD.

ÚMPOD se pokusil kontaktovat matku přímo, ale poštu nepřebírala. Kontakt s matkou se podařilo navázat až prostřednictvím OSPOD, který s matkou jednak provedl pohovor, v němž matka sdělila své stanovisko, jednak matka sama ÚMPOD kontaktovala telefonicky i písemně. Dle názoru matky není pro dítě dobré, aby bylo s otcem samo, neboť otcí nedůvěřuje, považuje jej za nespolehlivého a nedůvěryhodného. Ani pobyty Michaela v Německu nemají údajně na chlapce dobrý vliv, protože zde tráví spoustu času se svým starším bratrancem a z těchto návštěv se pak vrací velmi divoký, drzý a vulgární. Během těchto návštěv se o něj údajně otec nestará, svěruje ho do péče prarodičů.

Matce bylo vysvětleno právo otce na styk se synem, matka toto právo sice uznává, ale sama chce určit podmínky, za jakých styk bude probíhat. Konkrétní návrhy, jak by si styk představovala, však nikdy nesdělila.

V dubnu 2009 se k návrhu otce na styk přidali i prarodiče ze strany otce, kteří na Michaela byli velmi zvyklí, měli ho rádi a po znemožnění kontaktu s vnukem jim chlapec velmi chybí. ÚMPOD se opět snažil kontaktovat matku, matka však opět nepřebírala poštu, nereagovala na telefonáty, pokud telefon zvedla, vymluvila se, že se jí to nehodí a že se ozve později, neozvala se a více již na telefonáty neodpovídala.

Otec sdělil, že chování matky je velmi rozporuplné – na jednu stranu slibuje umožnění návštěv, na stranu druhou je na poslední chvíli odvolává.

Komunikace otce s německým ústředním orgánem byla bohužel také komplikovaná – německý ústřední orgán několikrát informoval ÚMPOD, že otec nereaguje na dotazy, písemné výzvy, neozývá se a nekomunikuje, několikrát mu dokonce bylo sděleno, že spis bude v případě jeho nespolupráce ukončen. V obdobích, kdy styk bez problémů probíhal, otec s německým ústředním orgánem zpravidla nekomunikoval, opětovně se ozýval pouze v době, kdy matka ve výkonu styku bránila.

Prostřednictvím místně příslušného OSPOD ÚMPOD zjistil, že matka již v únoru 2009 podala návrh na úpravu styku k místně příslušnému okresnímu soudu. Matka navrhovala, aby styk probíhal výhradně v České republice, v její přítomnosti a pouze dle jejích možností, které bude otci v závislosti na svém pracovním vytížení průběžně sdělovat. Byla ochotna zaručit, že ke styku dojde minimálně na dva dny v měsíci.

V říjnu 2009 matka ÚMPOD potvrdila, že styk otce se synem bezproblémově probíhá, návrh na úpravu styku vzala zpět poté, co se v květnu 2009 s otcem domluvili a na výkonu styku se dohodli.

Otec již více žádné požadavky prostřednictvím německého ústředního orgánu nevznášel, prarodiče však trvali na písemné dohodě, v níž by se matka zaručila, že jim styk s vnukem bude pravidelně umožňovat. Matka podpis takové dohody sice neustále slibovala, ale nikdy k němu nedošlo. Prarodiče odmítali věc řešit soudní cestou. V této situaci bohužel nemohl ÚMPOD učinit ve věci žádné kroky, neboť neexistuje prostředek, jak matku donutit k podpisu mimosoudní dohody s prarodiči.

Přibližně po roce kontaktovala ÚMPOD matka sama. Sdělila, že syn je nešťastný, protože otec si našel novou přítelkyni s malým synem, při návštěvách syna se věnuje své přítelkyni a jejímu synovi, kteří s nimi tráví společný čas, Michaela zanedbává a on je z toho smutný. Matka si stěžovala, že jí syn doma pláče, že ho tatínek nemá rád a že už ho nechce nikdy vidět. Žádala sdělení ÚMPOD, že za této situace nemá povinnost syna otci předávat. Psycholožka ÚMPOD matce doporučila, aby v kontaktu otce se synem v žádném případě nebránila, v případě narůstajících psychických problémů, aby se obrátila na dětského psychologa, který Michaelovi pomůže se se situací vyrovnat. Toto řešení matka odmítala a více již ÚMPOD nekontaktovala.

Vzhledem k tomu, že otec ani prarodiče již ÚMPOD nekontaktovali s žádnými požadavky na styk a matka přibližně po roce opět hledala u ÚMPOD souhlas s tím, aby nemusela umožnit styk syna s otcem, ukázalo se, že se situace po určité době uklidnila a styk opět normálně probíhal.

8. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

8.1 Evropský soud pro lidská práva

Na základě EÚOLPZS byl zřízen ESLP se sídlem ve Štrasburku, jehož hlavním úkolem je dohlížet nad dodržováním lidských práv garantovaných EÚOLPZS. V průběhu své existence se stal světově nejvyužívanějším kontrolním mechanismem ochrany lidských práv, registruje a projednává nejvíce stížností na porušení lidských práv.

ESLP nerozhoduje o tom, zda rozhodnutí členského státu bylo nebo nebylo správné. V každém případě individuálně zkoumá, zda rozhodnutí, proti kterému je směřována stížnost, bylo rozumné.²¹⁸ Rozhodnutí ESLP má deklaratorní povahu, pouze konstatuje, zda došlo nebo nedošlo k porušení lidských práv. K nápravě případného porušení je zavázán signatářský stát EÚOLPZS, v němž k porušení lidských práv došlo. Jakým způsobem však k nápravě dojde, je plně v kompetenci daného státu. Nad výkonem rozhodnutí ESLP v signatářských státech dohlíží Výbor ministrů.²¹⁹

ESLP je tvořen soustavou soudců, za každý signatářský stát EÚOLPZS je zvolen jeden soudce na funkční období šesti let. Tito soudci vykonávají svou funkci jako soukromé osoby, nejsou vázáni žádnými pokyny ze strany státu nebo orgánů státu, za který byli zvoleni. O nepřijatelnosti individuální stížnosti je rozhodováno ve výběrech, které jsou tvořeny třemi soudci. O přijatelnosti individuálních stížností a přijatelnosti nebo nepřijatelnosti mezistátní stížnosti je rozhodováno v sedmičlenných senátech. Ve věci samé rozhoduje velký senát, který je složený ze sedmnácti soudců.²²⁰

Každé rozhodnutí ESLP obsahuje následující výroky:

- konstatování, zda skutečnosti popisované ve stížnosti zakládají porušení lidských práv garantovaných EÚOLPZS
- určení satisfakce za porušení lidských práv, které může být buď podobu vyčíslení náhrady škody v penězích (k této náhradě je pak zavázán stát, jehož orgány porušení lidských práv způsobily, nebo mu nezabránily), v některých případech může být za spravedlivé zadostiučinění považováno již pouhé konstatování, že k porušení lidských práv došlo

²¹⁸ ANTOKOLSKAIA, M. *Harmonisation of Family Law in Europe: A Historical Perspective. A Tale of Two Millennia*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Inersentia, 2006, s. 263

²¹⁹ ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 132

²²⁰ ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 125 – 126

- vyčíslení nákladů řízení²²¹

Poskytnout peněžité odškodnění je povinností státu, který porušení lidských práv způsobil, nebo mu nezabránil. Nápravu však může stát zajistit dále i v jiné podobě, změnou legislativy, přijetím nových zákonů, kterými bude zabráněno, aby se podobná situace v budoucnu opakovala. Přijetí takovýchto opatření však v žádném případě nezbavuje stát povinnosti poskytnout stěžovateli odškodnění stanovené ESLP.²²² Fakticky však již je náprava situace, která v důsledku porušení práva občana vznikla, jen dost obtížně možná a stát k ní ani není zavázán. Občanovi se tak dostane finančního odškodnění, stát má zabezpečit, aby se v budoucnu situace neopakovala, ale vztah mezi rodičem a dítětem, který byl v důsledku chybného postupu státních orgánů nějakým způsobem narušen, už může zůstat navždy zničený.

8.2 Judikatura k čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod

Judikatura ESLP v souvislosti s porušením čl. 8 EÚOLPZS v případech, kdy jednomu z rodičů je odepíráno právo styku s jeho dítětem, je poměrně bohatá. Mezi případy týkající se České republiky lze jen namátkou uvést např. Fiala proti České republice²²³, Zavřel proti České republice²²⁴, Choc proti České republice²²⁵, MacReady proti České republice²²⁶, nebo Andělová proti České republice²²⁷. Ve všech případech bylo shledáno pochybení České republiky, která nedokázala stěžovatelům efektivně zajistit výkon práva na styk s jejich dětmi, mnohdy ve spojení s neodůvodněnými průtahy v řízení. Tyto případy se ale dotýkají téměř všech členských států Rady Evropy (například Eberhard a M. proti Slovinsku²²⁸, Piazzini proti Itálii²²⁹, Kajari proti Finsku²³⁰, nebo Tsikakis proti Německu²³¹) a ve všech případech shledal soud pochybení na straně státních orgánů ze stejného důvodu – stát nedokáže efektivním způsobem zajistit výkon práva rodiče na styk s jeho dítětem.

Ve své práci chci uvést tři případy řešené ESLP. Příklad Mustafa Akin proti Turecku je výjimečný tím, že se nedotýká pouze porušení práva rodiče na styk s jeho

²²¹ ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 133

²²² ŠIŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008, s. 136

²²³ rozsudek ESLP ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 26141/03

²²⁴ rozsudek ESLP ze dne 18. 1. 2007, sp. zn. 14044/05

²²⁵ rozsudek ESLP ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 25213/03

²²⁶ rozsudek ESLP ze dne 22. 4. 2010, sp. zn. 4824/06 a 15512/08

²²⁷ rozsudek ESLP ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. 995/06

²²⁸ rozsudek ESLP ze dne 1. 12. 2009, sp. zn. 8673/05 a 9733/05

²²⁹ rozsudek ESLP ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. 36168/09

²³⁰ rozsudek ESLP ze dne 23. 10. 2007, sp. zn. 65040/01

²³¹ rozsudek ESLP ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. 1521/06

dítětem, ale současně i práv sourozenců, kterým nebylo umožněno po rozvodu rodičů zůstat v kontaktu. Dále pak jsem vybrala jednu stížnost směřující proti Německu (případ Anayo proti Německu) a jednu stížnost směřující proti České republice (Kříž proti České republice).

8.2.1 *Mustafa a Armagan Akin proti Turecku*

Mustafa a Armagan Akin proti Turecku, rozhodnutí ESLP ze dne 6. 4. 2010, sp. zn. 4694/03

Po rozvodu pana Akina s jeho ženou v roce 2000 rozhodly turecké soudy o svěření společného syna Armagana do péče otce a společné dcery do péče matky. Stejným rozhodnutím bylo určeno, že v přesně stanovených termínech si rodiče vzájemně děti vymění. Pan Akin podal nový návrh, v němž žádal, aby soud rozhodl, že děti budou trávit společně jeden víkend se svým otcem a další víkend se svou matkou, aby neztratily vzájemný kontakt a měly možnost trávit čas společně vždy alespoň s jedním z rodičů. Tento návrh byl soudem zamítnut a pan Akin se proti rozhodnutí odvolal.

V září 2001 zahájil pan Akin nové řízení, v němž požadoval, aby jeho bývalá žena umožňovala dětem vidat se každý víkend. Namítal, že rozhodnutí soudu brání dětem se vzájemně vidat a jemu trávit čas s oběma svými dětmi společně, což dětem způsobuje závažné psychické problémy. Rovněž namítal, že pokud se děti potkají na ulici, matka jim brání spolu mluvit. Návrh byl zamítnut v únoru 2002. Odvolání bylo rovněž zamítnuto.

ESLP shledal, že o rozdělení dětí bylo rozhodnuto na základě vlastní úvahy soudu, neboť žádný z rodičů nepožadoval takové rozhodnutí a matka žádala o svěřeni obou dětí do své péče. V rozhodnutí rovněž chybělo řádné odůvodnění pro toto řešení. Turecký soud rovněž nedokázal věrohodně obhájit své tvrzení, že dětem nic nebránilo se vzájemně vidat, když žily v sousedství. V této situaci nechal soud pouze na vůli rodičů, jak budou udržovat vazby mezi sourozenci, a nepodnikl žádné kroky v situaci, kdy matka úmyslně bránila sourozencům v jakémkoliv vzájemném kontaktu.

Rovněž zdůvodnění tureckého soudu, že úprava styku by narušila navyklý režim dcery pana Akina, nebylo ničím podložené a soud v této situaci se ani nezabýval jakýmkoliv řešením vzniklého stavu a nesnažil se najít alternativní způsoby, jak styk mezi sourozenci umožnit.

ESLP shledal jednání tureckého soudu jako selhání v ochraně práva na rodinný život podle čl. 8 EÚOLPZS a stěžovateli přiznal peněžité odškodnění ve výši 15.000,-- €. ²³²

8.2.2 *Anayo proti Německu*

Anayo proti Německu, rozsudek ESLP ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 20578/07

Pan Anayo je nigerijský státní občan, který žil v Německu od roku 2003 do roku 2008, kdy se přestěhoval do Španělska. V únoru 2006 byla definitivně zamítnuta jeho žádost o udělení azylu v Německu. Po celou dobu svého pobytu v Německu udržoval pan Anayo poměr s vdanou ženou, která měla tři děti se svým manželem a v prosinci 2005 porodila dvojčata, jejichž biologickým otcem byl pan Anayo. Tyto děti vychovávala společně se svým manželem, který byl uveden v rodných listech jako otec dětí, a opakované žádosti pana Anayo, aby mu byl umožněn styk s jeho dětmi, manželé odmítali.

V září 2006 rozhodl německý okresní soud o umožnění kontaktu pana Anayo s jeho dětmi jedenkrát za měsíc na jednu hodinu s odůvodněním, že je osobou, ke které mají děti úzké pouto. Ze znaleckého posudku vyplynulo, že udržení kontaktu mezi panem Anayo a jeho dětmi je v nejlepším zájmu dětí, aby jim bylo umožněno poznat své kořeny.

Na základě odvolání podaného matkou dětí a jejím manželem odvolací soud v prosinci 2006 zamítl žádost pana Anayo na umožnění styku s dětmi, neboť BGB umožňuje právo na styk ve vztahu k právnímu otcí, nikoliv biologickému. Soud dále uvedl, že pan Anayo neměl nikdy v minulosti za děti zodpovědnost a nevytvořil si žádné sociální ani rodinné vazby k dětem, tudíž nesplňuje předpoklady pro třetí osobu, které by styk s dětmi měl být umožněn.

ESLP shledal, že postup německých soudů byl porušením práva na rodinný život ve smyslu čl. 8 EÚOLPZS. ESLP sice uznal, že pan Anayo nikdy neviděl své děti a nevytvořil si k nim vztah, který by mohl být považován za vztah zakládající rodinný život, nicméně touha pana Anayo po rodinném životě má být chráněna čl. 8 EÚOLPZS a skutečnost, že nedošlo k založení rodiny, nelze přičítat k tíži pana Anayo. Pan Anayo neměl možnost stýkat se se svými dětmi pouze z důvodu odmítnutí jeho žádostí matkou dětí a jejím manželem.

²³² *Case of Mustafa and Armağan Akin v. Turkey* [online]. [citováno 1. 10. 2011]. Dostupné z: <<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/viewhbk.asp?sessionId=71252375&skin=hudoc-en&action=html&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649&key=30571&highlight>>. Srovnej *Netherlands Institute of Human Rights* [online]. [citováno 15. 6. 2011]. Dostupné z: <<http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/Hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/8df97c7b89da54b5c12576fd0046236d?OpenDocument>>.

Německé soudy sice rozhodovaly v souladu s německým právem, nicméně toto právo nezohledňuje práva biologických otců v situacích, kdy jiný muž je považován za právního otce dítěte, a neřeší otázku, zda styk s biologickým otcem je v nejlepším zájmu dítěte.

Stěžovateli byla přiznána peněžitá náhrada ve výši 5.000,-- € a náhrada nákladů a výdajů ve výši 4.030,76 €. ²³³

8.2.3 Kříž proti České republice

Kříž proti České republice, rozsudek ESLP ze dne 9. 1. 2007, sp. zn. 26634/03

Pan Kříž je otcem syna narozeného v září 1991, dva měsíce po rozvodu rodičů. V říjnu 1991 pan Kříž podal u příslušného soudu návrh na úpravu styku s dítětem. O styku bylo rozhodnuto rozsudkem vydaným v květnu 1994, přičemž pan Kříž do té doby neměl možnost svého syna vidět. Proti rozsudku se odvolali oba rodiče, otec namítal, že rozsah styku je příliš úzký a nesouhlasil s přítomností matky při výkonu práva styku. Odvolací soud z důvodu značného napětí panujícího mezi rodiči rozsudek změnil tak, že matka měla být přítomna pouze prvním třem setkáním. Návrh matky na zákaz styku nezletilého s otcem byl zamítnut.

Matka ani po právní moci rozhodnutí styk nezletilého s otcem neumožňovala, za což jí byly v rámci výkonu rozhodnutí opakovaně ukládány pokuty, rovněž v průběhu několika let byla opakovaně shledána vinnou trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí. Trestní soud matce vždy uložil pouze podmíněný trest odnětí svobody s odůvodněním, že uložení nepodmíněného trestu není v zájmu nezletilého dítěte.

Matka po celou dobu odmítala spolupracovat s OSPOD, s poradenskými centry i psychology. Odmítala umožnit jakýkoliv kontakt mezi synem a otcem, odmítala nezletilému předávat dopisy od otce, odmítala se účastnit společných psychologických sezení. V roce 2003 na základě vypracovaného znaleckého posudku soud vyhodnotil, že není možné nezletilého nutit ke styku s otcem kvůli jeho negativnímu postoji k otci, který již matka nemohla ovlivnit, ačkoli sama přispěla k jeho vytvoření. Následně znalec doporučil psychoterapii rodičů, která by přispěla ke zlepšení jejich vzájemného vztahu a následně i k vybudování pozitivního vztahu dítěte k otci.

V roce 2004 soud rozhodl, že otec má právo na písemný styk se svým synem a matka má povinnost syna přimět alespoň jednou za dva měsíce na korespondenci otce odpovědět. Soud konstatoval, že nezletilý je plně pod vlivem matky a v důsledku tohoto vlivu vytrvale odmítá kontakt s otcem. Ačkoliv tento postoj nebyl vyvolán psychickou poruchou ani nevhodným chováním otce, měl by otec změnit svůj přístup a za pomoci

²³³ Netherlands Institute of Human Rights [online]. [citováno 15. 6. 2011]. Dostupné z: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/Hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/db5e85a236de283dc1257803004974b7?OpenDocument>.

odborníků se pokusit obnovit svůj vztah se synem více, než se snažit věc řešit soudní cestou.

ESLP shledal v tomto případě porušení čl. 8 EÚOLPZS a to zejména tím, že soudy dlouhodobě trpěly odpor matky k realizaci práva styku otce s dítětem a neučinily žádné efektivní kroky k zajištění reálného výkonu práva styku. Nedostatek spolupráce mezi rodiči nezbavuje státní orgány povinnosti učinit veškerá opatření k zachování rodinných pout, což je nepochybně v nejlepším zájmu dítěte. Stěžovateli byla v tomto případě přiznána peněžitá náhrada ve výši 10.000,-- € a náhrada nákladů řízení ve výši 1.128,-- €. ²³⁴

²³⁴ *Netherlands Institute of Human Rights* [online]. [citováno 15. 6. 2011]. Dostupné z: <http://sim.law.uu.nl/SIM/CaseLaw/Hof.nsf/e4ca7ef017f8c045c1256849004787f5/75a878329f49f056c125725e0040b385?OpenDocument>.

9. Jak usnadnit výkon práva na styk s dítětem?

Ačkoliv v předchozích kapitolách byly popsány právní nástroje, jak styku s dítětem dosáhnout, ve všech případech nejvíce záleží na tom, jak budou schopni lidé spolu komunikovat, jak se k problému postaví a jakým způsobem ho budou chtít řešit. Proto jsem se rozhodla v samém závěru své práce uvést několik bodů, které považuji za důležité a které by měly být nápomocny k tomu, aby nedocházelo k porušování práva na styk, bránění ve styku a v konečném důsledku k odcizení dítěte a jeho rodiče nebo obou rodičů. Převážná většina těchto bodů je zaměřená na samotné soudní řízení, v němž se rozhoduje o úpravě poměrů dítěte a o úpravě styku oprávněného rodiče s dítětem, tedy co by mělo více zajímat soudy a na co by se ve své praxi měly převážně zaměřit. Závěrečné návrhy je pak možné považovat za obecná pravidla, která se týkají nejen rozhodovací praxe soudů, ale která by mělo být dodržována především rodiči při samotném výkonu práva styku.

9.1 Znalecké posudky

Při rozhodování o tom, komu bude svěřeno dítě do péče a jak bude probíhat styk s druhým z rodičů, by soud měl zejména v komplikovaných případech, kdy rodiče nejsou již schopni spolu komunikovat a kdy je patrné, že mezi nimi probíhá boj o dítě nebo v jakékoliv jiné rovině, nařizovat vypracování nestranného znaleckého posudku (tedy znalecký posudek by neměl být předložen žádnou ze stran řízení, pokud jeden z rodičů sám osloví znalce, lze očekávat, že takový znalecký posudek bude vypracován dle představ rodiče a nebude zcela objektivní). Takový posudek by měl vypracovat nezájatý soudní znalec, měl by se skutečně zabývat otázkou, kdo z rodičů je schopen jednat v nejlepším zájmu dítěte a nepoužívat dítě jako zbraň proti bývalému partnerovi. Stejně tak by znalecké posudky nestranného znalce měly být nařizovány v situacích, kdy dítě jednoho z rodičů odmítá. Zkušený znalec by měl umět zjistit, kdy má dítě pro tento postoj vlastní důvod a kdy došlo ke zmanipulování a odcizení v důsledku působení pečujícího rodiče. Podle výsledku takového znaleckého posudku by pak soud měl stanovit pravidla pro styk. Pokud soud má v úmyslu přihlížet k názoru dítěte, měl by mít stoprocentní jistotu, že se jedná o nezávislý názor dítěte a dítě nebylo zmanipulováno pečujícím rodičem.

Provádění znaleckého šetření v situaci, kdy dítě strávilo určitou dobu pouze s pečujícím rodičem, který navíc se skutečně snažil dítě navádět nebo popouzet proti druhému rodiči, a oprávněného rodiče dítě nevidělo po tuto dobu buď vůbec, nebo jen

na pár okamžiků, nemůže mít objektivní výsledek. Před provedením šetření znalce by dítě mělo mít možnost strávit s oběma rodiči přibližně stejnou dobu.²³⁵

Samozřejmě nevýhodou tohoto postupu je, že dojde ke značnému prodloužení soudního řízení a také se výrazně zvýší náklady řízení.

9.2 Asistovaný styk

Zejména v případech, kdy dítě je ještě příliš malé, není zvyklé na oprávněného rodiče, nebo ke styku s tímto rodičem delší dobu nedocházelo, stejně tak v případech, kdy dítě má k oprávněnému rodiči negativní postoj, protože bylo naváděno a popouzeno pečujícím rodičem, je vhodné alespoň pro počáteční fázi styku nařídit, aby styk probíhal pod odborným dohledem v poradenském nebo krizovém centru, případně za přítomnosti psychologa.

Jak již bylo uvedeno výše, není možné třetí osobě nařídit, aby se účastnila styku rodiče s dítětem, třetí osoba se svou asistencí musí souhlasit. Proto je mnohdy ponecháváno na rozhodnutí rodičů, kterou instituci nebo organizaci s žádostí o asistenci osloví, což ne ve všech případech zaručuje, že styk bude probíhat pod odborným dozorem.

Vznik skutečně odborných poradenských míst, která by byla schopna takové služby rodičům zajišťovat a to i o víkendech nebo dnech pracovního klidu, s dostupností pro každou oblast, by mohl být vhodným řešením situace. Problémů v mezilidských vztazích a komunikaci obecně neustále přibývá, proto se nebojím, že by takováto centra nebyla dostatečně využita.

9.3 Zpřísnění postihů a sankcí

Možnost ukládání pokut je spojena přímo s řízením o výkon rozhodnutí o právu styku. Ne každý rodič se však rozhodne k takovému řízení přistoupit, v mnoha případech po čase svoji snahu stýkat se s dítětem vzdá a raději se smíří s existující situací.

I v rámci exekučního řízení jsou však pokuty neefektivní – bude-li pokuta uložena rodiči, jehož finanční situace je nadstandardní, pokutu rád uhradí, a to i opakovaně, a nad celou věcí mávne rukou a nadále bude ve styku dítěte s oprávněným rodičem bránit. Pokud bude pokuta uložena rodiči, jehož finanční situace je špatná, buď nebude vůbec schopen pokutu uhradit, nebo bude tato pokuta pro něho mít nedožité důsledky, které se pochopitelně promítnou i v životní úrovni dítěte.

²³⁵ NOVÁK, T. Mentální programování jako forma ovlivňování dítěte po rozvodu. *Časopis Právo a rodina*. 2011, č. 7, s. 21

Z tohoto důvodu by měly mít soudy k dispozici více sankcí, které by mohly rodičům ukládat v závislosti na konkrétní situaci a možnostech rodiče. Za velice zajímavou alternativu považují například v Německu využívanou zadržovací vazbu, kterou je možné uvalit na rodiče, který brání oprávněnému rodiči ve styku s dítětem. Nejedná se o dlouhodobé odloučení od dítěte, jako v případě výkonu trestu odnětí svobody, ale pečující rodič je tímto způsobem zadržen a je mu fakticky fyzicky zabráněno, aby znemožňoval oprávněnému rodiči se s dítětem setkat.

Současně by měly být posíleny kontrolní funkce a obecně pravomoci OSPOD, které se s případy mnohdy dostanou do kontaktu dříve, než je situace řešena soudně. Tyto orgány obvykle velmi dobře znají rodinnou situaci, v níž dítě vyrůstá, jsou schopny posoudit, jaký postih by v daném případě byl efektivní – uložení pokuty v přiměřené výši, nebo případně jiná sankce pečujícího rodiče, který brání dítěti ve styku s oprávněným rodičem.

Rovněž podmínky trestnosti maření výkonu úředního rozhodnutí by měly být přizpůsobeny faktické situaci. Ne každý oprávněný rodič přistoupí k návrhu na výkon rozhodnutí, především z toho důvodu, že nechce svému dítěti způsobit trauma. Podmiňovat tedy trestnost zahájením exekučního řízení a neúspěšným podniknutím kroků směřujících k výkonu rozhodnutí nepovažují za správné. I v těch případech, kdy k trestnímu řízení skutečně dojde, soudy přesto neukládají nepodmíněné tresty a naděje na skutečné potrestání pečujících rodičů, kteří okrádají své děti o možnost mít oba rodiče, navíc v dítěti mnohdy zcela bezdůvodně budují k oprávněnému rodiči negativní pocity a tím zničí jejich vztahy na dlouhá léta nebo i na celý život, jsou tak zcela minimální. V tomto ohledu by se trestání mělo zcela jednoznačně zpřísnit a rovněž podmínky trestnosti by měly být nastaveny tak, aby bylo možné postihnout každého pečujícího rodiče, který bezdůvodně brání ve výkonu styku oprávněného rodiče s dítětem, nebo dítě proti oprávněnému rodiči navádí a popouzí.

9.4 Dohody

V okamžiku, kdy rodiče v soudním řízení projeví alespoň minimální snahu o dosažení dohody nebo schopnost dojít kompromisu, měl by příslušný soudce pracovat tímto směrem a úpravu styku nechat na rodičích. Pokud se již objevily konflikty nebo přímý boj mezi rodiči, není podle mého názoru vhodné styk rozsudkem vůbec neupravovat, ačkoliv to ustanovení § 27 odst. 1 ZoR umožňuje, protože není vyloučeno, že si v budoucnu opět jeden z rodičů postaví hlavu a ve styku bude bránit. A styk, který není soudně upraven vůbec, se vymáhá mnohem hůře, než soudní rozhodnutí nebo soudem schválená dohoda.

Ideální je samozřejmě stav, kdy oprávněný rodič se se svým dítětem může vidět tehdy, kdy chce a kdy chce i dítě. Taková situace se ale v případě konfliktního vztahu mezi rodiči dá očekávat jen málokdy a také ji lze velmi těžko vyjádřit ve výroku rozsudku.

Pokud však rodiče sami jsou schopni navrhnout řešení, se kterým budou oba souhlasit, se kterým bude souhlasit dítě, je-li již samo schopno věc posoudit a vyjádřit se k ní, měl by v první řadě soud přihlížet k jejich představám a ne za každou cenu určovat rozsah styku dle ustálených pravidel.

9.5 Mediace

Mediační jednání mohou výrazně napomoci při obnovení komunikace mezi rodiči, přispět k vytvoření kompromisu a nalezení oboustranně přijatelného a pro dítě vhodného řešení. Šikovný mediátor dovede s rodiči pracovat na takové úrovni, aby vytvořenou dohodu skutečně považovali za nejlepší možné řešení a nadále ji dodržovali.

Nařízení účasti na mediačním jednání se v soudním řízení předpokládá v rámci řízení o výkon rozhodnutí. Soud však rodičům může nařídit účast na mediaci nebo mimosoudním smířčím jednání nebo rodinnou terapii již v průběhu řízení o samotnou úpravu poměrů k nezletilému dítěti a to dle ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ.

Mediační řízení v rozvodovém nebo porozvodovém konfliktu je založeno na vzájemné spolupráci rodičů s mediátorem, jejímž cílem je nalezení nejvhodnějšího řešení pro nastalou situaci. Mediátor pomáhá rodičům v utřídění si jejich představ o budoucí úpravě poměrů, o potřebách jejich vlastních a především potřebách dítěte. V krajních případech může mít mediační jednání až nápadnou podobu s partnerským poradenstvím.²³⁶

Ve vyhrocených případech by podle mého názoru a velmi pozitivních zkušeností s mediačními jednáními měla být účast na mediaci povinná.

Širší využití mediačních jednání by určitě bylo přínosem pro rodičovská vyjednávání a v mnoha případech by mohlo zabránit budoucímu vyhrocení konfliktů, případně v již probíhajícím konfliktu by mohlo vést k uklidnění a řešení situace.

V současné době je projednáván zákon o mediaci, jehož přijetí je důsledkem implementace Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/52/ES ze dne 21. 5. 2008, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech. Podle návrhu tohoto zákona by mediace v rodinných věcech měla být prováděna pouze mediátory zapsanými ve speciálním rejstříku. Zatímco pro ostatní mediační řízení je přípustné, aby mediátorem byl pouze subjekt s vysokoškolským vzděláním v právním

²³⁶ PONÍŽILOVÁ, T. Rodinná mediace při řešení konfliktů v rodině. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 6, s. 22

oboru splňující zákonem stanovené předpoklady (absolvování kurzu, praxe, úspěšné složení zkoušky), pro rodinnou mediaci bude přípustné, aby mediátorem byl i psycholog nebo sociální pracovník.²³⁷

V České republice existuje Společnost pro rodinnou mediaci a to již od roku 1995. Jedná se o občanské sdružení, jehož cílem je propagace a podpora rodinné a rozvodové mediace namísto řešení sporů výhradně soudní cestou.²³⁸

9.6 Společný styk

Možnost strávit určitý čas s oběma svými rodiči společně, alespoň jednou za stanovené období, by uvítaly mnohé děti, které rozpad rodiny těžce nesou. Pro rodiče by takto strávená doba také mohla být příležitostí, jak si některé věci ujasnit, obnovit komunikaci, obnovit zpřetrhané vazby. Bohužel jsem se doposud nesetkala s rozhodnutím českého soudu, který by rodičům ukládal, aby jednou za čas strávili jako rodina s dítětem například společný víkend.

Nikdo nemůže nutit rodiče, aby setrvali v nefungujícím svazku a vzhledem na eskalující hádky a konflikty by to v mnoha případech ani nebylo účelné.

Samozřejmě u rodin, kde jsou vztahy mezi rodiči velmi napjaté a konflikt je vyhrocený, by společnému styku s dítětem musela předcházet určitá forma rodinné terapie, rodiče by nejprve museli uklidnit vyhrocené vztahy, protože víkend s rodiči, kteří spolu po celou dobu nepromluví, nebo se po celou dobu budou pouze urážet a hádat, v žádném případě nemůže být v zájmu a ku prospěchu dítěte.

9.7 Odebrání dítěte

Jsem si plně vědoma toho, že tento způsob řešení není úplně ideálním návrhem a je velice diskutabilní, zda by skutečně zájmu dítěte prospěl. Nicméně po zkušenostech z případů, které jsem v rámci svého působení v praxi řešila, se domnívám, že v některých situacích (a to chci zdůraznit, protože se rozhodně nejedná o univerzální řešení!!!) by bylo v nejlepším zájmu dítěte odebrat je oběma rodičům a na určitou dobu (pokud možno co nejkratší) umístit buď do ústavní péče, nebo do péče třetí osoby, která bude schopna dítěti zajistit klidný rozvoj, nestresové prostředí a obnovit pocit bezpečí a péče. V každém případě by však takovýmto opatřením měly být co nejméně narušeny návyky dítěte, nemělo by dojít např. k odloučení od kamarádů, změně školního zařízení, dítě by nemělo být v důsledku tohoto opatření odtrženo od možnosti vykonávat své zájmové aktivity.

²³⁷ KORDAČ, Z. Problematika připravované právní úpravy mediace. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 8, s. 10 – 11

²³⁸ PONÍŽILOVÁ, T. Rodinná mediace při řešení konfliktů v rodině. *Časopis Právo a rodina*. 2011, č. 6, s. 23

Rodiče, kterým na dítěti záleží, si velice rychle uvědomí, co způsobili, a sami se budou snažit najít řešení, které bude přijatelné pro obě strany a které bude v nejlepším zájmu dítěte, jen aby se dítě mohlo vrátit domů do svého obvyklého prostředí.

Rodič, který o dítě bojoval jen proto, aby potrestal bývalého partnera, nebo z jiného důvodu, ale nikoliv proto, že by měl skutečný zájem o dítě, se s takovou situací smíří a v zásadě s ní bude spokojen – bývalý partner dítě nebude mít a to, jak se dítě má, mu bude lhostejné. Naproti tomu rodič, který o dítě projevoval upřímný zájem, se nadále bude snažit s dítětem zůstat v kontaktu a bude o něj nadále bojovat.

Bohužel toto řešení by v praxi mělo mnohá úskalí – v žádném případě to není vhodné řešení pro dítě, které je přesvědčeno o tom, že ho oba rodiče milují natolik, jako ono miluje je. Změna prostředí a odloučení od rodičů bude pro dítě velice zátěžové a bude na individuálním uvážení pro každý jednotlivý případ, zda větším přínosem bude vyjmutí dítěte ze stresového a konfliktního prostředí v rodině, nebo zanechání v tomto prostředí, kde dítě sice je s oběma svými rodiči, ale ve středu bojiště.

V případech, kdy jeden rodič vědomě brání ve styku oprávněného rodiče s dítětem, nebo dítě proti tomuto rodiči navádí, by soudy měly více využívat ustanovení § 27 odst. 2 ZoR a rozhodovat o změně výchovného prostředí. Protože ne ve všech případech je možné svěřit dítě do péče oprávněného rodiče (důvody byly rozebrány v oddíle 5.1.4), i zde by bylo řešením umístění dítěte do péče třetí osoby nebo do ústavního zařízení. Zastávám názor, že rodiče, kteří svému dítěti vědomě ubližují, i když jsou přesvědčeni o tom, že tímto jednáním dítě chrání, si nezaslouží o dítě pečovat.

V pojetí českých soudů se situace, kdy dítě odmítá jednoho ze svých rodičů, řeší umístěním dítěte do psychiatrické léčebny po dobu, než rodiče svůj vzájemný vztah vyřeší. Psychiatrická léčebna by zřejmě měla dítěti i pomoci najít ztracenou cestu k odmítanému rodiči. Případ řešený u Okresního soudu v Šumperku, kde byl návrh na vydání předběžného opatření o předání nezletilého do péče psychiatrické léčebny zamítnut, a Krajského soud v Ostravě (pobočka Olomouc), který rozhodnutí soudu prvního stupně změnil tak, že rozhodl o předání nezletilého do péče psychiatrické léčebny, měl dohru až u Ústavního soudu. Ústavní soud na základě ústavní stížnosti matky svým nálezem ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10, rozhodl o zrušení usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci. Ústavní soud shledal, že psychiatrická léčebna není vhodným prostředím, kde by dítě mělo být „ochráněno“ před negativistickými stanovisky a názory matky, která dítě ovlivňuje a navádí proti otci,

a rovněž časové omezení předběžného opatření na dobu, než dítě změní svůj postoj, není přiměřené.²³⁹

Bohužel v projednávaném případě nejvíce dítěti ubližuje právě matka, která svým působením negativně ovlivňuje jeho vztah s otcem. Právě v těchto případech by podle mého názoru mělo být dítě ochráněno tím, že bude odebráno z péče takového rodiče, který v domněnku, že dítě chrání, mu nejvíce škodí. Plně se však ztotožňuji s názorem Ústavního soudu, že psychiatrická léčebna v těchto případech není pro dítě vhodným prostředím.

9.8 Názor dítěte

K názoru dítěte o tom, se kterým z rodičů by dítě chtělo žít a v jakém rozsahu se chce stýkat s druhým rodičem, by měl soud přihlížet více než ke stanovisku rodičů nebo OSPOD. Přitom však je nutné posoudit, do jaké míry je dítě pod vlivem kterého ze svých rodičů a do jaké míry se jedná skutečně o jeho vlastní názory.

Stejně tak by ale rodiče při výkonu práva styku měly naslouchat přáním svých dětí. Rodič, který má dítě v péči, by měl vyslyšet přání svého dítěte vidět se s oprávněným rodičem i mimo dobu stanovenou ke styku, mít možnost mu zatelefonovat, nebo se s ním spojit prostřednictvím emailu nebo skype.

Na druhou stranu oprávněný rodič mnohdy nechce slyšet, že dítě v době, kdy má probíhat soudem určený styk, by dalo přednost jiné aktivitě např. s kamarády, a zarputile trvá na tom, že na styk má právo a tento styk uskuteční i proti vůli dítěte. Neuvědomuje si, že dítě by se s ním rádo vidělo třeba v jinou pro něj vhodnější dobu a že takovéto autoritativní prosazování své vůle rozhodně nepřispívá k tvorbě pozitivního vztahu dítěte k osobě rodiče.

Názorům a přáním dítěte by proto mělo být nasloucháno nejen v rámci soudního řízení, ale především by jim měli naslouchat rodiče, kteří dítěti ublížili dost už svým rozchodem a zarputilým prosazováním svých postojů bez ohledu na potřeby dítěte mu ubližují ještě více.

9.9 Inspirovat se v Cochemské praxi

Rozhodovací praxe soudů je v současné době převážně založená na absolutní izolaci jednotlivých účastníků řízení a osob na řízení se podílejících. OSPOD coby opatrovník dítěte soudu předloží svou zprávu, zpravidla obsahující popis dětského pokoje, zájmů dítěte, jeho školních výsledků a názoru pečujícího rodiče na rodiče

²³⁹ ÚS: *Umístění nezletilého dítěte do psychiatrické léčebny při odmítání styku s rodičem* [online]. [citováno 1. 10. 2011]. Dostupné z:

<http://profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=16&id_article=255332&csum=55319c87>.

oprávněného ke styku. Soudní znalci, kteří vypracovávají posudky, jsou mnohdy osloveni přímo jedním z rodičů a zcela náhodou pak znalecký posudek vyznívá plně ve prospěch rodiče, který znalce oslovil. Advokáti rodičů podněcují své klienty často k ještě větší nevraživosti, než již mezi nimi panuje, a tím jen přilévají olej do ohně, místo aby se snažili své klienty vést ke kompromisu a upozorňovali je na možná rizika a dopad jejich jednání na společné dítě. Využití poradenských a krizových center a možnost mediačních řízení jsou v praxi českého soudnictví zcela minimální.

Domnívám se, že revoluční pojetí v podobném modelu, jaký nabízí Cochemská praxe, by určitě bylo přínosem pro rozhodovací praxi v otázkách úpravy poměrů nezletilých dětí a došlo by snad i k uklidnění problémů v rámci následné realizace práva styku. Současně si však nedovedu představit, jak dosáhnout toho, aby jednotlivé instituce začaly vzájemně kooperovat, jak přimět advokáty, aby pro ně na prvním místě nestál zisk, ale zájem nezletilých dětí, a aby byla zaručena nezávislost soudních znalců.

9.10 Změna právního pojetí práva na styk

Na rozdíl od německé právní úpravy je v českém ZoR zdůrazňováno právo rodiče na styk s dítětem. Není zde však již zakotvena povinnost rodiče se s dítětem stýkat, ani právo dítěte na styk s rodičem. Ať již na základě vlastního rozhodnutí oprávněného rodiče, který nemá o své dítě zájem, nebo jako pasivní reakce na neumožňování styku ze strany pečujícího rodiče, vždy na nevykonávání styku doplácí dítě, které je od jednoho ze svých rodičů dlouhodobě odloučeno.

V tomto ohledu by mohlo dojít k významné změně s přijetím nového občanského zákoníku. V navrhovaném znění by výkon osobního styku s dítětem měl být výslovně upraven jako součást rodičovské odpovědnosti a výkladem lze dovodit, že bude pojmán jako právo i povinnost.²⁴⁰ § 883 návrhu nového občanského zákoníku pak výslovně stanoví, že dítě má právo na osobní styk s rodičem a rodič má právo se osobně stýkat se svým dítětem, je-li to v zájmu dítěte. Dítě se tak v budoucnu konečně bude moci domáhat styku se svým rodičem, ať již přímo na rodiči, který styk s ním odmítá (v tomto případě zřejmě prostřednictvím pečujícího rodiče coby zákonného zástupce, nebo OSPOD jako kolizního opatrovníka), nebo na umožnění výkonu styku na pečujícím rodiči, který styku brání (v tomto případě zřejmě prostřednictvím kolizního opatrovníka, nebo v zastoupení oprávněného rodiče, rovněž jako zákonného zástupce, který se ale bude domáhat jak práva svého dítěte, tak svého práva na styk).

²⁴⁰ § 853 návrhu občanského zákoníku, *Občanský zákoník* [online]. [citováno 1. 10. 2011]. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/Navrh_zakona_s_obsahem_04052011_final.pdf.

10. Závěr

Ve své práci jsem se věnovala otázce realizace práva na styk rodiče s dítětem. Jako cíl jsem si vytyčila podat pokud možno ucelený obraz o právních otázkách dotýkajících se tohoto tématu pro Českou republiku a pro Německo. Vzhledem k tomu, že otázka výkonu styku mezi rodičem a dítětem je do značné míry nejen otázkou právní, ale především psychologickou, bylo nutné se v některých bodech zabývat nejen aspekty právními, ale i psychologickými.

Ačkoliv existují statistické údaje o tom, kolik manželství se rozvádí, kolik dětí se rodí mimo manželství a v jakém množství případů je dítě svěřeno do péče matky nebo otce, objektivní údaje o tom, v jakém množství případů není styk dítěte s rodičem, který s ním nežije ve společné domácnosti, umožňován, nejsou k dispozici. A to bez ohledu na to, zda je tomuto rodiči ve styku s dítětem bráněno, nebo rodič o styk se svým dítětem neprojevuje žádný zájem.

Jedinou obětí těchto rodičovských válek je přitom ale samo dítě. Nejprve je svými rodiči okradeno o klidný život v úplné rodině, mnohdy se stane buď objektem rodičovského soupeření, nebo přímo nástrojem využívaným (zneužívaným) ke vzájemným bojům, a nakonec je ještě rodičem, který vyhrál boj o péči o dítě, připraveno o možnost se stýkat s druhým z rodičů, nadále rozvíjet vzájemný vztah. Rodič se často snaží v dítěti potlačit jakékoliv příjemné a pozitivní vzpomínky na oprávněného rodiče a přesvědčit dítě pouze o jeho negativních vlastnostech, takže v konečném důsledku je absolutně zničen jakýkoliv vztah mezi rodičem a dítětem.

Dítě ke svému zdárnému rozvoji potřebuje pravidelný styk s oběma svými rodiči, jak s matkou, tak s otcem. Nežijí-li rodiče spolu, mohou se na okolnostech výkonu styku oprávněného rodiče s dítětem buď dohodnout, nebo v této otázce autoritativně rozhodne soud. Právo stýkat se s dítětem je prostředkem výkonu rodičovské zodpovědnosti, prostředkem, jak rodič může na dítě výchovně působit a jak může budovat a upevňovat vzájemné citové vazby s dítětem. Styk může probíhat mezi rodičem a dítětem buď v podobě osobních setkání (přímý styk), nebo prostřednictvím různých komunikačních prostředků – telefonicky, písemně, přes email, skype, apod., v nejužší formě náleží pod právo styku i právo získávat pravidelně informace o dítěti, o jeho vývoji a prospěchu (nepřímý styk).

Dle českého rodinného práva není povinností soudu rozhodovat o úpravě styku mezi rodiči a dítětem, pokud jsou rodiče schopni se v této otázce sami dohodnout. Vychází se zde z premisy, že rodina je soukromou sférou občanů, do které stát nemusí mocensky zasahovat, není-li to nezbytně nutné. Nastanou-li však ve výkonu styku

komplikace a zejména v případech, kdy je ve výkonu styku bráněno, může pravomocné soudní rozhodnutí být účinným prostředkem pro další postup.

Zda a jakým způsobem bude po rozchodu nebo rozvodu rodičů umožňován styk oprávněného rodiče s dítětem mnohdy úzce souvisí s důvody, které pečujícího rodiče vedly ke snaze získat dítě do své péče. Ne vždy bohužel o svěřeni do péče rodič usiluje pouze z lásky k dítěti a z čistého přesvědčení, že pro dítě bude tím nejlepším rodičem. Důvody, které nemají s dítětem absolutně nic společného, mohou být majetkové (snaha získat výživné, nebo se naopak vyhnout vyživovací povinnosti), osobní (snaha udržet bývalého partnera u rodiny, nebo se bývalému partnerovi pomstít), emocionální (snaha dokázat si vlastní hodnotu a snaha nezůstat sám), ne vždy však je rodič, který nakonec dítě skutečně do péče získá, schopen si uvědomit, že dítě má stejně rádo oba své rodiče a pro dítě by největším vítězstvím bylo mít nadále úplnou rodinu.

Způsoby, jak je možné bránit oprávněnému rodiči ve výkonu styku s dítětem, jsou různorodé. Od zcela otevřeného bránění ve styku v podobě přiznaného nepředávání dítěte, přes navádění dítěte a popouzení proti oprávněnému rodiči tak, že dítě samo kontakt s rodičem odmítá, až po systematické programování dítěte vedoucí k vytvoření syndromu zavrženého rodiče. Ve všech případech je nutný včasný zásah a včasné řešení vzniklé situace, neboť čím více si dítě odvykne stýkat se a trávit čas s oprávněným rodičem, tím obtížnější je obnovení vzájemných vztahů a vazeb.

Právo na rodinný život, právo rodičů vychovávat své děti a právo dítěte stýkat se s oběma svými rodiči je garantováno mnoha mezinárodními úmluvami i vnitrostátními ústavními zákony. Konkrétní úpravu obsahují v jednotlivých státech právní normy rodinného nebo občanského práva. Faktická vykonatelnost práva na styk je však ve většině zemí značně obtížná. Občané, kterým stát není schopen pomoci dosáhnout výkonu styku s jejich dítětem, se mohou obrátit na Evropský soud pro lidská práva, který posuzuje, zda v těchto případech došlo k zásahu do práva na rodinný život a k porušení evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Pokud je shledáno porušení práva z důvodu neposkytnutí pomoci při realizaci práva na styk s dítětem, je obvykle stěžovateli přiznáno odškodnění, k němuž je zavázán stát, který nebyl schopen občanovi zajistit efektivní výkon jeho práva.

V České republice je právo na styk s dítětem upraveno normami rodinného práva v zákoně o rodině. Tento zákon upravuje, k jakým okolnostem soud přihlíží při rozhodování o poměrech dítěte i při úpravě styku, za jakých okolností může být právo styku rodiče s dítětem omezeno nebo zcela zakázáno a také umožňuje upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci. Zákon nestanoví povinnost upravit otázku styku rodiče s dítětem, pokud to nevyžaduje zájem dítěte.

Dojde-li k bránění ve výkonu práva na styk s dítětem, je možné, pokud existuje pravomocné rozhodnutí o úpravě styku rodiče s dítětem, podat návrh na výkon

rozhodnutí. V těchto případech soud může pečujícímu rodiči, který ve výkonu styku dítěte s oprávněným rodičem brání, uložit pokutu až do výše 50.000,-- Kč, nařídít rodičům mediaci, účast na rodinné terapii, nebo stanoví navykací režim dítětem na styk s rodičem, a v krajním případě může nařídít až odebrání dítěte a předání oprávněnému rodiči.

V případě, že v důsledku neuskutečnění stanoveného styku s dítětem vznikne oprávněnému rodiči škoda, může náhradu této škody vymáhat na pečujícím rodiči, který realizaci styku zmařil. Pečující rodič, který opakovaně brání ve výkonu práva styku oprávněného rodiče s dítětem a proti němuž byla neúspěšně použita opatření při výkonu rozhodnutí, je za své jednání odpovědný i trestněprávně a hrozí mu trest odnětí svobody až na jeden rok. České soudy bohužel nepodmíněné tresty odnětí svobody neukládají s odůvodněním, že uložení takového trestu by nebylo v zájmu nezletilého dítěte.

V Německu upravuje otázky rodinného práva občanský zákoník. Nejdůležitějším rozdílem oproti české právní úpravě je samotné pojetí práva na styk. Toto právo není formulováno jako právo rodiče stýkat se s dítětem, ale v první řadě jako právo dítěte stýkat se s rodičem, kterému odpovídá povinnost rodiče. Tato povinnost je na rodičích vynutitelná a dle německé judikatury není považováno za zásah do osobnostních práv rodiče, pokud je nucen ke styku se svým dítětem. Klíčovým pojmem v německém rodinném právu je blaho dítěte, od uspokojení blaha dítěte se pak mají odvíjet veškeré právní kroky a soudní rozhodnutí upravující poměry dítěte. Obdobně jako v českém zákoně o rodině, i německý občanský zákoník umožňuje omezit nebo zakázat styk rodiče s dítětem, je-li to v zájmu blaha dítěte, a upravit styk dítěte s prarodiči, se sourozenci, nebo s jinými osobami, ke kterým má dítě blízký vztah. Výslovně pak německý občanský zákoník upravuje vzájemnou informační povinnost mezi rodiči.

Velmi pokrokovou metodou v řešení rodičovských sporů je v Německu tzv. Cochemská praxe. Jedná se o systém meziodvětvové spolupráce, kdy jednotlivé profese, které se na řešení rodičovských sporů podílejí, vzájemně kooperují za účelem dosažení takové úrovně vztahu rodičů, kdy rodiče jsou opět schopni spolu komunikovat a tím dosáhnout dohody, která bude v nejlepším zájmu jejich společného dítěte.

Nejvýznamnějšími rozdíly v českém a německém pojetí práva na styk s dítětem jsou tedy v první řadě chápání práva na styk jako práva dítěte a povinnosti rodiče v Německu, zatímco v České republice se jedná o oprávnění rodiče, kterému nekoresponduje ani povinnost dítěte se s rodičem stýkat (povinnost je směřována vůči pečujícímu rodiči, který má dítě na styk připravit a ke styku předat), ani povinnost tohoto rodiče se s dítětem stýkat. Dále pak v Německu má styk s dítětem sloužit rodiči pouze pro možnost osobního přesvědčení se, že dítěti se daří dobře a pro upevnění vzájemných vztahů a vazeb, zatímco v České republice je právo styku pojímáno jako prostředek pro realizaci rodičovské zodpovědnosti a výchovného působení. V Německu

má rovněž dítě mnohem silnější postavení v soudním řízení, které se ho dotýká. Od 14 let musí být obligatorně zohledněn názor dítěte, dítěti jsou doručována rozhodnutí, která se ho týkají, a není možné nutit dítě starší 14 let k výkonu styku s rodičem, pokud tento styk odmítá. České zákony ukládají soudu zjistit názor dítěte s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti. Od jakého věku a za jakých konkrétních podmínek má soud povinnost zohlednit názor dítěte, však již je ponecháno plně na úvaze soudu. Při samotném výkonu rozhodnutí pak je v Německu k dispozici kromě pokuty, nařízení účasti na smířčím či mediačním řízení a možného odebrání dítěte, navíc možnost uvalení tzv. zajišťovací vazby na rodiče, který ve výkonu styku brání. Jedná se o prostředek, jak pečujícímu rodiči znemožnit, aby zabránil ve styku mezi oprávněným rodičem a dítětem.

V případech rodin, kdy dítě a oprávněný rodič žijí v různých státech, může být realizace styku ještě obtížnější. Kromě toho, že je styk často spojen se zvýšenými náklady za cestování a také časové nároky jsou mnohem vyšší, pokud je ve výkonu styku bráněno, dostává se oprávněný rodič do obtížné situace, neboť svého práva se musí domáhat v cizí zemi. V těchto případech je možné postupovat na základě haagské Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, kdy oprávněného rodiče v zemi, kde žije dítě a kde má styk probíhat, zastupují ústřední orgány dané země a jeho jménem podnikají právní kroky směřující k efektivnímu výkonu práva styku. Rodič samozřejmě může, za předpokladu, že má k dispozici pravomocné a vykonatelné rozhodnutí o úpravě styku, sám podat návrh na výkon tohoto rozhodnutí. Pokud však výkon práva styku nefunguje efektivně na vnitrostátní úrovni, existuje jen malá šance, že se podaří dosáhnout realizace přeshraničního styku.

Existují možná opatření, jejichž přijetím by podle mého názoru bylo možné zefektivnit realizaci výkonu práva na styk rodiče s dítětem, nebo alespoň snížit počet problematických případů, kdy je ve výkonu práva na styk bráněno. K těmto opatřením patří v první řadě důslednost. Důsledné zadávání a provádění znaleckých posudků již v průběhu soudního řízení by mělo odhalit případy, kdy od samotného počátku rozpadu vztahu rodičů dochází k navádění a popouzení dítěte jedním z rodičů proti druhému a tím si dítě vytváří k druhému rodiči negativní vztah. V současné době jsou znalecké posudky vypracovávány mnohdy na základě zadání jednoho z rodičů a rodičem oslovený znalec tak posudek vypracuje dle přání zadavatele. V řízení se pak scházejí protichůdné znalecké posudky od obou rodičů, přičemž ani v jednom z posudků nejsou zpracovány pro řízení podstatné otázky. Rovněž důslednost v ukládání sankcí (při výkonu rozhodnutí i trestněprávních sankcí) by mohla být vhodnou prevencí a mohla by rodiče od maření výkonu styku oprávněného rodiče s jejich dítětem odradit.

Další soubor vhodných opatření by se dal shrnout pod pojem práce s rodinou. Povinná mediační jednání, vyšší míra nařizování asistovaného styku, nebo nařizování

společného styku, kdy dítě bude mít možnost trávit čas společně s oběma rodiči (nikoliv s oprávněným rodičem a pečující rodič bude u tohoto styku fungovat jako dozor) představují varianty, jak za asistence odborníků obnovit kontakt a alespoň z části upravit vztahy nejen mezi rodiči navzájem, ale v případě potřeby i mezi rodiči a dítětem.

Třetím okruhem možných změn jsou pak systémová opatření. Na prvním místě zde chci zdůraznit přednosti v Německu fungující Cochemské praxe, z níž by se mohl český soudní systém v mnohém inspirovat. Dále jde o poskytnutí většího prostoru pro názor dítěte, stanovení přesnějších pravidel, za kterých musí být stanovisko dítěte respektováno a kdy již není možné jednat proti vůli dítěte. V neposlední řadě sem patří i samotné pojetí práva na styk. V České republice se soustavně řeší maření práva rodičů stýkat se s dětmi. Nikdo však nepohlíží na děti, o které jejich rodiče zájem nejeví a i přes soudem určené termíny pro styk s dítětem tohoto práva nevyužívají a dítě nijak nekontaktují. Dítě v těchto situacích nemá žádnou možnost se domáhat svého práva být v kontaktu se svým rodičem.

Na úplný závěr chci pouze připomenout, že v případě rozvodu rodičů pro dítě neexistuje dobré řešení. Až na výjimečné případy dítě miluje oba své rodiče a chce žít a být s oběma. Nejčastějším přáním dětí, jak vyplývá ze znaleckých posudků, je, aby bylo všechno jako dřív a dítě mohlo nadále být s oběma rodiči. Dokud rodiče budou sobecky myslet jen na sebe, nezohledňovat zájmy a přání svého dítěte, a pouze si přes dítě vyřizovat své osobní účty, nebudou mít případy problematického styku s dítětem rozumná řešení.

Zusammenfassung

Obwohl das Recht auf Wahrung des Kontakts zwischen Eltern und Kindern zu Grundmensenrechten gehört und durch mehrere internationale Übereinkommen garantiert wird, widmen die interstaatlichen rechtlichen Regelungen ihm nicht so viel Aufmerksamkeit. Die rechtliche Regelung ist meistens sehr einfach und die Staaten haben dann nicht genug effektiven Maßnahmen zur Verfügung, um die Realisation des Umgangs mit dem Kind auf dem pflegenden Elternteil zu erzwingen. Weder Tschechische Republik noch Deutschland gehören zu Ausnahmen.

Zu den gründlichen Unterschieden zwischen tschechischer und deutscher rechtlicher Regelung gehört die Tatsache, dass das tschechische Familienrecht das Umgangsrecht lediglich als Berechtigung des Elternteils auffasst, inzwischen nach der deutschen rechtlichen Regelung handelt es sich vor allem um das Recht des Kindes, mit seinem Elternteil zu verkehren, und dazu entsprechende Verpflichtung des Elternteils, mit dem Kind zu verkehren. Wie es auch in der deutschen Judikatur wiederholt festgestellt wurde, Ausübung dieser Pflicht kann auf dem Elternteil auch gegen seinen Willen erzwungen werden, ohne dass es sich um Eingreif in seine Grundrechte handeln würde. Die wichtigste Voraussetzung dabei aber ist, dass Ausübung des Umgangs mit dem Kind dem Kindeswohl dienen muss.

Das Umgangsrecht gehört nicht nur zu Problemen des Familienrechts, sondern es greift auch in anderen Rechtsbereichen ein. Im zivilrechtlichen Verfahren wird der Umfang des Umgangsrechts zwischen dem Elternteil und dem Kind bestimmt, falls der Ausübung des Umgangsrechts gehindert wird, kann das Verfahren über Änderung der Verhältnisse des Kindes oder das Vollstreckungsverfahren eingeleitet werden. Dem Elternteil, der in Ausübung des Umgangsrechts hindert, droht auch strafrechtlicher Rückgriff, oder der berechtigte Elternteil kann auf ihm den Schadenersatz fordern, für die Schade, die ihm als Folge des nicht realisierten Umgangs entstanden ist.

Bei den Eltern kann es viele Gründe geben, warum sie sich einander in Ausübung des Umgangs mit dem Kind hindern. Es ist nicht Aufgabe dieser Arbeit, nach diesen Gründen zu forschen, denn es handelt sich eher um eine psychologische Frage. Die Rechtfolgen kann erst das anschließende Verhalten der Eltern als Folge ihrer Motive haben. Die traurigste Tatsache ist, dass bis die Eltern bewusst werden, dass sie durch ihr Verhalten vor allem ihrem Kind schaden, und bis sie in der ersten Reihe die Interessen ihres Kindes verteidigen und erst dann um ihre eigene Interessen kämpfen, nur selten kann ein problematischer Fall des Umgangs zwischen einem Kind und seinem Elternteil erfolgreich erledigt werden.

Dass diese Problematik nicht nur Tschechische Republik und Deutschland berührt, kann man aus der reichen Judikatur des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte entnehmen. Das Gericht hat in vielen Fällen die Verfehlung von europäischen Staaten vorgefunden, die nicht fähig waren, den Eltern effektiv zu helfen, die die Realisation des Umgangs mit ihrem Kind beansprucht haben. In diesen Fällen handelt es sich um Verletzung Artikels 8 der Europäischen Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten, also um unbegründeten Eingriff in das Familienleben.

In Deutschland verbreitet sich schrittweise eine Lösungsweise für Streitigkeiten zwischen den Eltern. Die sogenannte Cochemer Praxis ist vor etwa zwei Jahrzehnten entstanden. Die Grundidee dieses Vorgangs ist gegenseitige Zusammenarbeit von allen betroffenen Staatsorganen, aber auch von den Eltern und ihren Rechtsanwälten, damit die gegenseitige Kommunikation zwischen die Eltern erneuert wird und damit die Eltern bewegt werden, eine gemeinsame Lösung zu treffen, die für sie annehmbar wäre und gleichzeitig die beste mögliche Lösung für das Kind wäre.

Noch größere Probleme stellen dann solche Fälle dar, wann der Umgang zwischen einem Elternteil und dem Kind realisiert soll, die in verschiedenen Ländern leben. Hindert man in der Realisation des Umgangs, steht der berechtigte Elternteil in sehr schwieriger Lage, weil er sein Recht in einem fremden Land beanspruchen muss, das Verfahren in eine Fremdsprache geführt wird und weil er meistens keine Personen oder Institutionen in seiner Umgebung hat, die ihn unterstützen und ihm helfen würden. In Fällen, die Tschechische Republik berühren, hilft das Amt für internationalen Rechtsschutz der Kinder den Eltern. Es kontaktiert im Namen der in Tschechischer Republik lebenden Eltern die ausländischen Behörden, die dann in ihrem Land im Namen des berechtigten Elternteils handeln, sich bemühen, Handlungen und erfolgreiche Realisation des Umgangs mit dem Kind zu vermitteln. Das Amt für internationalen Rechtsschutz der Kinder handelt im Gegenteil im Namen der im Ausland lebenden Eltern und unternimmt die notwendigen rechtlichen Schritte bei zuständigen tschechischen Behörden und bemüht sich, die Kommunikation zwischen den Eltern anzubinden, um den Umgang mit dem Kind zu realisieren.

Die Eltern sind oft nicht fähig, bewusst zu werden, dass das größte Opfer ihrer gegenseitigen Kämpfen und Streitigkeiten ihr gemeinsames Kind ist, das durch Zerfall der Familie und durch Verlust der alltäglichen Anwesenheit eines Elternteils genug leidet. Soll aber das Kind noch gegen diesem Elternteil angestiftet werden und soll es über ihn ein negatives Bild bilden, um ihn für lange Jahre oder für ganzes Leben ablehnen und verlieren, ist es eine Schädigung, die für die Kindeseele unheilbar ist.

Summary

Although the right to keep contact between parents and children belongs to the fundamental human rights and this right is stipulated in many international conventions, the national legal regulations often do not pay much attention to it. The legal regulation is mostly unsatisfactory and states do not have enough efficient legal instruments to enforce a realisation of contact between a child and his parent. Neither Czech Republic, nor Germany is counted to exceptions.

The basic difference between Czech and German legal regulation is the fact that the Czech family law takes the access right only as a right of the entitled parent, while according to German legal regulation it is first of all the right of a child to have a contact with his or her parent. A consequence of this right is an obligation of a parent to have contact with his or her child. The German case law found several times that the execution of this obligation can be enforced against the parent's will, without his rights would be touched. However the main premise for this obligation is that a realisation of a contact between a parent and a child has to correspond with the child's best interest.

The access right is not only an issue of the family law, but it intervenes also other branches of law. An extensity of the access has to be settled in civil proceedings. If the right of access is obstructed, a new proceeding modifying educational conditions can be started, or the authorised parent can also file an action to enforce his right of access. The parent, who obstructs the realisation of the contact, can be prosecuted, or he or she can be also responsible for a damage resulting from unfeasible contact.

The parents can have many reasons to reciprocally obstruct realisation of a contact with their child. It is not the task of this thesis to examine these reasons, because these reasons are more a subject of psychology. But the parental behaviour can finally lead to legal consequences as a result of their motives. Unfortunately a sad fact is that the parents hurt through their behaviour first of all their child. The access between parents and children will be consolidated if and only if the parents guard primarily the interests of their child and their own interests will hang behind.

The fact that the right of access is actual not only in Czech Republic and Germany can be seen in rich case law of the European Court of Human Rights. This Court founded mistakes in practice of many European countries, which were not able to help effectively to parents seeking enforcement of their right of access. There was found violence of article 8 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, i.e. frivolous intervention in the family life.

In last two decades a new way of solving parental litigations is propagating successively through the German praxis. This new way is called Cochemer praxis. The

main idea of this procedure is cross cooperation between all concerned state authorities, but also between the parents and their attorneys. The purpose is to renew a communication between the parents and to make them to find a solution acceptable for both of them on one hand and on the other hand the best one for a child.

A much bigger problem presents the cases when a contact between a parent and a child should be realised over borders. If a realisation of the contact is obstructed, the authorised parent gets in a very difficult position, because he has to demand his right in foreign country. The proceedings are held in foreign language and mostly there are no persons or institutions that could support him and help him. In the cases concerning Czech Republic the Office for international legal Protection of Children helps to these parents. It contacts on behalf of the parent, who lives in the Czech Republic, the abroad authorities. These abroad authorities then handle the case in the name of the authorised parent and try to negotiate a communication between parents and successful realisation of a contact with the child. On the contrary the Office for international legal Protection of Children takes necessary legal steps toward to Czech authorities in the name of the authorised parent living abroad and tries to enable the communication between the parents to realise the contact with the child.

Unfortunately the parents are mostly not able to realise that the biggest victim of their conflicts and mutual fights is their common child. The child suffers enough through the break of his or her family and through the lost of daily presence of one of his or her parents. But when this child should be over this induced against the non-custodial parent and should create a negative image of him or her to deprecate him or her for many long years or for whole life and to lose him or her, this represents an injury that is irreparable for child's sole.

Použitá literatura

Monografie

ANTOKOLSKAIA, M. *Harmonisation of Family Law in Europe: A Historical Perspective. A Tale of Two Millennia*. 1. vydání. Antwerpen-Oxford: Inersentia, 2006. ISBN-10: 90-5095-576-2.

BASSENGE, P. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch*. 67. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2008. ISBN 978 3406 565 915.

BENÁTČANOVÁ, P., JAHIELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2003. ISBN 80-7246-168-0.

BENÁTČANOVÁ, P., JAHIELKA, I. *Neznalost zákona neomlouvá 3*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství MOTTO, 2006. ISBN 80-7246-292-X.

BORN, W. A KOL. *Bürgerliches Gesetzbuch, Band 8, Familienrecht II. Münchener Kommentar*. 4. vydání. Mnichov: C. H. Beck, 2002. ISBN 3 406 45875 0.

ČAPEK, J. *Evropský soud a Evropská komise pro lidská práva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 1995. ISBN 80-85647-64-8.

ČAPEK, J. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. 1. část: Úmluva*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010. ISBN 978-80-7201-789-8.

ČAPEK, J. *Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Komentář s judikaturou. 2. část: Protokoly*. 1. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2010. ISBN 978-80-7201-804-8.

ČERNÁ, P. *Rozvod, otcové a děti*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, s. r. o., 2001. ISBN 80-86432-11-4.

FENYK, J., HÁJEK, R., STŘÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákon a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl – Trestní zákoník*. Praha: Linde Praha, a. s., 2010. ISBN 978-80-7201-802-4.

FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELEČ, I. *Lexikon – občanské právo*. 2. vydání. Ostrava: Nakladatelství Sagit, 2001. ISBN 80-7208-237-X.

FIALA, J. A KOL. *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-111-9.

FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. ISBN 978-80-7357-586-1.

HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 8. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2007. ISBN 978-80-7201-668-6.

- HRUŠÁKOVÁ, M. a kolektiv. *Zákon o rodině Zákon o registrovaném partnerství Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Manželství a paragrafy*. Praha: Computer Press, 2000. ISBN 80-7226-409-5.
- HURDÍK, J., FIALA, J., HRUŠÁKOVÁ, M. *Úvod do soukromého práva*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-2976-5.
- CHODĚRA, O. *Partnerství, manželství a paragrafy*. 1. vydání. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 2002. ISBN 80-247-0217-7.
- JELÍNEK, J. A KOLEKTIV. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-22-6.
- KOVAŘÍK, K. *Elterliches Sorge- und Umgangsrecht. Ausgewählte Regelungen des deutschen und tschechischen Rechts im Vergleich*. Hamburg: Nakladatelství Dr. Kovač, 2010. ISBN 978-3-8300-5370-5.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Rodinné právo v otázkách a odpovědích*. Praha: Computer Press, 2000. ISBN 80-7226-365-X.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2009. ISBN 978-80-210-5053-2.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 5. vydání. Brno: Doplněk, 2001. ISBN 80-7239-100-3.
- KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2004. ISBN 80-7201-443-9.
- NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M. A KOLEKTIV. *Trestní kodexy. Trestní zákon, trestní řád a související předpisy (komentář)*. 2. vydání. Praha: Eurounion, s. r. o., 2002. ISBN 80-7317-009-4.
- POKORNÝ, M., HOCHMAN, J. *Odpovědnost za škodu v právu občanském a pracovním*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008. ISBN 978-80-7201-722-5.
- ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V., ZÁLESKÝ, R. *Vybrané problémy mezinárodního práva soukromého v justiční praxi*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. ISBN 80-210-1570-5.
- RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. ISBN 978-3-89602-784-9.
- SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993. ISBN 80-210-1597-1.
- SCHWAB, D., WAGENITZ, T. *Familienrechtliche Gesetzte. Synoptische Textausgabe mit dem neuen Kindschaftsrecht, dem Kindesunterhaltsgesetz, dem neuen Eheschließungsrecht, dem Betreuungsrechtsänderungsgesetz und dem Minderjährigenhaftungsbeschränkungsgesetz sowie einer Einführung in die*

Reformgesetze. 3. vydání. Bielefeld: Nakladatelství Ernst und Werner Giesecking, GmbH, 1999. ISBN 3-7694-0563-3.

ŠÁMAL, P. A KOLEKTIV. *Trestní zákoník II. § 140 – 421. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-178-9.

ŠÍNOVÁ, R. A KOLEKTIV. *Řízení ve věcech rodinněprávních, v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2010. ISBN 978-80-87-212-50-9.

ŠÍŠKOVÁ, N. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2008. ISBN 978-80-7201-710-2.

THOMAS, H., PUTZO, H. *Zivilprozessordnung mit GVG, den Einführungsgesetzen und europarechtlichen Vorschriften, Kommentar*. 27. vydání. Mnichov: Verlag C. H. Beck, 2005. ISBN 3 406 53827 4.

VAŠKE, V. *Uznání a výkon cizích rozhodnutí v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-8097179-614-5.

WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.

Transfrontier contact concerning children. General principles and a guide to good practice. Hague Conference on Private International Law, 2008. ISBN 978 1 84661 141 4.

Časopisy

BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Časopis Právo a rodina*. 2003, 5. ročník, č. 3, s. 3 – 8. ISSN 1212-866X.

BUBELOVÁ, K. Porušení práva na rodinný život. *Časopis Právní fórum*. 2009, 6. ročník, č. 7, s. 253-258. ISSN 1214-7966.

CORRADINIOVÁ, S. Náhrada škody při maření styku s dítětem. *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 7, s. 15 – 19. ISSN 1212-866X.

CORRADINIOVÁ, S. Náhrada škody při maření styku s dítětem (2.). *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 8, s. 16 – 19. ISSN 1212-866X.

CORRADINIOVÁ, S. Pojem řádné přípravy dítěte na styk s rodičem – výklad bývá nezřídka problematický. *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 8, s. 7 – 11. ISSN 1212-866X.

CORRADINIOVÁ, S. Soudní úprava styku prarodičů s nezletilými vnuky. *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 5, s. 12 – 16. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, L. Styk s dítětem s násilným rodičem v kontextu domácího násilí. *Časopis Právo a rodina*. 2009, 11. ročník, č. 11, s. 1 – 7. ISSN 1212-866X.

KORDAČ, Z. Problematika připravované právní úpravy mediace. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 8, s. 6 – 11. ISSN 1212-866X.

- KRÁLÍK, M. Úprava styku s nezletilým dítětem. *Časopis Právní rádce*. 1999, 7. ročník, č. 5, s. 10 – 12. ISSN 1210-4817.
- MACHÁČKOVÁ, L. Mobilní telefon a styk rodiče s dítětem. *Časopis Právo a rodina*. 2003, 5. ročník, č. 3, s. 12 – 16. ISSN 1212-866X.
- MARTINKOVÁ, J. Rešpektovanie rodinného života podľa článku 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach. *Časopis Právnik*. 2005, 144. ročník, č. 4, s. 360 – 382. ISSN 0231-6625.
- NOVÁK, T. Mají něco společného „Stockholmský syndrom“ a trauma zavrženého rodiče? *Časopis Právo a rodina*. 2010, 12. ročník, č. 1, s. 10 – 11. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, T. Obranné mechanismy bránící řádné přípravě dítěte na styk s druhým rodičem, zejména u tzv. hraničních osob. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 4, s. 19 – 22. ISSN 1212-866X.
- NOVÁK, T. Mentální programování jako forma ovlivňování dítěte po rozvodu. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 7, s. 19 – 22. ISSN 1212-866X.
- NOVOTNÁ, V. Možnosti Soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí v pomoci řešit spory rodičů a dětí. *Časopis právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 1, s. 6 – 9. ISSN 1212-866X.
- PONÍŽILOVÁ, T. Rodinná mediace při řešení konfliktů v rodině. *Časopis Právo a rodina*. 2011, 13. ročník, č. 6, s. 22 – 23. ISSN 1212-866X.
- STADLMAIER, J. Familienmediation: Einladung zum konstruktiven Miteinander. *Časopis Interdisziplinäre Zeitschrift für Familienrecht*. 2011, 6. ročník, č. 1, s. 54 – 56. ISSN 1819-3889.

Právní předpisy

Bürgerliches Gesetzbuch ze dne 18. 8. 1896, RGBL. S. 195

Gesetzt über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FamFG) ze dne 17. 5. 1898, RGBL. 771

Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland ze dne 23. 5. 1949, BGBl. S. 1

nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

sdělení FMZV č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

sdělení FMZV č. 209/1991 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

sdělení MZV č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

sdělení MZV č. 91/2005 Sb., o sjednání Úmluvy o styku s dětmi

usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku České republiky

zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném
zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích
zákon č. 359/1999 Sb., o zákon o sociálně-právní ochraně dětí
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zivilprozessordnung ze dne 30. 1. 1877, RGBL. S. 83

Internetové zdroje

www.ak-cochem.de
www.bundesjustizamt.de
www.concourt.cz
www.conventions.coe.int
www.dejure.org
www.echr.coe.int
www.gesetze-im-internet.de
www.hcch.net
www.justice.cz
www.mpsv.cz
www.nsoud.cz
www.portal.gov.cz
www.profipravo.cz
www.rodice.wz.cz
www.sim.law.uu.nl
www.soc.cas.cz
www.umpod.cz
www.vaeteraufbruch.de
www.vamv.de

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 1998, sp. zn. II. ÚS 125/98
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 6. 2004, sp. zn. I. ÚS 315/03
Nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03
Nález Ústavního soudu ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 554/04
Nález Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2006, sp. zn. I ÚS 238/05
Nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06
Nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2011, sp. zn. III. ÚS 3363/10
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 12. 1987, sp. zn. 1 Cz 63/87
Rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 20. 7. 1973, sp. zn. 2 Cz 46/73
Rozsudek BGH ze dne 19. 6. 2002, sp. zn. XII ZR 173/00
Rozsudek BGH ze dne 23. 2. 2005, sp. zn. XII ZR 56/02
Rozsudek BVG ze dne 1. 4. 2008, sp. zn. 1 BvR 1620/04
Rozsudek ESLP ve věci Anayo proti Německu ze dne 21. 12. 2010, sp. zn. 20578/07
Rozsudek ESLP ve věci Andělová proti České republice ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. 995/06
Rozsudek ESLP ve věci Bronda proti Itálii ze dne 9. 6. 1998, sp. zn. 22430/93
Rozsudek ESLP ve věci Eberhard a M. proti Slovinsku ze dne 1. 12. 2009, sp. zn. 8673/05 a 9733/05
Rozsudek ESLP ve věci Fiala proti České republice ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 26141/03
Rozsudek ESLP ve věci Choc proti České republice ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 25213/03
Rozsudek ESLP ve věci Johnston a další proti Irsku ze dne 18. 2. 1986, sp. zn. 9697/82
Rozsudek ESLP ve věci Kajari proti Finsku ze dne 23. 10. 2007, sp. zn. 65040/01
Rozsudek ESLP ve věci Kříž proti České republice ze dne 9. 1. 2007, sp. zn. 26634/03
Rozsudek ESLP ve věci MacReady proti České republice ze dne 22. 4. 2010, sp. zn. 4824/06 a 15512/08
Rozsudek ESLP ve věci Mustafa a Armagan Akin proti Turecku ze dne 6. 4. 2010, sp. zn. 4694/03
Rozsudek ESLP ve věci Marckx proti Belgii ze dne 13. 6. 1979, sp. zn. 6833/74
Rozsudek ESLP ve věci Piazzi proti Itálii ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. 36168/09
Rozsudek ESLP ve věci Pla a Puncernau proti Andoře ze dne 13. 7. 2004, sp. zn. 69498/01
Rozsudek ESLP ve věci Tsikakis proti Německu ze dne 10. 2. 2011, sp. zn. 1521/06

Rozsudek ESLP ve věci Zavřel proti České republice ze dne 18. 1. 2007, sp. zn. 14044/05

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 31. 3. 2004, sp. zn. 10 Co 158/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3361/2007

Usnesení BGH ze dne 4. 7. 2001, sp. zn. XII ZB 161/98

Usnesení BGH ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. XII ZB 54/03

Usnesení BGH ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. XII ZB 225/06

Usnesení BVG ze dne 9. 4. 2003, sp. zn. 1 BvR 1493/96

Usnesení BVG ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 1 BvR 1827/06

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2005, sp. zn. 20 Cdo 1693/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2010, sp. zn. 20 Cdo 1064/2008

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 12. 2006, sp. zn. III. ÚS 438/05

Seznam použitých zkratk

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (obecný zákoník občanský)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
BGH	Bundesgerichtshof (německý Spolkový soudní dvůr)
BVG	Bundesverfassungsgericht (německý Ústavní soud)
Brusel IIa	Nařízení Rady (ES) o příslušnosti a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚOLPZS	Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
FamFG	Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (německý zákon o řízení ve věcech rodinných a o věcech dobrovolné soudní pravomoci)
LZPS	Listina základních práv a svobod
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí
OSŘ	Občanský soudní řád
OZ	Občanský zákoník
Společnost	Společnost pro mezinárodněprávní ochranu mládeže v Republice československé
TZ	Trestní zákoník
ÚMPOD	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ÚOAMÚD	Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí
ÚPD	Úmluva o právech dítěte
ÚSD'	Úmluva o styku s dětmi
Ústředí	Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu mládeže
ZoR	Zákon o rodině
ZoSPOD	Zákon o sociálně-právní ochraně dětí
ZPO	Zivilprozessordnung (německý civilní procesní řád)

Příloha č. 1: 20 proseb dětí

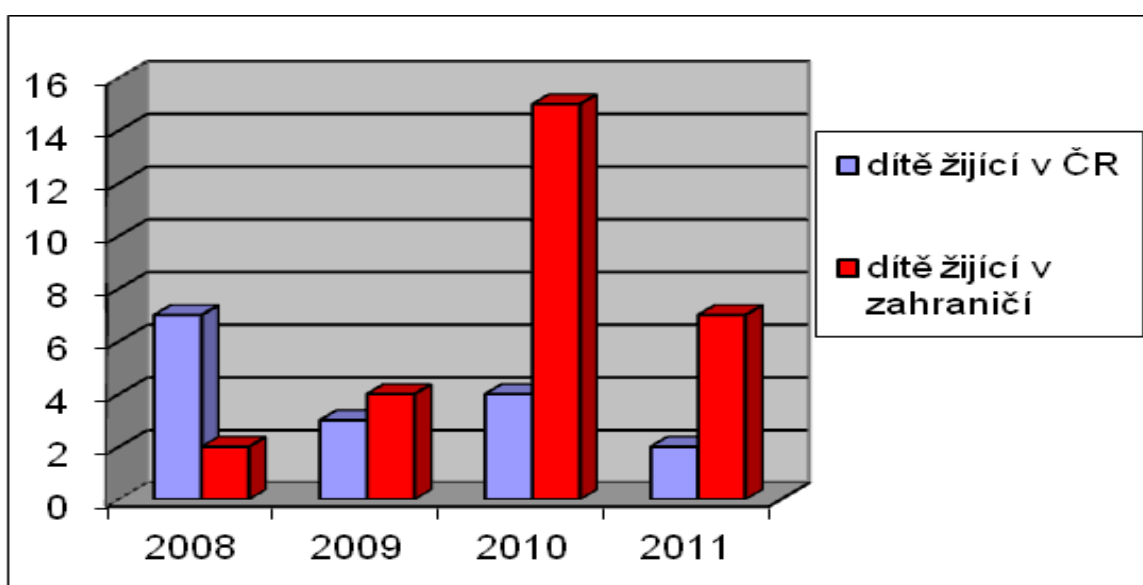
1. Nikdy nezapomeňte: Jsem dítě vás obou. Mám teď sice jen jednoho rodiče, u kterého převážně bydlím a který se o mne většinu času stará. Ale toho druhého potřebuji úplně stejně.
2. Neptejte se mne, kterého z vás mám raději. Mám vás oba stejně rád. Nepomlouvejte proto toho druhého přede mnou. To mi ubližuje.
3. Pomozte mi udržet stále kontakt s rodičem, u kterého nejsem pořád. Vytočte pro mne jeho telefonní číslo nebo mi nadepište adresu na obálku. Pomozte mi k Vánocům nebo k narozeninám vyrobit nebo koupit nějaký pěkný dárek pro toho druhého. Nechte vytisknout moje fotky vždy i pro toho druhého.
4. Mluvte spolu jako dospělí lidé. Ale mluvte. A nepoužívejte mne jako posla mezi vámi – především ne pro zprávy, které tomu druhému způsobí smutek nebo ho naštvou.
5. Nebud'te smutní, když jdu k tomu druhému. Ten, od kterého odcházím, by si neměl myslet, že se v příštích dnech budu mít špatně. Nejraději bych byl pořád s vámi oběma. Ale nemohu se roztrhnout na více kusů – jen proto, že vy jste naši rodinu rozbili.
6. Nikdy neplánujte nic na dobu, která mi patří pro druhého rodiče. Část mého času patří mé mámě a mně a část mému tátovi a mně. Důsledně to dodržujte.
7. Nebud'te zklamaní nebo naštvaní, když jsem s tím druhým a nehlásím se. Mám teď dva domovy. Ty musím dobře rozlišovat – jinak už se ve svém životě vůbec nevyznám.
8. Nepředávejte si mne jako balík před domovními dveřmi toho druhého. Pozvěte toho druhého na chvíli dovnitř a mluvte o tom, jak byste mohli zjednodušit můj složitý život. Když jsem vyzvedáván nebo přiváděn, jsou krátké chvíle, kdy vás mám oba. Nezničte to tím, že se budete urážet nebo hádat.
9. Nechte mě vyzvedávat ze školky nebo u kamarádů, když nemůžete snést pohled na toho druhého.
10. Nehádejte se přede mnou. Bud'te alespoň natolik slušní, jak jste k jiným lidem a jak to požadujete také ode mne.
11. Nevyprávějte mi o věcech, kterým ještě nemohu rozumět. Mluvte o tom s jinými dospělými, ale ne se mnou.
12. Dovolte mi přivést si kamarády k vám oběma. Přeji si, aby poznali moji mámu i mého tátu a aby viděli, jak jsou skvělí.

13. Domluvte se spravedlivě o penězích. Nechtěl bych, aby jeden z vás měl spoustu peněz a druhý strašně málo. Vám oběma by se mělo vést tak dobře, abych se u obou cítil stejně pohodlně.
14. Nezkoušejte mě rozmazlovat jako o závod. Nemůžu totiž sníst tolik čokolády, jak moc vás mám rád.
15. Řekněte mi na rovinu, když nemáte dost peněz. Pro mě je čas mnohem důležitější než peníze. Ze společné zábavné hry mám mnohem víc než z nové hračky.
16. Nechystejte pro mě vždy nějaké akce. Nemusí to být vždycky něco skvělého nebo nového, když se mnou něco podnikáte. Nejhezčí pro mě je, když máme prostě radost, hrajeme si, nebo máme chvíli klidu.
17. Nechte pokud možno co nejvíc věcí v mém životě tak, jak byly před rozchodem. Začíná to mým dětským pokojem a končí to malými věcmi, které jsem dělal jen s mým tátou nebo mou mámou.
18. Buďte milý k druhým prarodičům – i když při vašem rozchodu drželi víc se svým vlastním dítětem. Také byste přece drželi se mnou, kdyby se mi vedlo špatně! Nechci ztratit ještě svoje prarodiče.
19. Buďte slušní k novému partnerovi, kterého si jeden z vás najde nebo už našel. S tímto člověkem se musím taky sžít. Půjde mi to líp, když nebudete navzájem žárlivě slídit. Tak jako tak by pro mě bylo lepší, kdybyste si oba našli brzo někoho nového. Pak byste na sebe už nebyli tak naštvaní.
20. Buďte optimističtí. Vaše manželství jste nezvládli – ale nechte nás alespoň užít si ten čas potom. Projděte si všechny tyhle prosby. Možná si o nich spolu promluvte. Ale nehádejte se. Nepoužívejte moje prosby k tomu, abyste druhému vyčítali, jak špatně se ke mně chová. Pokud to uděláte, tak jste nepochopili, jak mi teď je a co potřebuji, abych se cítil líp.

Příloha č. 2: Grafické znázornění statistického přehledu případů realizace práva rodiče na styk s dítětem řešených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011)

Počet žádostí o realizaci práva styku

	2008	2009	2010	2011	celkem
dítě žijící v ČR	7	3	4	2	16
dítě žijící v zahraničí	2	4	15	7	28
celkem	9	7	19	9	44

Geografické rozdělení

Žádosti o realizaci práva styku rodičů žijících v zahraničí s dětmi žijícími v České republice v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011)

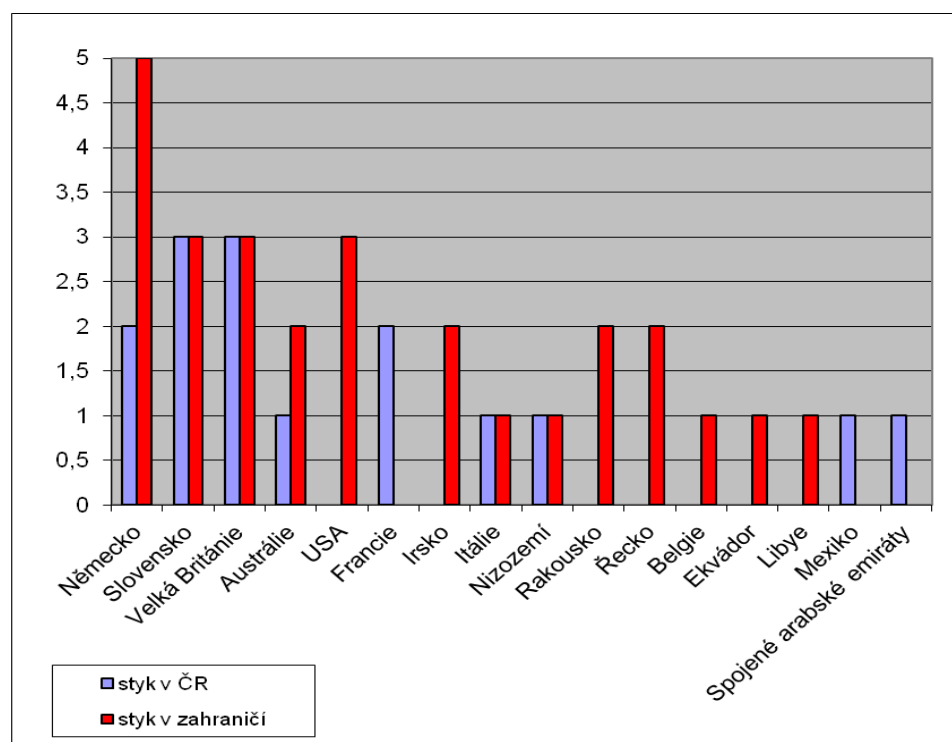
	2008	2009	2010	2011	celkem
Slovensko	3	0	0	0	3
Velká Británie	0	1	2	0	3
Francie	0	0	0	2	2
Německo	1	0	1	0	2
Austrálie	1	0	0	0	1
Itálie	1	0	0	0	1
Mexiko	1	0	0	0	1
Nizozemí	0	1	0	0	1
Spojené arabské emiráty	0	0	1	0	1
Švýcarsko	0	1	0	0	1
celkem	7	3	4	2	16

Žádosti o realizaci práva styku rodičů žijících v České republice s dětmi žijícími v zahraničí v letech 2008 až 2011 (k 30. 9. 2011)

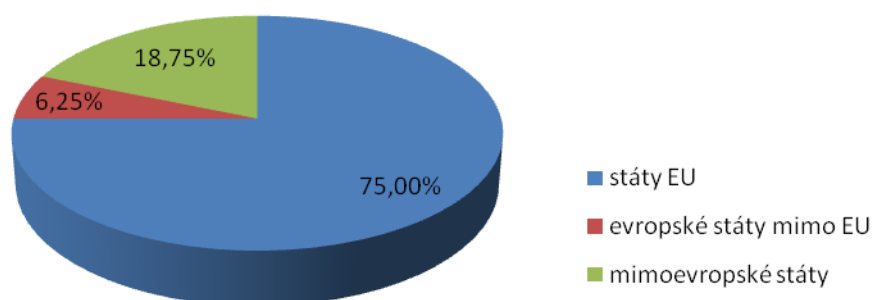
	2008	2009	2010	2011	celkem
Německo	1	1	3	0	5
Slovensko	0	0	3	0	3
USA	0	0	2	1	3
Velká Británie	0	0	3	0	3
Austrálie	0	1	0	1	2
Irsko	1	0	1	0	2
Rakousko	0	1	0	1	2
Řecko	0	0	0	2	2
Belgie	0	0	1	0	1
Ekvádor	0	0	1	0	1
Itálie	0	0	0	1	1
Libye	0	1	0	0	1
Nizozemí	0	0	0	1	1
Španělsko	0	0	1	0	1
celkem	2	4	15	7	28

Žádosti o realizaci práva styku s dítětem podle zemí

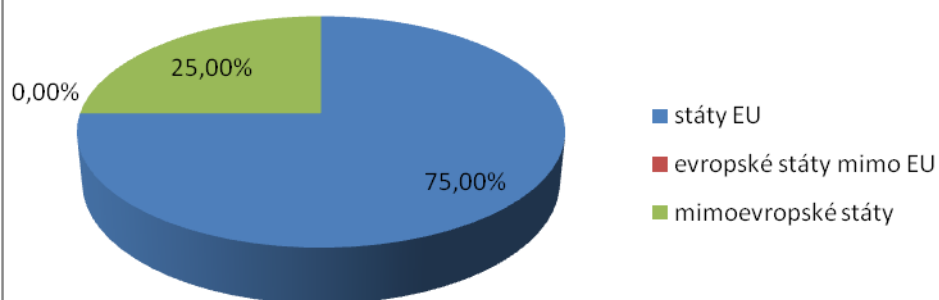
	styk v ČR	styk v zahraničí	celkem
Německo	2	5	7
Slovensko	3	3	6
Velká Británie	3	3	6
Austrálie	1	2	3
USA	0	3	3
Francie	2	0	2
Irsko	0	2	2
Itálie	1	1	2
Nizozemí	1	1	2
Rakousko	0	2	2
Řecko	0	2	2
Belgie	0	1	1
Ekvádor	0	1	1
Libye	0	1	1
Mexiko	1	0	1
Spojené arabské emiráty	1	0	1
Španělsko	0	1	1
Švýcarsko	1	0	1
celkem	16	28	44

**Žádosti o realizaci práva styku s dítětem žijícím
v České republice**

**Žádosti o realizaci práva styku s dítětem žijícím
v zahraničí**

Příbuzenský vztah žadatele k dítěti

Vztah žadatele o realizaci práva styku k dětem žijícím v ČR

	2008	2009	2010	2011	celkem
matka	4	0	1	0	5
otec	3	3	3	2	11
celkem	7	3	4	2	16

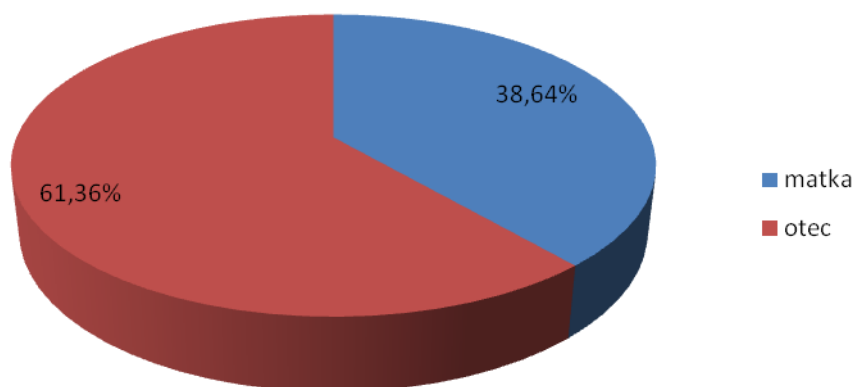
Vztah žadatele o realizaci práva styku k dětem žijícím v zahraničí

	2008	2009	2010	2011	celkem
matka	1	2	6	3	12
otec	1	2	9	4	16
celkem	2	4	15	7	28

Vztah žadatele o realizaci práva styku k dětem

	2008	2009	2010	2011	celkem
matka	5	2	7	3	17
otec	4	5	12	6	27
celkem	9	7	19	9	44

Vztah žadatele o realizaci práva styku k dětem

Pohlaví dítěte

Pohlaví dětí žijících v ČR, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

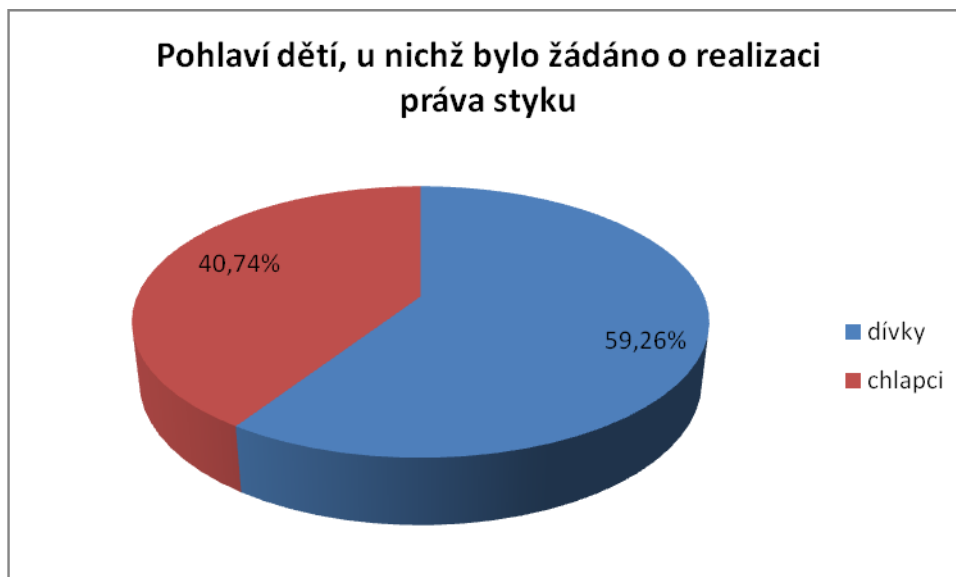
	2008	2009	2010	2011	celkem
dívky	6	3	2	2	13
chlapci	2	2	5	1	10
celkem	8	5	7	3	23

Pohlaví dětí žijících v zahraničí, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

	2008	2009	2010	2011	celkem
dívky	2	5	8	4	19
chlapci	0	1	7	4	12
celkem	2	6	15	8	31

Pohlaví dětí, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

	2008	2009	2010	2011	celkem
dívky	8	8	10	6	32
chlapci	2	3	12	5	22
celkem	10	11	22	11	54

Věk dítěte

Věk dětí žijících v ČR, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

	2008	2009	2010	2011	celkem
do 3 let	2	1	0	1	4
do 6 let	2	2	3	1	8
do 10 let	4	1	1	1	7
nad 10 let	0	1	3	0	4
celkem	8	5	7	3	23

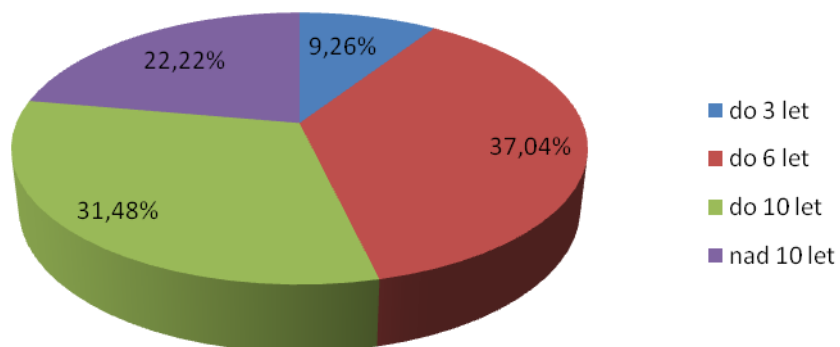
Věk dětí žijících v zahraničí, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

	2008	2009	2010	2011	celkem
do 3 let	0	0	1	0	1
do 6 let	1	3	6	2	12
do 10 let	1	2	3	4	10
nad 10 let	0	1	5	2	8
celkem	2	6	15	8	31

Věk dětí, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

	2008	2009	2010	2011	celkem
do 3 let	2	1	1	1	5
do 6 let	3	5	9	3	20
do 10 let	5	3	4	5	17
nad 10 let	0	2	8	2	12
celkem	10	11	22	11	54

Věk dětí, u nichž bylo žádáno o realizaci práva styku

Pohlaví dítěte a příbuzenský vztah žadatele k dítěti

Příbuzenský vztah žadatele ve vztahu k pohlaví dítěte žijícího v České republice

	2008	2009	2010	2011	celkem
matka - dcera	3	0	0	0	3
matka - syn	1	0	1	0	2
otec - dcera	2	2	2	0	6
otec - syn	1	1	1	2	5
celkem	7	3	4	2	16

Příbuzenský vztah žadatele ve vztahu k pohlaví dítěte žijícího v zahraničí

	2008	2009	2010	2011	celkem
matka - dcera	1	2	3	2	8
matka - syn	0	0	3	1	4
otec - dcera	1	1	5	3	10
otec - syn	0	1	4	1	6
celkem	2	4	15	7	28

Příbuzenský vztah žadatele ve vztahu k pohlaví dítěte

	2008	2009	2010	2011	celkem
matka - dcera	4	2	3	2	11
matka - syn	1	0	4	1	6
otec - dcera	3	3	7	3	16
otec - syn	1	2	5	3	11
celkem	9	7	19	9	44

